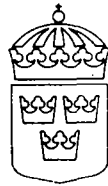

Riksdagens protokoll

1987/88:124

Protokoll
1987/88:124

20 maj 1988

Debatter m. m.

Fredagen den 20 maj

Konsumentpolitiska frågor m. m.	9
Vårdnad om barn m. m.	39
Riksskatteverkets ledningsfunktion, m. m.	50
Statens pris- och kartellnämnd, m. m.	59
Svar på frågor	
1987/88:472 av Hugo Hegeland (m) om bevakningen på kriminalvårdsanstalterna	63
1987/88:459 av Elving Andersson (c) om lokalproblemen för polisen i Uddevalla	65
1987/88:485 av Sten Andersson i Malmö (m) om brottsutvecklingen i Sverige	66
1987/88:494 av Bo Hammar (vpk) om skyddsklassningen av tjänster	67
1987/88:499 av Jörn Svensson (vpk) om ansvaret för brister i utredningen om mordet på Olöf Palme	70
1987/88:484 av Sten Andersson i Malmö (m) om akutsjukvården i Malmö	71
1987/88:495 av Alf Svensson (c) om åtgärder för att minska alkoholkonsumtionen bland ungdomar	73
1987/88:502 av Karin Israelsson (c) om vidgad rätt till vårdbidrag	74
1987/88:505 av Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) om omhändertagandet av dödfödda foster	76
1987/88:511 av Marianne Andersson (c) om kvicksilverförgiftning från amalgam	77
Meddelande om svar på interpellation 1987/88:254	79
Svar på frågor	
1987/88:490 av Viola Claesson (vpk) om rätten att ta del av vissa uppgifter om giftiga utsläpp	79
1987/88:491 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c) om rätten att ta del av vissa uppgifter om giftiga utsläpp	79
1987/88:469 av Martin Segerstedt (s) om elpriset för Nobelindustriens kiselmetallverk i Ljungaverk	83

1987/88:471 av Margareta Gard (m) om uppvärmningen av småhus	85
1987/88:473 av Margareta Gard (m) om uttalande om Dala Airport	87
1987/88:476 av Lars-Ove Hagberg (vpk) om trafiken på Dala Airport	87
1987/88:482 av Ulla Tillander (c) om kontrollen av miljöfarliga utsläpp	91
Meddelande om svar på interpellation 1987/88:242	93
Svar på frågor	
1987/88:474 av Jan-Erik Wikström (fp) om verksamheten vid Svenska Konsertbyrån	93
1987/88:493 av Bo Hammar (vpk) om ett Peter Weiss-arkiv i Stockholm	94
1987/88:509 av Jan-Erik Wikström (fp) om bibliotekersättningen	95
1987/88:492 av Bertil Jonasson (c) om användningen av anslag för underhåll av vägar	97
1987/88:507 av Jan Hyttring (c) om SJ:s serviceanda	98
1987/88:510 av Lars Ernestam (fp) om respekten för hastighetsgränserna för vägtrafiken	99
1987/88:498 av Sten Svensson (m) om planerad rivning av försvarets hyresbostäder i Sätenäs	102
1987/88:501 av Wiggo Komstedt (m) om åtgärder mot utläningar som vistas inom militärt skyddsområde	102
1987/88:483 av Elisabeth Fleetwood (m) om servicebostäder åt handikappade och gamla	104
1987/88:506 av Margareta Mörck (fp) om tillvaratagande av de utvecklingsstördas rättigheter enligt omsorgslagen	105
1987/88:497 av Christer Nilsson (s) om arbetsmarknadsläget i Valdemarsviks kommun	108
1987/88:500 av Oswald Söderqvist (vpk) om kompensation åt vissa friställda gruvarbetare i Grängesberg och Dannemora ..	109
1987/88:503 av Ingrid Hemmingsson (m) om rätten till arbetslöshetsersättning	110
Meddelande om frågor	
1987/88:514 av Gullan Lindblad (m) om identifieringen av patienter inom sjukvården	112
1987/88:515 av Agne Hansson (c) om en fastighetsrättslig reform	112
1987/88:516 av Agne Hansson (c) om konkurrensbegränsningen inom byggbranschen	113
1987/88:517 av Karl Erik Olsson (c) om åtgärder mot hälsoskador på grund av mögel	113
1987/88:518 av Göran Ericsson (m) om bakgrunden till bidrag ur allmänna arvsfonden åt Föreningen Rädda individen	113
1987/88:519 av Ingvar Eriksson (m) om hästaveln, m. m.	114

Avgjorda ärenden

Prot.
1987/88:124

Fredagen den 20 maj

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1987/88:25 om delpensionsförsäkringen 5

Socialutskottets betänkanden

1987/88:23 om statens miljömedicinska laboratorium 5

1987/88:24 om statens hundskola m. m. 5

Utbildningsutskottets betänkanden

1987/88:14 om anslag till grundskolor, m. m. 5

1987/88:17 om anslag till fristående skolor på gymnasial nivå, m. m. 5

Jordbruksutskottets betänkande

1987/88:21 om reglering av priserna på fisk m. m. 5

Lagutskottets betänkanden

1987/88:31 om konsumentpolitiska frågor m. m. 9

1987/88:33 om vårdnad om barn m. m. 9

1987/88:34 om anslag till kronofogdemyndigheterna, m. m. 9

1987/88:35 om kravet på kvalificerad revisor 58

Näringsutskottets betänkande

1987/88:27 om vissa anslag inom finansdepartementet 58

Fredagen den 20 maj

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 11 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1987/88:178 till näringsutskottet

Beträffande denna proposition hade regeringen föreslagit att riksdagen skulle besluta att motionstiden förkortades till sex dagar.

Kammaren beslöt förkorta motionstiden till att utgå onsdagen den 25 maj.

3 § Företogs till avgörande socialförsäkringsutskottets betänkande 1987/88:25, socialutskottets betänkanden 1987/88:23 och 24, utbildningsutskottets betänkanden 1987/88:14 och 17 samt jordbruksutskottets betänkande 1987/88:21 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 123).

Socialförsäkringsutskottets betänkande 25

Mom. 1 (kompensationsnivån inom delpensionsförsäkringen)

Först biträdades reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl. med 72 röster mot 40 för reservation 2 av Margareta Andrén och Kenth Skårvik. 177 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 185 röster mot 67 för reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl. 40 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (delpension till lantbrukare)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 143 för reservation 3 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 23

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 24

Mom. 1 (självbärande verksamhet vid statens hundskola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (anslag till Kostnader för viss verksamhet för handikappade)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 14

Punkt 1

Mom. 2 (basresursmedeltalet för mellanstadiet)

Utskottets hemställan bifölls med 254 röster mot 36 för reservation 1 av Pär Granstedt och Marianne Andersson.

Mom. 3 (kvarhållande av vissa resurser i skolan)

Först biträdde reservation 2 av Pär Granstedt och Marianne Andersson – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranledes av bifall till motion Ub230 av Alf Svensson i motsvarande del – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 255 röster mot 36 för reservation 2 av Pär Granstedt och Marianne Andersson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (vissa insatser på grundskolans mellanstadium)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 65 för reservation 3 av Birgitta Rydle m. fl.

Mom. 5 (viss minskning av klasstorlekarna på mellan- och högstadierna)

Utskottets hemställan bifölls med 249 röster mot 40 för reservation 4 av Lars Leijonborg och Kerstin Keen. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (särskilt stöd för skolor i glesbygd)

Utskottets hemställan bifölls med 271 röster mot 16 för reservation 5 av Bo Hammar.

Mom. 9 (hemspråksundervisning enbart under förskole-, låg- och mellanstadietiden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (förslag till lag om ändring i skollagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Pär Granstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (statsbidrag till fristående skolor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Bo Hammar – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (beslutsinstans när det gäller statsbidrag till fristående skola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Pär Granstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (nivån på statsbidraget till fristående skola, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 142 för reservation 10 av Pär Granstedt m. fl.

Mom. 15 (temporärt stöd till fristående skola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Pär Granstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (visst fortbildningsstöd till lärare vid fristående skolor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Pär Granstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (utvecklingsarbete beträffande den icke timplanebundna delen av skoldagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (resurser för bl. a. planering av skolans dataundervisning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Bo Hammar – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (anslag till Bidrag till driften av grundskolor m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 15 av Birgitta Rydle m. fl., *dels* reservation 16 av Lars Leijonborg och Kerstin Keen, *dels* reservation 17 av Bo Hammar – bifölls med acklamation.

Punkt 2

Mom. 2–4 (system för beräkning av lärarresurser, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 136 för reservation 18 av Pär Granstedt m. fl.

Mom. 6 (högstadiundervisning vid svenska skolan på Costa del Sol)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Pär Granstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 4

Mom. 5 (inrättande av ett nationellt resurscentrum för rörelsehindrade vid Bräcke Östergård i Göteborg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 5 (anslag till Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Bo Hammar – bifölls med acklamation.

Punkt 6

Mom. 1 (anslag till Bidrag till driften av särskolor m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Bo Hammar – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 17

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (statsbidrag till Göteborgs högre samskolas gymnasiedel och Sigrid Rudebecks gymnasium i Göteborg)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 15 för reservation 1 av Björn Samuelson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 och 5 (borttagande av begränsningen av statsbidraget till 15 årselevplatser per klass i årskurserna 10–12 vid vissa skolor, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 142 för reservation 2 av Pär Granstedt m. fl.

Mom. 6 (statsbidrag till Falkenbergs konstskola)

Reservation 2 av Pär Granstedt m. fl. bifölls med 155 röster mot 133 för utskottets hemställan. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (utrustningsbidrag till Kristofferskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Pär Granstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (anslag till Bidrag till driften av fristående skolor på gymnasial nivå)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Lars Leijonborg och Sven H Salén – bifölls med acklamation.

Punkt 3

Mom. 1–3 (statsbidrag till start- och kompletteringsbidrag för utrustning till gymnasieskolan, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Birgitta Rydlic m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (bidrag till inköp av läromedel)

Först biträdtes reservation 7 av Pär Granstedt och Kerstin Göthberg med 49 röster mot 17 för reservation 8 av Björn Samuelson. 223 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 239 röster mot 51 för reservation 7 av Pär Granstedt och Kerstin Göthberg.

Mom. 5 (flerårigt program för skollokaler)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 9 av Pär Granstedt och Kerstin Göthberg, *dels* reservation 10 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Jordbruksutskottets betänkande 21

Mom. 1 (regionalt pristillägg för torsk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (konsumentfrämjande åtgärder)

Utskottets hemställan bifölls med 249 röster mot 40 för reservation 2 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Föredrogs

lagutskottets betänkanden

1987/88:31 om konsumentpolitiska frågor m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 9),

1987/88:33 om vårdnad om barn m. m. samt

1987/88:34 om anslag till kronofogdemyndigheterna, m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 9 och 1987/88:152).

Tredje vice talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling lagutskottets betänkande 31 om konsumentpolitiska frågor m. m.

Konsumentpolitiska frågor m. m.

Anf. 1 EWY MÖLLER (m):

Herr talman! Lagutskottets betänkande 1987/88:31 behandlar konsumentpolitiska frågor. Det gäller dels anslagsfrågor, dels ett antal motioner som väckts under den allmänna motionstiden. Till betänkandet har fogats 10 reservationer. Tre är gemensamma borgerliga. Det gäller reservationerna 1, 4 och 5. Reservation 3 som gäller anslag till konsumentverket är en moderat reservation.

När det gäller konsumentpolitiken har vi moderater en konsekvent inställning, som vi också har redovisat många gånger tidigare. Det gjorde vi

framför allt 1986, då vi här i kammaren ingående debatterade inriktningen på konsumentpolitiken. Jag känner ändå att det är angeläget att här ännu en gång redogöra för vår syn på konsumentpolitikens inriktning.

Vi anser att det är främst genom ett samspel mellan kompetenta konsumenter och ansvarskännande producenter som man kan uppnå bra konsumentpolitiska mål. Det är främst marknadsekonomin som bygger på ett sådant samspel. Ett växelspel i marknadsekonomin mellan konsumenter och producenter utgör den största tryggheten för konsumenterna, eftersom fri konkurrens är ett betydande inslag i marknadsekonomin. Det uppstår en fara för konsumenterna när detta växelspel sätts ur funktion. Jag syftar på den situation som uppstår när konkurrensen försvinner, vilket sker i dag när det gäller vissa tjänster som produceras av samhället. Inom just dessa områden där konkurrensen är så gott som obefintlig, uppstår det nackdelar för konsumenterna. Det gäller främst inom den offentliga sektorns verksamheter, där konsumentens val är begränsat till en enda källa. Där det skapas monopol, sätts också marknadsekonomin ur spel.

Vi anser att en framsynt konsumentpolitik skall syfta till att inrikta de samhälleliga insatserna på områden där de verkligen behövs, för att skydda dem som kan komma i en svagare ställning. Inom konsumentverkets verksamhet bör man därför prioritera frågor rörande efterlevnaden av marknadsföringslagen, avtalsvillkorlagen och branschöverenskommelser med näringsidkarnas organisationer. På det sättet stärker man konsumenternas ställning.

Konsumentverket bör också i ökad utsträckning syssla med jämförande information när det gäller såväl varors pris som kvalitet. Ett ökad samarbete med näringslivet vore bra när det just gäller informationsinsatser. Om konsumentverket i mindre grad behöver ägna sig åt frågor som hör till andra specialområden, anser vi att besparingar kan göras inom verket.

En hel del utökade arbetsuppgifter, som bedöms som angelägna för konsumentverket anser vi kan lösas genom att resurser frigörs genom omfördelningar inom verket. Konsumentverket skulle därmed kunna fullfölja sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt – utan att konsumenterna drabbas. Vi föreslår därför i reservation 3 att anslaget till konsumentverket skall fastställas till samma belopp som gäller för budgetåret 1987/88.

Tillsammans med folkpartiet och centerpartiet har vi däremot föreslagit en ökning med 300 000 kr. till allmänna reklamationsnämnden. Allmänna reklamationsnämnden har alltsedan sin tillkomst väl fyllt sin uppgift att lösa tvister som uppstår mellan köpare och säljare. Denna verksamhet har varit, och är, till stor nytta för många konsumenter. Vi anser därför att den minskning av anslagen som generellt har gjorts sedan 1986 inte har gagnat konsumenterna. Detta har i stället inneburit avsevärt förlängda handläggningstider och en ökad ärendemängd.

Som framgår av reservation 3 anser vi moderater att det anslag vi har förordat till konsumentverket också ger utrymme för en höjning av anslaget till allmänna reklamationsnämnden.

Reservation 4 i betänkandet, som är en gemensam borgerlig reservation, handlar om gränsdragningen mellan egenföretagare och konsument. Martin Olsson kommer i sitt anförande att redogöra för denna reservation, varför

jag för tids vinnande avstår från att kommentera den.

Reservation 5 behandlar könsdiskriminerande reklam. Denna reservation är gemensam för moderata samlingspartiet och folkpartiet. När det gäller denna form av reklam, som länge har varit under debatt, har vi moderater haft en konsekvent inställning. Även om vi helt naturligt har ansett att avarter inom reklamen som tar sig uttryck i framställningar av könsdiskriminerande natur som kan upplevas kränkande inte får förekomma, har vi inte ställt oss bakom att konsumentverket skall få särskilda medel för utredningsuppdrag eller att någon form av förbudslagstiftning skall förekomma. Vi vet att det hos en bred allmänhet finns ett klart avståndstagande från denna reklam och att näringslivet sedan lång tid tillbaka har vänt sig mot könsdiskriminerande reklam, vilket har haft en sanerande effekt. Ulla Orring kommer troligen att i sitt anförande vidareutveckla synpunkterna på reservation 5.

Herr talman! Till sist finner jag det angeläget att ta upp några synpunkter som vi moderater har framfört i ett särskilt yttrande. Det gäller yttrande nr 4 angående synpunkter på utskottets motivtext. Det är naturligtvis inte möjligt att reservera sig mot enskilda meningar eller ord i utskottstexten. Det finns följaktligen en del skrivningar som vi inte ställer oss bakom. I sak står vi dock bakom de förslag där vi inte har anmält reservation.

Det finns ytterligare en sida av konsumentpolitiken som kommer till uttryck i detta betänkande. Det gäller den enskildes förmåga att på ett vettigt sätt själv bedöma vad som skall konsumeras och vad som är bäst för en själv. Det är självfallet lovt att försöka hindra människor från att fatta ofördelaktiga beslut eller från att bli lurade när det gäller priser och kvalitet. Vi anser emellertid att man inte kan styra vare sig producenter eller konsumenter alltför hårt. Som beslutsfattare skall vi inte lägga oss i alltför mycket. Det reglerar sig bra ändå, om det finns konkurrens och valfrihet. Konsumenterna skall bemötas med respekt och tilltro.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 3, 4 och 5. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 2 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Konsumentpolitiken spänner över ett brett område – alltifrån de vardagliga inköpen av mjölk, bröd och, för barnfamiljerna, barnblöjor till lagstiftningsfrågor och regler för marknadsföring. I egenskap av konsumenter är vi involverade i alla sammanhang.

För oss liberaler och anhängare av ett samhällssystem som bygger på marknadsekonomi framstår det fria valet och konsumenternas valmöjligheter som allt väsentligare. Ett fritt val förutsätter emellertid en fungerande marknadsekonomi. Enligt vårt synsätt kan aldrig någon annan, därmed ej heller någon myndighet, föreskriva vilka varor eller tjänster Andersson eller Pettersson skall inköpa eller nyttja. Varor och tjänster skall erbjudas på den fria marknaden, och kunden-konsumenten skall utifrån det fria valet själv avgöra och fatta inköpsbesluten.

Inom vårt system med marknadsekonomi löses problemen med vad vi kan kalla frivilliga avtal mellan konsument och producent. I dessa avtal styrs pris och produktion av efterfrågan. Varken konsumenten eller producenten kan

diktera villkoren – man måste komma överens. Det är ett samspel som ständigt pågår inom handeln. Om bullarna hos bagaren Jonsson inte tilltalar kunden herr Andersson, går Andersson till en annan butik, där kvalitet och pris motsvarar Anderssons behov och smak.

Det socialdemokratiska samhället karakteriseras tyvärr av alltför mycken klåfingrighet och av restriktioner som undanrycker givna spelregler mellan konsument och producent. Marknaden får inte fungera fritt, alltså utan statsmakternas inblandning, vilket medför ryckighet och otillfredsställande villkor för båda parter.

Till villkoren för en fungerande konsumentpolitik hör särskilt tre viktiga förutsättningar:

- en tidig utbildning i skolan i vardagskunskap och därtill hörande färdigheter,
- ändamålsenlig information om varorna,
- konsumentrådgivning, där även reklambudskapet från näringslivet i större utsträckning måste inriktas på information om varans faktiska kvalitet, inte bara det glättade budskapet.

Om konsumentministern varit närvarande i kammaren skulle jag ha ställt ett par frågor till honom, frågor som nu hänger i luften, apropå givna spelregler. Blir det stopp igen i syfte att begränsa konsumtionen? Det är tyvärr ett dåligt instrument och dessutom missbrukat av den nuvarande regeringen. Prisregleringar av detta slag motverkar sitt syfte, eftersom företagen i stället oftast måste gardera sig mot ett eventuellt prisstopp.

Kommer de fria affärstiderna att begränsas efter påtryckning från Handelsanställdas förbund? Det är inte konsumenternas krav som styr marknaden, utan tydligen de handelsanställda. Vad händer med extrapriserna?

Tyvärr, herr talman, blir dessa frågor obesvarade eftersom konsumentministern lyser med sin frånvaro vid denna debatt. Jag vet att konsumentministern i annat sammanhang har talat om vikten av att konsumentfrågorna belyses ordentligt, så det hade varit bra om han varit här i dag.

Herr talman! Utan tvivel utgör den privata konsumtionen en stor andel av samhällets totala ekonomi. En uppskattning av fördelningen av den privata konsumtionen visar att drygt en fjärdedel av hushållens kostnader läggs på dagligvaror och ungefär lika mycket på bostaden. Transportkostnader utgör nära 16 %, och för s. k. sällanköp använder vi i genomsnitt 20 %. Det är viktigt för oss i folkpartiet, det vill jag särskilt framhålla, att hushållen som den minsta enheten i samhället måste ha förutsättningar för en väl fungerande ekonomi och en bättre resursanvändning. Detta påverkar både det sociala livet och möjligheten för oss som människor att fungera aktivt i det svenska samhället.

Problemen med hushållens ekonomi har uppmärksammats mer och mer under senare år. Detta visar också de motioner som behandlas i utskottets betänkande. För många är det svårt att få pengarna att räcka till. Den budgetrådgivning som konsumentverket så starkt satsat på är därför mycket konstruktiv och välgörande. Tyvärr bygger alltför många ungdomar sin ekonomi och sin konsumtion på bruket av kontokort och andra krediter. Kontokortet är ett smidigt och bra betalningssätt, men det förutsätter att konsumenten håller reda på hur mycket han handlar för, hur stor kostnaden blir.

Svårigheter för konsumenten uppstår också vid beräkning av den effektiva räntan, som i sin tur skall göra det lättare för konsumenten att jämföra olika krediterbjudanden.

Konsumentverket och kreditinstituten har nu träffat överenskommelse om beräkning av den effektiva räntan och om sättet på vilket denna information skall tillkännages. Men om nu olyckan är framme och konsumenten skaffat sig skulder som är närmast omöjliga att återbetala, vad skall man göra då?

På initiativ av Finansbolagens Förening har kontonämnden tillkommit för att hjälpa betalningssvaga konsumenter. Ett utmärkt initiativ har konsumentverket också tagit genom att starta försöksverksamhet med budgetrådgivning i fyra socialdistrikt i Stockholm och i Trollhättan. De 231 hushåll som ingår i projektet hade skulder på i genomsnitt 75 000 kr. till sju olika fordringsägare per hushåll. Detta blev ett genomsnittligt underskott på 1 200 kr. per månad och person. Det är lätt att inse den misströstan som konsumenten känner när han eller hon hamnat i denna skuldfälla. Det lönar sig ju inte att vara sparsam.

Erfarenheten och kunskapen från detta projekt talar sitt tydliga språk om vikten av budgetrådgivning och information. Lagutskottet har sålunda enats om yttrandet kring motionerna om kontokort och ränteberäkning vid konsumentköp. Jag är övertygad om att dessa frågor återkommer även under kommande år.

Herr talman! Redan inledningsvis tog jag upp frågan om konsumenternas fria val. Det förutsätter självfallet att konsumenten är väl informerad och därmed kan ta del av information om en varas egenskaper och innehåll. Vi i folkpartiet har i vår konsumentmotion särskilt framhållit behovet av varudeklarationer. Vi framför ånyo kravet på ett system för varudeklarationer i syfte att underlätta hushållens arbete. Konsumentens behov är en objektiv information om varans kvalitet och egenskaper. Jag anser att detta är en mycket rimlig begäran även långsiktigt ekonomiskt för samhället. Frågetecken finns kring socialdemokratins inställning till frågan om objektiv information. Vi kanske får tillfälle till en förklaring.

Ett varudeklarationssystem med igenkänningsmärke utgör dessutom ett positivt inslag i marknadsföringen, det borde företagen inse. Jag har tidigare i debatter om konsumentpolitiken framhållit Möbelfakta som ett bra exempel på lättillgänglig, fungerande information. Konsumentverket arbetar även med varudeklarationer för begagnade bilar. Konsumentverket bör nu gå vidare med fler samarbetsprojekt med näringslivet om man vill ställa sig på konsumentens sida.

Detsamma gäller varudeklarationer på kosmetika och andra hygienartiklar. Allergierna ökar alltmer, och orsakerna till detta förhållande är självfallet många och komplicerade. Men hur skall konsumenterna få fakta om innehållet i tvålen eller hudkrämen, om den eventuellt innehåller allergiframkallande ämnen? Oftast blir kunden först *efter* användningen medveten om effekterna. Önskemålet om varudeklaration har varit aktuellt under lång tid. Redan 1982 fick socialstyrelsen uppdrag att lägga ett förslag i ämnet. År 1986 lade socialstyrelsen fram ett förslag om märkningsbestämmelser för kosmetika och hygieniska produkter – märk väl på uppdrag av den socialdemokratiska regeringen. Men ingenting händer!

Vi anser att det nu är hög tid för regeringen att ta sitt ansvar och se till att frågan om varudeklaration för dessa produkter efter många års utredande äntligen kommer till stånd.

Att frågan om valet av ansvarig myndighet – socialstyrelsen eller kemikalieinspektionen – väntar på ett avgörande från regeringen, som utskottsmajoriteten framhåller, anser vi vara den obofärdiges hinder. Konsumenterna, inkl. allergikerna, kräver beslut nu. Jag yrkar med det sagda bifall till reservationerna 8 och 9.

Även i reservation 10 tar vi, tillsammans med centern, upp frågan om konsumentinformation på livsmedel – efter förslag i en centermotion. Martin Olsson kommer närmare att utveckla den frågan.

Låt mig enbart helt kort uttrycka min upprördhet över den falska marknadsföring – jag vill kalla det lurendrejeri – som pågår inom livsmedelsbranschen vid försäljning av de s. k. pressade köttprodukterna. Detta gagnar absolut inte förtroendet mellan konsument och producent och kravet på ökad kvalitet på livsmedelsprodukterna, vilket har starkt uppmärksammats under den senaste veckan. Märg, benflisor och undermålig köttmassa bör klart deklarerars, så att kunden kan avstå från inköp. Varudeklarationen är ett viktigt medel i samspelet mellan konsument och producent. Här tummar tyvärr branschen på viktiga spelregler. Jag yrkar bifall till reservation 10.

En annan säkerhetsfråga är emballage och förpackningar på varor som säljs i handeln. Oftast är förpackningen en förutsättning för att varan över huvud taget skall komma fram till konsumenten. Men dess uppgift är inte enbart att skydda varan och underlätta hanteringen. Vi skall också kunna ställa krav på förpackningens säkerhet.

Tyvärr inträffar alltför många olyckshändelser med maskindiskmedel i pulverform. Det är underligt att konsumentverkets riktlinjer inte omfattar just denna vara. Alltför många förgiftningsfall inträffar i hemmen där små barn har kommit i kontakt med diskmedlet. Det hjälper inte med en påklistrad lapp om varans farlighet – små barn kan ju inte läsa. Nej, det måste till en bättre förpackning – det går tydligen att åstadkomma för diskmedel i flytande form. Vi anser att konsumentverkets riktlinjer bör ändras och även omfatta maskindiskmedel i pulverform. Denna fråga kan tyckas vara bagatellartad, men den är mycket viktig för de föräldrar vilkas barn råkat ut för förgiftningar. Jag yrkar bifall till reservation 6.

Prissättningen på varor är ett viktigt konkurrensmedel och ger signaler till konsumenten. All erfarenhet visar att hushållen utnyttjar extrapriser i stor omfattning och vanligen köper mer av en vara när den har extrapris. Det finns avarter inom systemet, som med mycket annat, men vi från folkpartiets sida anser att fördelarna överväger och gagnar konsumenten.

Folkpartiet går emot livsmedelsutredningens förslag om ett förbud mot angivande av annat pris än det faktiskt tillämpade. Vi vill ha kvar de röda lapparna och anser därmed att den butik som vill informera om ett ordinarie pris i jämförelse med det nedsatta skall få göra det även i veckoannonser och tidningar. Konsumentverket har ensidigt sagt upp rådande riktlinjer om extrapriser. Vi protesterar inte mot att man ser över regler och bestämmelser – de här hänger med sedan i början av 70-talet – men vi protesterar kraftigt mot förslaget att ersätta märkningen med ett slags enhetspris utan att ange tidigare ordinarie pris.

Att riksdagen, som majoriteten i utskottet förordar, inte nu skall yttra sig om de röda lapparnas vara eller inte vara för att därigenom undvika att föregripa regeringens ställningstagande kan vi inte ställa upp på. Vi vill klart markera vår inställning. Vi anser att denna fråga tyvärr är ett ytterligare bevis på den socialdemokratiska regeringens klåfingrighet att i detalj reglera och styra enskildheter inom konsumentpolitiken. Vi hävdar fortfarande konsumentens fria val och tillgång till jämförande alternativ. Jag yrkar härmed bifall till reservation 7.

Sedan, herr talman, kommer vi in på en annan och mer övergripande fråga.

Redan 1976 fick jämställdhetskommittén i uppdrag att utreda förutsättningarna för ingripande mot reklam som kan anses könsdiskriminerande. Motioner i riksdagen har förekommit sedan i början av 70-talet. Kommittén kunde inte samlas kring ett förslag, utan ärendet hänsköts till utredningen Hushållning för välfärd. Frågan om lagstiftning eller ej penetrerades noggrant. Utredningen påpekade att det måste bli de framtida erfarenheterna som får ge underlag för en lagteknisk bedömning av frågan om könsdiskriminering. Om en lag skulle tillkomma borde den anknyta till marknadsföringslagen.

Regeringens förslag blev emellertid ett uppdrag till konsumentverket att i samarbete med berörda parter följa och dokumentera den könsdiskriminerande reklamens omfattning och utveckling. Senast vid utgången av år 1988 skulle redovisning ske. Anslag för budgetåret 1986/87 blev dels 300 000 kr. för studier av reklamens utveckling generellt, dels 200 000 kr. för studier av den könsdiskriminerande reklamen. Även för budgetåret 1987/88 tillfördes 200 000 kr., och nu föreslås ytterligare 100 000 kr.

Att könsdiskriminerande reklam måste bekämpas råder det inga delade meningar om. Men det är fråga om tillvägagångssättet. Vi anser att det nu är dags att avsluta projektet, och därmed motsätter vi oss särskilda medel för detta budgetår. Självfallet skall konsumentverket även framdeles noggrant följa frågan och i samarbete med branschen bekämpa dessa avarter. Den dokumentation som skett bör kunna ligga till grund för överläggningar inom reklambranschen om riktlinjer. Branschen har också genom eget initiativ arbetat med en projektgrupp, som man har kallat Näringslivets egenåtgärder – könsdiskriminerande reklam. Även Näringslivets delegation för marknadsrätt är involverad.

Man är starkt medveten om att en sådan reklam som ger föråldrade, schabloniserande bilder inte hör hemma i ett modernt samhälle utan bör förpassas till papperskorgen. Vi anser att utbildning inom branschen, uteslutning ur organisationen av de företag som inte ställer upp på givna villkor och andra kraftfulla sanktioner kan vara nog så effektiva medel som lagstiftning. Behöver jag framhålla att all reklam som är kränkande och konserverar gamla könsfördomar skall med alla tillgängliga medel bekämpas? Jag yrkar bifall till den gemensamma reservationen 5 från folkpartiet och moderaterna.

Herr talman! Till sist vill jag yrka bifall till reservation 1, som behandlar anslag till allmänna reklamationsnämnden.

Vad sysslar då allmänna reklamationsnämnden med, eller ARN som vi

säger i dagligt tal? Nämndens uppgift är att pröva tvister mellan konsumenter och näringsidkare rörande varor och tjänster. Man ger också rekommendationer om hur tvisterna bör lösas. För konsumenten är det en värdefull instans att vända sig till och för samhället en väl fungerande verksamhet som kan avlasta de allmänna domstolarna. Nämnden stöder också de lokala konsumentnämnderna i deras reklamationshantering. Det senare är inte minst värdefullt nu när hemkonsumentorganisationen har avvecklats i enlighet med ett socialdemokratiskt beslut.

Nu föreslår folkpartiet, moderaterna och centern i en gemensam reservation ett ökat anslag till ARN på 300 000 kr. Den minskning av anslaget som generellt skett under de senaste åren har inneburit en avsevärd förlängning av handläggningstiden. Nämnden vill också utvidga bl. a. verksamheten vad gäller tvister om snickeriarbeten. Det skulle också underlätta för nämnden om man genom fler inspektioner på ort och ställe bättre kunde sätta sig in i ärendena. Tillkomsten av det särskilda partssammansatta rådet, vilket vi motsatte oss, har dessutom inte inneburit mindre kostnadskrävande administration. Finansiering av den föreslagna höjningen av anslaget till allmänna reklamationsnämnden sker genom motsvarande reducering av anslaget till konsumentverket. I händelse av bifall till reservation 1 yrkar jag bifall till reservation 2.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall förutom till de reservationer som jag här berört även till de reservationer där folkpartiet finns med och i övrigt bifall till hemställan i lagutskottets betänkande 1987/88:31.

Anf. 3 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! För två år sedan fattade riksdagen beslut om mål och riktlinjer för konsumentpolitiken. Beslutet innebar att målet för konsumentpolitiken skall vara att stödja hushållen i deras strävan att effektivt utnyttja sina resurser samt stärka konsumenternas ställning på marknaden. Konsumentpolitiken blev därmed tydligare inriktad på hushållsekonomiska frågor, och då särskilt hushållens baskonsumtion.

Från centerhåll framhöll vi då att fri konkurrens, fri prisbildning och näringsfrihet, främst rätten att starta nya företag, utgör viktiga förutsättningar för ett fritt konsumtionsval, för hög produktkvalitet och för rimliga konsumentpriser och därför är av avgörande betydelse ur konsumentpolitisk synvinkel. Vi framhöll även att det ekonomiska system som bäst främjar en fortsatt välförhållande vid bemärkelse och därmed en positiv konsumentpolitik för alla grupper och över hela landet är ett marknadsekonomiskt system med olika typer av företag, som konkurrerar på lika villkor och som genom lagstiftning och samhällets åtgärder och stöd verkar inom ramen för inte bara sociala och miljömässiga utan också regionalpolitiska hänsynstagen.

Från centerns sida har vi inte ansett att det funnits anledning att vid årets behandling av de konsumentpolitiska frågorna på nytt ta upp frågor om de grundläggande principerna för konsumentpolitiken.

Däremot har vi tagit upp två andra mycket viktiga frågor i våra motioner. Den ena gäller i vilka situationer en liten företagare – främst en egenföretagare – skall anses vara konsument eller näringsidkare i ett affärsförhållande.

Det handlar alltså om gränsdragningen mellan konsument och egenföretagare i den konsumenträttsliga lagstiftningen.

Den andra frågan som vi i centern har tagit upp gäller det anmärkningsvärda förhållandet att konsumentverket, som har det centrala ansvaret för konsumentpolitiken, inte har att behandla frågor som rör de viktigaste konsumtionsvarorna, nämligen livsmedlen.

Herr talman! Jag vill först ta upp frågan om gränsdragningen mellan konsument och egenföretagare i lagstiftningen. Genom konsumentskyddslagstiftningen – t. ex. konsumentköplagen, konsumentkreditlagen, konsumentförsäkringslagen, konsumenttjänstlagen, hemförsäljningslagen och marknadsföringslagen – regleras förhållanden vid avtals- och affärstransaktioner mellan konsumenter och näringsidkare. Eftersom konsumenter anses ha en svagare ställning än näringsidkare vid sådana transaktioner, ger dessa lagar konsumenterna särskilda rättigheter, bl. a. när det gäller information om en vara eller en tjänst, hävande av köp och anstånd med betalning.

Med näringsidkare avses i dessa lagar den som i sin yrkesmässiga verksamhet exempelvis säljer varor till konsumenter eller utför tjänster åt konsumenter. Att kunna fastslå att en part är näringsidkare i ett avtalsförhållande eller vid en affärstransaktion utgör i regel inte något problem.

När det däremot gäller att avgöra om den andra parten skall betraktas som konsument eller ej enligt dessa lagar kan det i vissa fall uppstå gränsdragningsproblem, nämligen när konsumenten är egenföretagare och hans inköp kan gälla honom likaväl som privatperson som i egenskap av företagare. Jag skall strax ge några exempel i detta sammanhang. Men först vill jag erinra om att man med begreppet konsument i de nämnda lagarna avser en fysisk person som huvudsakligen uppträder i egenskap av privatperson. Både i centerns motion L707 och i reservation 4, som är gemensam för de tre borgerliga partierna, har vi redovisat något ur speicalmotiveringen till konsumenttjänstlagen. Där finns exempel på dels när lagen skall tillämpas, dels när den inte skall tillämpas. Det sägs t. ex. att lagen inte skall vara tillämplig i det fall en droskägare beställer ett reparationsarbete e. d. för den droskbil som används både i hans rörelse och privat. I det fallet skall lagen alltså inte tillämpas. Däremot skall lagen vara tillämplig om näringsidkaren tillfälligt lånar en familjemedlems privata bil för att använda den i rörelsen och i samband därmed t. ex. beställer reparation av bilen.

Så ett annat exempel på gränsdragningsproblem. En byggnad kan innehålla både bostad för egenföretagaren och lokaler för den affär eller den verkstad som han driver. Därvid blir det olika rättsregler och olika skydd för honom, beroende på om reparationen av huset gäller bostadsdelen eller övriga delar av huset.

I en motion vid fjolårets riksmöte tog de båda centerpartisterna Kersti Johansson och Stina Gustavsson upp frågan om gränsdragningsproblemen när det gäller tillämpningen av hemförsäljningslagen. De anförde som exempel att allmänna reklamationsnämnden under 1986 hade fått in åtta anmälningar från egenföretagare, som hade ångrat sitt köp av kassaskåp. De egenföretagare som hade uppgett att de skulle använda kassaskåpet i rörelsen fick inte någon ångerblankett. De lyckades alltså inte få köpet att återgå enligt hemförsäljningslagen. Den möjligheten hade däremot den

egenföretagare som hade uppgett att han skulle använda kassaskåpet privat.

Att det i vissa fall kan vara svårt att dra en gräns mellan konsument och näringsidkare i den konsumenträttsliga lagstiftningen torde vara klart. Men en annan, och kanske betydelsefullare, fråga gäller vikten av att den som är den svagare parten i ett avtalsförhållande har ett skydd i lagstiftningen. Det är uppenbart att en småföretagare inte är den starkare parten i ett avtalsförhållande, om det gäller köp för hans lilla företag, än om köpet gäller honom som privatperson. Rättvisekrav, undvikande av gränsdragningsproblem och vikten av skydd för den svagare parten i ett avtalsförhållande talar därför, enligt vår mening, för att egenföretagarna i huvudsak borde omfattas av reglerna i den konsumenträttsliga lagstiftningen.

På grundval av centerns motion i frågan har vi representanter för centern, moderaterna och folkpartiet fogat reservation 4 till utskottsbetänkandet. I reservationen begär vi att frågan om gränsdragning mellan konsument och näringsidkare i nämnda lagstiftning bör ses över i lämpligt sammanhang. Vi begär alltså inte att det skall tillsättas någon särskild utredning just för detta ändamål, utan vi anser att vid de översyner som av allt att döma kommer att göras förr eller senare av de olika lagarna inom detta område bör man ta upp denna fråga och försöka arbeta fram förslag som innebär att egenföretagarna så långt det är möjligt får samma ställning som konsumenterna i dessa lagar.

Vi i centern har även väckt motion Jo528, vilken behandlas i detta betänkande. I denna motion har vi tagit upp frågan om konsumentverkets uppgifter när det gäller information m. m. om livsmedel. Ulla Orring har hänvisat till att jag skulle kommentera motionen och den därav föranledda reservationen nr 10. Det ingår i konsumentverkets uppgifter "att utföra eller låta utföra undersökningar av olika varor, tjänster och andra nyttigheter" och "att informera konsumenterna om för dem väsentliga fakta och förhållanden". Konsumentverkets arbete har medfört att vi som konsumenter har tillgång till bra och tillförlitlig information när det gäller ett stort antal varor. Men det gäller inte livsmedelsektorn, trots att livsmedlen både är de nödvändigaste varorna för oss och utgör en mycket betydelsefull del i varje hushålls ekonomi. Det finns – om vi jämför livsmedel med andra varor – t. ex. en deklarationsplikt avseende textilvaror. Så väl varans innehåll som tillverkningsland skall anges. För hushållsmaskiner, möbler och annat som köps för hemmet finns det överenskommelser om angivande av varornas hållbarhet och användningsområde.

Vi anser att det är synnerligen viktigt att tillförlitlig information även lämnas för livsmedel. Vi föreslår att konsumentverket, i samråd med livsmedelsverket, omgående bör påbörja ett konsumentinformerande arbete på livsmedelsområdet. Det arbetet bör inriktas på ursprungsmärkning, så att vi ser från vilket land livsmedlen kommer. Man bör också inrikta sig på innehållsdeklarationer, så att vi vet vad det är vi äter. Vidare bör man inrikta sig på information om användningsområde och eventuella begränsningar till följd härav.

I reservation 10 av utskottets centerpartister och folkpartister föreslås att riksdagen skall uttala sig för en sådan inriktning beträffande konsumentverkets arbete.

Herr talman! Jag vill också ta upp ett tredje spörsmål som lagutskottet har

haft att behandla. Det gäller tre motioner om extrapriser. Dels är det fråga om en socialdemokratisk motion med krav på lagstiftning mot extrapriser, dels är det fråga om två folkpartimotioner med krav på uttalanden mot inskränkningar i rätten att tillämpa extrapriser. En bred majoritet i utskottet – alla utom folkpartiet – har anfört att riksdagen inte nu bör göra något uttalande i den ena eller den andra riktningen. Vi vill nämligen inte föregripa regeringens överväganden beträffande systemet med extrapriser, särskilt mot bakgrund av livsmedelskommitténs betänkande.

Centern har dock i ett särskilt yttrande betonat att vi inte kommer att godta en lagstiftning som skulle innebära förbud mot extrapriser, eftersom vi anser systemet med extrapriser vara ett acceptabelt konkurrensmedel. Samtidigt anser vi det vara närmast självklart att det som kan betecknas som avarter inom extraprisssystemet måste motverkas, både genom åtgärder från branschen själv och genom myndigheternas medverkan.

De båda tidigare talarna har ju berört frågan om anslag till allmänna reklamationsnämnden – en fråga som tas upp i reservation 1. För tids vinnande avstår jag därför från att kommentera den saken.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2, 4 och 10 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 4 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! I lagutskottets betänkande nr 31 behandlas två motioner av vpk, men utskottet avstyrker motionerna. Vpk har ingen representation i lagutskottet, och därför kommer jag att yrka bifall direkt till motionerna. Den första motionen handlar om krigs- och våldsleksaker för barn.

I förrgår debatterades videovåldet i kammaren, och egentligen skulle jag kunna upprepa allt som sades om skadligheten av att se på videovåld också när det gäller krigsleksaker och våldsleksaker. Både videovåld och krigsleksaker är helt onödiga och skadliga produkter. De finns därför att några tjänar grova pengar på dem. Några gör sig rika på att barn, ungdomar och vuxna skadas både fysiskt och psykiskt. Ett ökat tittande på videovåld ökar nämligen våldsbenägenheten.

Det finns hundratals forskningsrapporter, som har kommit under senare år, som just visar ett samband mellan video- och filmtittande och ett ökat inslag av våld i samhället. Det finns, som det heter på forskarspråk, en korrelation mellan tittande och våldsbeteende. Detsamma borde gälla krigsleksaker och våldsleksaker.

Det finns krigsleksaker, våldsleksaker och dataspel med våldsinslag för barn att *leka* med. Leksaksbranschen vägrar att plocka bort sina våldsprodukter. Man vägrar också att teckna ett nytt avtal om begränsningar av försäljning och marknadsföring av våldsleksaker. Därför vill vi i vpk ha en lagstiftning som förbjuder försäljning av krigsleksaker och leksaker som bygger på våld.

Lagutskottet vill att försäljningen av dessa leksaker, som det heter i skrivningen, "i största möjliga utsträckning förhindras". Men utskottet vill inte ha lagstiftning som den lösning som i första hand skall tillgripas utan vill hellre ha överenskommelser. Och det är klart att det är bättre att komma överens med frivilliga avtal än med tvingande lagstiftning.

Utskottet vädjar till båda sidor att träffa en uppgörelse så att nya leksaker med utpräglad våldskaraktär försvinner från marknaden. Skulle det visa sig att en godtagbar överenskommelse inte kan nås får frågan om lagstiftning tas upp till prövning, säger lagutskottet.

Jag tycker att våldsleksaker inte skall få förekomma. Att lita till värdjanden, förhoppningar och sociala samveten går inte i detta sammanhang, och att hoppas på något slags självsanering tror jag också är helt lönlöst. Det finns visserligen ett hot i slutet av utskottets skrivning, och det är jag tacksam för, men inte så tacksam, herr talman, att jag kan avhålla mig från att yrka bifall till motionen L726.

Den andra frågan handlar om könsdiskriminerande reklam. Också här är utskottet ljumt positivt. Utskottet tycker inte om könsdiskriminerande reklam – det kan utläsas av skrivningen – men några reella åtgärder vill man inte ta till. Också här hoppas utskottet på något slags självsanering, vilket jag tror att det är lönlöst att hoppas på.

Just nu ökar den könsdiskriminerande och kränkande reklamen. Det har också konstaterats i en översikt. Förekomsten av våld har också ökat inom reklamen.

Trots kvinnokamp och jämställdhetslag går utvecklingen mot verklig jämställdhet långsamt, och reklamaktarna tar ingen hänsyn till kraven på jämställdhet. För dem gäller det att få fram säljande produkter för att i många led sedan kunna göra sig så stora vinster som möjligt. Nya övertramp sker ständigt. Man kan inte tala reklambranschen till rätta – det är faktiskt blåögt att tro något sådant. De kommersiella intressena tar över hundra gånger om, och de etiska och jämställdhetsmässiga värderingarna får hela tiden stryka på foten.

Utskottet tycker också här att lagstiftning är ett för trubbigt instrument och vill avvakta konsumentverkets arbete, som går ut på att något slags diskussionsunderlag skall tas fram. Det finns redan tillräckligt med material i denna fråga för att riksdagen skall våga och kunna fatta ett beslut.

Folkpartiet och moderaterna kan inte ens gå med på utskottets, som jag tycker, tunna skrivning. Det är betecknande för moderaterna att de inte gör det, men jag är mycket förvånad över folkpartiets agerande i denna reservation.

Vpk vill att ett tillägg görs i marknadsföringslagen så att könsdiskriminerande reklam förbjuds. Som grund för en definition av könsdiskriminerande reklam kan konsumentverkets kriterier användas.

Som upplysning kan jag nämna att man i Norge redan har en sådan här lagstiftning. Enligt den norska marknadsföringslagen kan reklam som står i strid med mäns och kvinnors lika värde, ger intryck av nedvärdering av det ena könet samt på ett kränkande sätt avbildar män och kvinnor angripas och förbjudas med stöd av lagen. Norska kvinnor som jag har talat med har sagt att denna lag ger dem stöd i ryggen när det gäller att bekämpa ojämlikhet och könsdiskriminering.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till motionen L721.

Jag vill också upplysningsvis tala om för kammarens ledamöter att vpk kommer att stödja reservation 9 om varudeklaration med tanke på ökad förekomst av allergier.

Anf. 5 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas budgetpropositionens förslag till anslag till marknadsdomstolen, konsumentverket och allmänna reklamationsnämnden plus de inte mindre än 22 motioner, med tillsammans 29 att-satser, som väcktes under den allmänna motionstiden.

Utskottet har inte behandlat vare sig affärsöppettiderna eller prisstoppsfrågorna, och det är klokt av konsumentministern att ägna sig åt annat arbete än att sitta här och vänta på att Ulla Orring eventuellt skall ta upp de frågorna till debatt i dag.

De konsumentpolitiska frågorna är en viktig del i människors liv. Ewy Möller talade om det viktiga samspelet mellan kompetenta konsumenter och ansvarskännande producenter. Det är vi och har vi varit överens om under debatterna om de konsumentpolitiska frågorna.

Vi har också varit överens om att det finns brister i marknadsekonomin som gör att en bra lagstiftning är nödvändig som stöd för konsumenterna när det behövs. När bullarna hos bagare Jonsson, på orten där det inte finns någon annan bagare, inte passar konsumenten kan han inte gå någon annanstans och köpa bullar utan får avstå eller baka själv, om han kan.

Vi har i utskottet i flera mycket viktiga frågor nått en glädjande enighet, och jag vill kommentera ett par av dem. Den kanske allra viktigaste frågan är den som det har väckts flest motioner om, nämligen de nya typerna av krigs- och våldsleksaker som saluförs, inte minst den oroande utvecklingen av dataspel med extrema våldsinslag och rasistiska inslag. Vi är i utskottet helt överens om behovet av en sanering inom denna bransch. Men vi har liksom tidigare den uppfattningen att det är lättast att komma till rätta med de här problemen om det går att komma överens om en självsanering. Vi förutsätter att barnmiljörådet och branschorganisationerna träffar ett nytt avtal som även omfattar den nya sortens krigsleksaker.

När det gäller dataspel är problemen svårare, eftersom de ofta saluförs av näringsidkare som inte är anslutna till någon branschorganisation. Men det hindrar inte att vi ändå tror att det är lättare att i första hand komma till rätta med problemen avtalsvägen. Visar det sig att det inte går bör frågan om lagstiftning tas upp på nytt. Då kommer vi inte att tveka längre. Utskottet utgår från att regeringen följer utvecklingen mycket noga och tar de initiativ som man bedömer vara erforderliga. Som så många gånger tidigare vill vi alltså poängtera att det är upp till näringslivet självt att visa att de menar allvar med allt sitt tal om självsanering. Jag förstår mycket väl att en del motionärer anser att vi redan nu borde ha gått längre. Men utskottet föredrar att ge inblandade parter denna chans. Jag vill också deklarera att för min egen del kommer jag inte att medverka till att de får en chans till.

I flera andra frågor har vi helt skilda meningar. Tio reservationer och fyra särskilda yttranden har fogats till utskottsbetänkandet. I reservation 1 yrkar de borgerliga partierna på ett ökat anslag till allmänna reklamationsnämnden med 300 000 kr. utöver budgetförslaget. Pengarna skall tas från anslaget till konsumentverket. Eftersom reklamationshanteringen nu som beräknat börjar ta form ute i kommunerna, minskar också ärendetillströmningen till nämnden. Enligt majoritetens mening finns det alltså ingen anledning att ändra vår tidigare ståndpunkt. Men vi kan heller inte se att det finns

anledning att nu tillföra något nytt ämnesområde, utan det får komma när det till nämnden knutna rådet, som ju skall bistå nämnden i frågor om verksamhetens omfattning och inriktning, bedömer att så kan ske.

Moderaterna vill sänka konsumentverkets anslag med ytterligare ca 4 miljoner. Reservation 3 talar dock inte om vad konsumentverket skall dra ned på, utan bara vad man skall göra mer av. Och det är inga små billiga grejer: "Produktsäkerhet, jämförande information om varors pris och kvalitet, efterlevnad av marknadsföringslagen och avtalsvillkorslagen samt branschöverenskommelser." Ewy Möller kanske vill vara vänlig att här direkt tala om vilken eller vilka uppgifter man kan spara 4 milj. kr. på. Jag ställde den frågan redan förra året men fick då inget svar. Jag kanske kan få det i år i stället.

I reservation nr 4 kommer frågan om gränsdragningen mellan egenföretagare och konsument upp igen. Det är ju en gammal bekant. Liksom tidigare anser vi i utskottsmajoriteten att skyddet för småföretagare kan lösas i andra lagstiftningar än i den rent konsumenträttsliga, som ju skall reglera frågorna som rör den enskilda människan som konsument. Jag vill peka på det pågående arbetet med den allmänna köplagen, där en del av egenföretagarens problem gentemot de större borde kunna lösas.

Reservation nr 5 gör mig ytterst förvånad. Det som gör mig förvånad är samma sak som Inga Lantz funderade över, nämligen att folkpartiet står som undertecknare tillsammans med moderaterna. Reservanterna är överens med oss i majoriteten om att framställningar av könsdiskriminerande natur och sådana som kan upplevas som kränkande inte skall få förekomma. Men sedan är vi inte överens längre. Det är riktigt att en viss sanering har skett och att det finns frivilliga överenskommelser inom reklambranschen. Men enligt min och många andras uppfattning görs det fortfarande alltför många övertramp. Jag hade hoppats att här i kammaren kunna visa en bild på ett sådant övertramp. för att illustrera vad jag menar, men tyvärr tillhandahåller detta förträffliga hus inte den utrustning som behövs. Bilden är ur en katalog som delats ut som direktreklam till hushållen. När jag såg annonsen trodde jag att det var reklam för tangatrosor. Men i stället visade det sig vara en s. k. lady shaver som man ville sälja. Den satt också instucken i midjebandet på den här lilla trosan. Modellen var reducerad till en bild av partiet mellan midjan och mitt på låren. I texten står: Kan även användas för att ta bort generande hårväxt i nacken och till ögonbrynen. Sedan stod priset och ingenting mer. Kan ni tänka er motsvarande annons för manliga rakapparater: Kan även användas för att ta bort generande hårväxt i ansiktet.

Samma vara annonserades också ut i en av våra större damtidningar, i en normal snygg annons med informativ text. Varför denna skillnad? Jo, förmodligen beroende på att i tidningen följer man de överenskommelser som finns, medan katalogen tillverkas av en firma som struntar i sådant, precis på samma sätt som den verktygsfirma gjorde som för en tid sedan utmärkte sig med en bild av en nästan naken flicka dansande på ett borststäl. De berörs över huvud taget inte av deklARATIONER från Näringslivets delegation för marknadsrätt. De kan inte uteslutas från några branschorganisationer, för de är inte med där.

Konsumentverket har i uppdrag att i slutet av 1988 komma med förslag om

hur man skall komma till rätta med dessa avarter. Jag vet inte om de kommer med ett förslag till en lag, men det är möjligt. Att då säga, Ulla Orring, att detta projekt skall avbrytas nu för att man redan har tillräckligt material är enligt min uppfattning litet underligt. Dessutom vill ni, innan konsumentverket har lagt fram sina slutsatser, här i kammaren slå fast att något förbud inte skall komma i fråga. Det tycker jag också är ganska magstarkt. Därtill säger ni i reservationen att könsdiskriminering skall bekämpas via opinionsbildning. De 100 000 kr. det här handlar om skall bl. a. användas till ett seminarium där det material man har fått fram skall presenteras. Det är faktiskt en del av opinionsbildningen. Jag ser med stort intresse fram emot Ewy Möllers, men kanske framför allt mot Ulla Orrings vidare förklaringar till sin inställning i denna fråga.

Jag vill påminna Inga Lantz, som berörde den norska lagstiftningen, om att socialdemokraterna och vpk redan förra året diskuterade den norska lagstiftningen här i kammaren. Vi är väl medvetna om den norska lagstiftningen, men vi är också väl medvetna om att man i Norge inte är helt nöjd med sin lagstiftning. Man säger att den är svår och att man inte kommer till rätta med den kränkande reklamen via den lagstiftningen. Jag är inte helt säker på att den norska modellen i det här fallet är en modell för Sverige.

I reservation 6 vill folkpartiet ha ett tillkännagivande till regeringen angående barnsäkra förpackningar för maskindiskmedel i pulverform. Enligt utskottsmajoriteten är det med hänsyn till det arbete som pågår i konsumentverket för närvarande inte påkallat med något uttalande i frågan. Därmed inte sagt att utskottsmajoriteten inte anser att det är viktigt att se till att förpackningar med kemikalier handhas på sådant sätt att barn inte skadas.

I reservation nr 7 gör folkpartiet ett något märkligt utspel i frågan om extrapriser. Motioner har väckts både om att förbjuda extrapriser och att bibehålla dessa utan inskränkningar. Eftersom frågan för närvarande är under övervägande i regeringskansliet har vi från utskottsmajoritetens sida, som sed är, valt att inte ta ställning i sakfrågan, något som både moderaterna och centern också påpekat i sina särskilda yttranden. Jag vill även nu avstå från några ytterligare kommentarer.

Reservation nr 8 handlar om standardiserad varudeklaration, och folkpartiet vill även i denna fråga ha ett tillkännagivande. Eftersom inget nytt har tillkommit sedan vi senast diskuterade detta, och den uppfattning som vi då hade finns återgiven på s. 21 och 22 i utskottets betänkande, avstår jag från att uppta kammarens tid med denna fråga.

I folkpartiet är man tydligen väldigt förtjust i tillkännagivanden, och i reservation 9 kräver man ytterligare ett, denna gång om varudeklaration på kosmetiska och hygieniska artiklar. Den frågan är mycket viktig. Det tycker vi alla i utskottet, och vi utgår från att även regeringen tycker så och därför skyndsamt vidtar de åtgärder som behövs för att frågan skall få en tillfredsställande lösning. Däremot tycker vi inte att det behövs något tillkännagivande.

Slutligen, herr talman, något om reservation nr 10 från centern och folkpartiet om konsumentinformation avseende livsmedel. Reservanterna anser att konsumentverket skall ta över ansvaret för att en god information kommer till stånd i stället för att livsmedelsverket behåller det ansvaret. Man

kan förstås undra vad livsmedelsverket skall syssla med om det inte är med livsmedel. Som vi påpekat i betänkandet pågår arbete med denna fråga på olika håll, bl. a. på gemensam nordisk basis, och utskottsmajoriteten avstyrker alltså förslagen i denna del.

Nu, herr talman, återstår för mig endast att yrka avslag på samtliga reservationer och motioner och bifall till lagutskottets hemställan i betänkande 1987/88:31.

Anf. 6 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Inga-Britt Johansson tog upp frågan om våra reservationer och sade också något om att vi frågade efter konsumentministern. Hon tyckte att det var klokt av honom att inte vara närvarande i kammaren. Självfallet överlämnar även jag åt honom själv att avgöra en sådan sak. Det handlar för oss alltid om valfrihet.

Däremot tror jag att det hade varit angeläget för honom att även ta del av en liberal konsumentpolitik, en inriktning på konsumentfrågor som är till gagn för konsumenterna. Jag vet att konsumentministern mycket ofta åker ut i landet och träffar konsumentvägledare. Därför tycker jag att det borde ha varit angeläget för honom att i dag få ta del av oppositionens synpunkter.

Jag vill också säga till Inga-Britt Johansson om bagaren Jonssons bullar och det att man inte har något att välja mellan att jag vet hur det är att bo i en landsända där det ofta inte finns något att välja på. Men om det finns någonting att välja på skall man överlämna till konsumenten att fritt göra sitt val. Det är en av nyckelfrågorna i folkpartiets konsumentpolitik.

Inga-Britt Johansson ansåg att det inte behövdes särskilda medel till allmänna reklamationsnämnden, eftersom det är en ny verksamhet. Allmänna reklamationsnämndens verksamhet är faktiskt inte ny, men det är en växande verksamhet. Det kommer många klagomål och det uppstår tvister mellan konsumenter i dessa frågor. Behovet finns väl dokumenterat. Dessutom tycker jag att det är synnerligen viktigt att allmänna reklamationsnämndens tentakler når ut till kommunerna.

Jag förstår att könsdiskriminerande lagstiftning är en het fråga. Jag vet det, eftersom jag själv har sysslat med den frågan. Jag har också tagit del av den lagstiftning som finns i Norge och tvivlar på att den lagstiftningen har varit till någon nytta. Jag vet att konsumentverket nu har samlat in ett stort material. Vår reservation går ut på att konsumentverket nu skall avsluta sitt projekt och ta upp diskussionen med branschorganisationerna för att komma till ett avgörande. Konsumentverket har samlat in ungefär 1 000 annonser, och det finns cirka tio miljoner annonser om året i Sverige. Frågan om hur denna annonsering skall uppfattas är mycket känslig. Till sist vill jag framhålla vår åsikt att könsdiskriminerande reklam alltid skall bekämpas.

Anf. 7 EWY MÖLLER (m) replik:

Herr talman! Först bara några ord om marknadsekonomi och Inga-Britt Johanssons bullar. Vi vet att varje ekonomiskt system har sina brister men menar ändå att det marknadsekonomiska systemet är överlägset varje annat system. Det är inom den fria marknadsekonomi med fri konkurrens som den enskilde individen har en stark ställning, därför att det är den enskilde

konsumenten som styr utbudet av varor och tjänster. Bagaren kunde inte göra bullarna så goda att konsumenterna ville ha dem, och då köper inte konsumenterna dessa bullar, säger Inga-Britt Johansson. Nej, men då återstår det bara för bagaren att baka bättre bullar eller lägga ner sin verksamhet. Men – och det är det viktiga – det är ändå konsumenten som styr detta utbud. Det är konsumenten som bestämmer om han vill köpa bullarna eller inte. Det är mycket viktigt. Jag tror inte att man behöver göra så stor affär av detta, sådant ordnar sig alltid. Naturligtvis är det bra med konkurrens, så att man får välja, men det är fortfarande den enskilde som styr.

När det sedan gäller våra besparingsförslag så har vi ambitionen att vidta sparåtgärder. Det är inte för sparandets egen skull utan för att vi anser det nödvändigt för landets ekonomi. Jag tycker inte det borde finnas några större skillnader i ambitionsnivå när det gäller samhällseliga besparingar. Vi är alla medvetna om att de är nödvändiga, och det finns också många områden där vi har varit tvungna att skära ner anslagen. Vi kommer säkerligen att få fortsätta på den vägen framöver, och konsumentverket utgör därvid inget undantag. Vi föreslår inga drastiska nedskärningar som kan drabba konsumentverkets ambitioner. Framför allt tror vi inte att de kommer att drabba konsumenterna.

När det gäller omfördelningen och besparingarna inom konsumentverket säger Inga-Britt Johansson att hon inte fick något svar förra året. Men Inga-Britt Johansson vet lika väl som jag att vi debatterade frågan en kväll strax före kl. 22. Året innan hade vi haft en stor diskussion om detta, som vi hänvisade till. Jag skall återkomma till vad vi sade 1986. Vi anser att konsumentverket kan ändra sin verksamhet inom flera områden. Man kan exempelvis successivt frikoppla den tekniska provningsverksamheten från verkets huvudmannaskap och föra över den till statens provningsanstalt. Ett annat exempel är forskningen. Jag anser att forskningen skall ha en oberoende ställning.

Anf. 8 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Först om våldsleksakerna. Jag noterar att utskottets taleskvinna hyser oro för våldsleksakerna, men samtidigt säger hon att det ankommer på näringslivet att visa sitt ansvar i frågan. Jag tror inte att man kan lita på näringslivet. Det styrs inte av ett socialt samvete eller ett socialt ansvar utan av ett vinstintresse. Detta är en mycket lukrativ verksamhet. Man tjänar grova pengar på krigsleksaker, våldsleksaker och dataspel. Därför tror jag inte på någon självsanering. Jag delar alltså inte den förtröstan som utskottet har i denna fråga. Det är alldeles för dåliga och alldeles för skadliga produkter som våra barn och ungdomar har tillgång till. Jag tycker inte att de skall få finnas, och därför vill jag ha en lagstiftning som förbjuder dessa skadliga produkter.

Så till könsdiskrimineringen. Inga-Britt Johansson säger att det skall komma ett förslag i slutet av år 1988, men hon vet inte vad det förslaget går ut på. Hon säger att det kan komma både det ena och det andra och vill avvakta. Men det är ett faktum att könsdiskriminerande och kränkande reklam under senare tid har ökat – det har översikten i den här frågan visat. Jag tycker inte

att man behöver avvakta; man kan lagstifta i frågan redan nu. Jag tror att det behövs för jämställdheten och för att komma till rätta med den könsdiskriminerande reklam, som Inga-Britt Johansson själv för övrigt anförde utmärkta exempel på.

Det har här sagts att man i Norge har en lagstiftning men att den inte är bra. De norska kvinnor jag har diskuterat det här med har sagt att det känns bra att ha en lagstiftning i ryggen. Det är inte säkert att vi skall ha precis samma lagstiftning som man har i Norge. Vi har i vpk-motionen begärt att regeringen skall återkomma till riksdagen med ett lagförslag mot könsdiskriminerande reklam. Det är inte säkert att vi skall apa efter just Norge i själva lagstiftningen. Men det faktum att man där har en lagstiftning har haft sin betydelse.

Jag tror att man tar till argumentet att Norges lagstiftning inte är bra därför att man inte vill ha någon lagstiftning och därför att man i riksdagen i dag inte vågar föreslå någon lagstiftning. Jag tycker att det är ett dåligt skäl att skjuta sönder Norges lagstiftning.

Anf. 9 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! De båda centermotioner som behandlas i betänkande 31 gäller dels ett ökat skydd för egenföretagarna, dels bättre information m. m. när det gäller livsmedel. Det är typiskt för socialdemokraterna att man avstyrkt båda dessa framställningar.

När det gäller skyddet för egenföretagarna i avtalsförhållanden vill jag säga att det är uppenbart att det råder missförhållanden och tolkningssvårigheter. Jag kan anföra ett kort citat ur en skrivelse från Köpmannaförbundet som utskottet fick med anledning av motionen L707. Man säger där att förbundet i likhet med motionärerna anser att den typiske småföretagaren vanligen inte har bättre möjligheter än den typiske icke-företagaren, dvs. konsumenten, att värja sig mot försåtliga budskap i marknadsföringen eller förvissa sig om användbarheten av varor som man erbjuds att köpa. Förbundet nämner som ett exempel från senare år en brandsläckare som inte ansågs kunna utföra sina uppgifter på godtagbart sätt: Säljaren förbjöds att marknadsföra brandsläckaren till konsumenter men kunde, som det heter, ostört fortsätta att sälja den till företagare som ville ha brandsläckare på sin arbetsplats. – Det är ett exempel; det finns otaliga.

Jag tycker det är synd att socialdemokraterna motsätter sig vårt egentligen mycket försiktiga yrkande att man vid de översyner av lagstiftningen på det här området som förr eller senare kommer att göras skall uppmärksamma de här förhållandena och se om man kan lösa problemen och åstadkomma en förstärkning av egenföretagarnas ställning i det avseendet.

Inom centern har vi länge arbetet för bättre livsmedelskvalitet och bättre information om livsmedel – vi vill att konsumenterna skall få veta varifrån livsmedlen kommer, under vilka förhållanden de har producerats, osv. – och begärt ett förbud mot import av livsmedel från länder som tillämpar odlings- och uppfödningmetoder som är otillåtna i vårt land. Som konsumenter har vi rätt att veta var en vara är tillverkad, vad den är lämpad för, vilken hållbarhet den har, osv. De kraven borde självfallet ställas också när det gäller livsmedel.

Vår motion och vårt yrkande i lagutskottet är ett led i strävandena att åstadkomma bättre livsmedelskvalitet och bättre information till konsumenterna om livsmedlens lämplighet, vilket land de kommer från, osv. Jag beklagar att socialdemokraterna motsatt sig även det kravet. Men, som jag inledningsvis sade: Det är typiskt att socialdemokraterna motsatt sig både att stärka egenföretagarnas ställning och att bidra till en ökad livsmedelskvalitet.

Anf. 10 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall börja bakifrån, med att svara Martin Olsson.

Det är inte så att socialdemokraterna motsätter sig bättre information om livsmedel. På s. 24 i betänkande 31 finns uppräknade en mängd åtgärder som vidtas. Vad vi inte är överens om är vem som skall stå för den här informationen – om det är konsumentverket eller livsmedelsverket. Vi menar att det är livsmedelsverket som har uppdraget.

När det gäller egenföretagarna vill jag föreslå att vi återkommer till den debatten när propositionen om den nya allmänna köplagen kommer. Då skall vi se om vi inte då med gemensamma krafter kan lösa egenföretagarnas problem.

Konsumentministerns frånvaro i kammaren kommenterade Ulla Orring med att han borde vara här för att svara på frågor som rörde affärsöppettider och prisstopp. Det var om det jag sade att det inte finns någon anledning för konsumentministern att komma hit och höra efter om folkpartiet under den här debatten eventuellt vill ta upp andra frågor än dem som behandlas i betänkandet.

När det gäller den könsdiskriminerande reklamen säger Ulla Orring att konsumentverket skall avsluta projektet. Ja visst. Det skall man göra under det kommande halvåret, och det är för att avsluta projektet som man behöver ytterligare 100 000 kr. Vi får sedan – och mitt svar gäller då också Inga Lantz – se vad konsumentverket har dragit för slutsatser – om man ser några möjligheter att komma till rätta med den könsdiskriminerande reklamen på andra vägar eller om man anser att vi behöver tillgripa lagstiftning. Det handlar alltså om ett halvt års tid tills konsumentverket redovisar det arbete som det har fått i uppdrag att göra just med den utgångspunkten att vi ifrågasatte om det behövs en lagstiftning eller inte.

Ewy Möller hävdade att konsumenten själv styr bullköpet. Ja visst – under förutsättningen att konsumenten lever på en ort där det går att styra. På orter där det inte finns några alternativ, Ewy Möller, styr inte konsumenten någonting. Konsumenten får där hålla till godo med vad näringsidkaren på orten erbjuder eller avstå. Oftast finns det inte möjligheter att avstå utan man måste hålla till godo med vad som erbjuds. Bl. a. därför – för att stärka svaga konsumenters ställning – behöver vi ha en stark konsumentlagstiftning.

Ewy Möller ville spara på tekniska provningar och forskning. Jag skulle vilja fråga Ewy Möller om hon vet hur mycket pengar konsumentverket har att avsätta för konsumentforskning. Om Ewy Möller inte vet det skall jag berätta det i nästa replik, men först skall Ewy Möller få tala om för mig hur mycket av de 4 miljonerna hon tror att man kan spara.

Anf. 11 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över Inga-Britt Johanssons reträtt när det gäller egenföretagarna – nu säger hon att man hoppas kunna ta upp de frågorna vid översynen av köplagen. Det låter positivt jämfört med skrivningen i utskottsbetänkandet, som innebär ett blankt avslag. Jag hoppas att reträtten blir allt större, så att Inga-Britt Johansson och socialdemokraterna efter hand erkänner att gränsdragningen är ett problem och att egenföretagarna är värda ett bättre skydd när de är underlägsen part i ett avtalsförhållande.

När det gäller frågan om kontroll av och information om livsmedel säger vi i reservationen inte att konsumentverket skall ta över det hela från livsmedelsverket utan att konsumentverket i samråd med livsmedelsverket omedelbart skall påbörja ett konsumentinformerande arbete på livsmedelsområdet med inriktning på bl. a. ursprungsmärkning och innehållsdeklARATIONER. Att det har varit kärvt att få fram någonting på det här området omvittnas av de många framstötare som vi från centerns sida gjort när det gäller bl. a. innehållsdeklARATIONER på livsmedel. Det är väl nu fem år sedan jag för första gången tog upp frågan om innehållsdeklARATION på livsmedel. Jag ville nämligen att det när det gällde importerade livsmedel skulle framgå bl. a. från vilket land de var importerade, men det förslaget avlogs, och det har avslagits år efter år, liksom kraven på förbud mot import av livsmedel från länder som tillämpar i vårt land otillåtna metoder för framställning av livsmedel. I det här fallet ser jag motståndet från socialdemokraternas sida mot att ålägga konsumentverket en informationskyldighet när det gäller livsmedel som ett led i det motstånd som har funnits mot att stärka livsmedelskonsumenternas ställning på marknaden genom att ge dem bättre information.

Anf. 12 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Inga-Britt Johansson återkommer till frågan om könsdiskriminerande reklam. Jag vill än en gång slå fast att vi finner sådan reklam upprörande. Vi anser också att konsumentverket skall avsluta sitt uppdrag, eftersom man nu har haft några år på sig att samla in detta material. Konsumentverket har tidigare tilldelats 400 000 kr. särskilt för denna uppgift, förutom 300 000 kr. för annan reklambevakning. Nu får man ytterligare 100 000 kr. Det är dags att avsluta projektet och komma fram med förslag. I det sammanhanget har vi gett uttryck för vår mening att det för närvarande inte behövs någon lagstiftning när det gäller könsdiskriminerande reklam.

Så till frågan om konsumentministerns närvaro eller ej. Regeringen handlägger en rad frågor där man funderar över organisatoriska problem, bl. a. vilken myndighet som skall ha ansvaret för varudeklARATION på kosmetiska och hygieniska artiklar, om ansvaret skall ligga på socialstyrelsen eller på kemikalieinspektionen. Jag antog att konsumentministern var angelägen om att ta del av de olika partiernas syn på frågor av denna typ och naturligtvis på de direkta frågor som jag ställde. Enligt min mening är detta ett utmärkt tillfälle att ställa dessa frågor, då vi ju behandlar frågor som rör konsumenten och konsumtionspolitiken.

Anf. 13 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Först till reservation 10 som handlar om konsumentinformation avseende livsmedel. Det är självklart att alla vill ha en bättre varudeklaration på livsmedel. Det visar inte minst de senaste dagarnas uppgifter om vad som förekommer i köttprodukter. Frågan är vilken myndighet som skall tillhandhålla denna varudeklaration. För mig förefaller det konstigt att man skall föra in konsumentverket i detta sammanhang. Självfallet är det livsmedelsverket som skall ha till uppgift att åstadkomma en mycket bättre varudeklaration än den som finns för närvarande.

Man vill att konsumentverkets projekt om könsdiskriminerande reklam skall vara avslutat under 1988. Men med vetskap om hur sakta man arbetar med sådana här projekt och hur lång tid det tar för regeringen att fatta beslut och sända ärendet på remiss kan man räkna med att minst ytterligare två år kommer att förflyta. Det är min prognos, som grundar sig på att jag under 15 år har följt riksdagsarbetet. Det är lätt hänt att det kan dra ut på tiden. Enligt min mening skulle man redan i dag kunna fatta ett beslut om att begära förslag om en lagstiftning, eftersom vi vet att könsdiskriminerande och kränkande reklam har ökat i omfattning under senare tid. Därför föreslår vi en lagstiftning. Jag är helt övertygad om att det kommer att visa sig att man behöver en lagstiftning som stöd för att komma till rätta med problemet.

Liksom Inga-Britt Johansson anser jag att folkpartiets förklaring till att man intar en mer urvattnad ståndpunkt i den berörda reservationen när det gäller könsdiskriminerande reklam är mycket krystad. Jag är fortfarande förvånad över att folkpartiet kan förena sig med moderaterna i en sådan här reservation.

Vi har en omfattande lagstiftning i det här landet. Då undrar jag rent allmänt varför man är så rädd för att ta till lagstiftningsinstrumentet när det gäller att förbjuda saker som är uppenbart dåliga. Som exempel kan nämnas det som vi i förrgår diskuterade, videovåldet. Varför är man så rädd för en förhandsgranskning av videofilmer? Som ytterligare exempel kan nämnas frågan om krigs- och våldleksaker och könsdiskriminerande reklam. Varför är man så otroligt försiktig att tillgripa lagstiftningsmetoder, när man gör det i så många andra sammanhang?

Anf. 14 EWY MÖLLER (m) replik:

Herr talman! Vi är, Inga-Britt Johansson, mycket väl medvetna om att vi behöver ha en stark konsumentpolitik, eftersom vi vet att det finns människor som inte kan klara av sina inköp. När man inte kan hantera sin ekonomiska situation, behöver man få hjälp och rådgivning. I mitt inledningsanförande sade jag att konsumentpolitiken skall inriktas på dem som har en svagare ställning. Dessutom vet vi att det blir allt fler som hamnar i ekonomiska kriser, när man belastar människor med ytterligare skatte- och prishöjningar, vilket helt naturligt i första hand drabbar de grupper som redan har en svag ekonomi. Det råder inget tvivel om att dessa människor behöver hjälp och rådgivning.

När det gäller omfördelning och besparingar inom konsumentverket hänvisade jag tidigare – innan jag blev avbruten – till provningsverksamheten. Jag anser att man kan lägga över den på statens provningsanstalt.

Vilka anslag det än finns för forskning anser vi att forskningen skall ha en oberoende ställning. Verket skall inte behöva ha hand om uppgifter som bör åläggas forskningsråden och enskilda högskolor.

Konsumentverket producerar läromedel och annat studiematerial. Där kan man också pröva om man inte har möjlighet att minska den egna produktionen för att i stället lägga ut den på andra förlag. Sammantaget kan detta leda till att man kan spara inom verket utan att det på något sätt behöver påverka dess ambitioner eller drabba konsumenterna.

Anf. 15 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Angående påståendet att det skulle ta ett par år innan en lag om könsdiskriminerande reklam kan vara färdigskriven: Det viktigaste i detta sammanhang är väl att man har ett så bra underlag som möjligt, när man fattar beslut om vilken väg man skall gå. Det är därför som konsumentverket har fått detta uppdrag. När konsumentverket fick sitt uppdrag, var vi överens om tidsramen. Då är det ännu mer oförklarligt varför Ulla Orring nu vill ta ifrån konsumentverket den lilla summa om 100 000 kr. som det handlar om. Jag kan inte förstå det. Det måste finnas något annat i bakgrunden, som Ulla Orring inte här vill diskutera. Det borde vara svårt för Ulla Orring att inför kvinnorna i folkpartiet förklara sin inställning i denna fråga. Men det angår naturligtvis endast folkpartiet internt. Det behöver inte Ulla Orring redovisa här.

Inga Lantz! Vi är inte rädda för lagstiftning. Men om vi skall ha en lagstiftning måste det vara en lagstiftning som går att följa upp och som ger effekt. Det gäller i fråga om både könsdiskriminerande reklam och exempelvis dataspel.

Dataspel är små artiklar som säljs i skumma källaraffärer och liknande, vilka är väldigt svåra att bevaka. Om vi finner att det är absolut nödvändigt skall vi införa en lag. Det är ändå viktigt att vi försöker att hitta en annan väg för att bli av med dessa avarter. Vi är alla överens om att dessa inte får fortsätta, att de är skadliga. Branschen har försökt att skylla på brist på forskningsresultat o. d., men från utskottets sida ställer man inte upp på det. Vi är inte mottagliga för sådana argument. Frågan gäller att detta inte skall få förekomma. Vi tror därför att med utskottets uttalande som stöd bör barnmiljörådet besitta den kraft som krävs för att få fram ett bra avtal. Med utgångspunkt från detta kan man sedan komma vidare.

Nu har jag inte så lång tid till mitt förfogande för att kommentera de förslag om neddragningar på anslaget till konsumentverket som Ewy Möller redogjorde för. Hittills har jag inte fått några exempel på arbetsuppgifter där man kan göra besparingar som motsvarat tillnärmelsevis de 4 milj. kr. som man vill inbespara på konsumentverket, men jag kanske kan få det senare.

Tredje vice talmannen anmälde att Ulla Orring och Ewy Möller anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 16 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Enligt lagutskottets betänkande 31 skall regeringen överväga lagstiftning om förbud mot försäljning av dessa plastgubbar, som jag här visar

upp för kammaren. Några socialdemokratiska ledamöter, med Margareta Persson som första namn, har väckt en motion, vari yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna behovet av lagstiftning om förbud mot försäljning av krigs- och våldleksaker. Jag skall till protokollet läsa några rader ur motionen:

”I dag saluförs mycket våldsförhålligande produkter, som på olika sätt förintar varandra. Det handlar om plastfigurer, rollspel och dataspel. Leksakerna i form av plastfigurer är dock inga avbilder av föremål som använts i verkliga krig under 1900-talet. De ger i stället ett slags sciencefictionartad syn på framtiden i robot- och rymdåldern. Dessa grymma varelser som nu saluförs och marknadsförs förmedlar en otäck livsstil för våra barn.”

Lagutskottet, som i samband med en seriös behandling av motionen har hört såväl barnmiljörådet som företrädare för producenter och handel, tycker med anledning av motionen att det är angeläget att man snarast möjligt når en uppgörelse, som medför att sådana här gubbar av utpräglad våldskaraktär försvinner från marknaden. Därefter anför utskottet: ”Skulle det visa sig att en godtagbar överenskommelse inte kan nås får frågan om lagstiftning tas upp till prövning.”

Herr talman! Jag har här till talarstolen tagit med två exemplar av de s. k. masterfigurer som motionen hänvisar till och som av Margareta Persson m. fl. anses förmedla ”en otäck livsstil till våra barn”. Den ena figuren kallas för Heman och representerar det goda. Den andra är en representant för ondskan. Det finns flera liknande plastfigurer. Det skall alltså bli förbjudet att saluföra dessa leksaker. De är de i dag i särklass mest älskade leksakerna av pojkar i åldern 6 till 9 år. Därefter tappar barnen intresset för dem och övergår till andra sysselsättningar.

Frågan om hur långt Sverige skall gå när det gäller att utfärda ett förbud är en politisk fråga – men också en konstitutionell fråga i så måtto att Margareta Persson och Inga Lantz vill begränsa medborgarnas självbestämmanderätt. Barnmiljörådet, vars existens moderaterna har motsatt sig ända sedan tillkomsten av dess föregångare, har genom sitt agerande i denna fråga visat sig motsvara våra värsta föraningar. Verksamheten tycks gå ut på att i första hand tillskapa handelshinder och i övrigt införa förbud inom områden som är och skall vara föräldrarnas ansvarsområden.

Herr talman! Vi har i dag mellan konsumentverket och barnmiljörådet å ena sidan och handelns organisationer å andra sidan en frivillig överenskommelse, som förbjuder saluförande av krigleksaker. Detta har på intet sätt förhindrat att barn jagar varandra med träsablar och skriker pang, pang med vattenpistoler. Men i stort sett har vårt samhälle accepterat att barn inte har tillgång till vad som mer allmänt menas med krigleksaker. Ett besök på en allmän lekplats visar dock att en s. k. föräldraimport tycks förekomma.

När det gäller plastfigurer är dock situationen en annan. Barn tycker om att utveckla sin fantasi. Heman försvarar ett garage, en borg eller ett tåg mot luftangrepp från detta hemska monster, som faller ut sin tråkloiga hand och därmed kan skada Heman.

Barnmiljörådet kommer, som jag ser det, att se som sin uppgift att i första hand förbjuda dessa leksaker, och barnen kommer i framtiden att förmenas

rätten att välja andra än av barnmiljörådet godkända prylar. Jag ser detta såsom en skrämmande utveckling.

Men det finns också en annan sida av saken. Under riksdagens debatt om utvecklingen av den europeiska marknaden betonades av flera talare från alla partier utom vpk värdet av att vi inte inför nya handelshinder. Tvärtom är det önskvärt att vi anpassar oss till de regler som gäller inom EG. Jag vill tillägga att Sveriges officiella politik ju är frihandelsvänlig.

Vad lagutskottet gör med sin skrivning är att i princip upprätta nya handelshinder. Jag vill därför fråga utskottets socialdemokratiska ledamöter i vad mån de anser att utskottets skrivning står i harmoni med de regler som gäller för svensk frihandel. Är det nationella säkerhetshänsyn man skall åberopa vid ett importförbud i detta sammanhang? Vilken paragraf skall man kunna göra trovärdig när det gäller att förhindra import till vårt land av plastgubbar?

Utskottets moderata ledamöter har i ett särskilt yttrande med synpunkter på utskottets motivtext framfört som sin åsikt att betänkanDET bär omisskännliga spår av beskäftighet och förnumstighet, som man vänder sig mot, och har anfört att betänkanDET innehåller skrivningar, som man inte ställer sig bakom. Men utskottets andra ledamöter: Anser ni verkligen att man skall överväga lagstiftning, om en överenskommelse mellan berörda parter om förbud mot sådana här plastgubbar inte kommer till stånd?

Herr talman! Det pågår i dag en debatt om förtroendet för politiker. Jag anser att Margareta Perssons agerande i samband med de av barnen älskade gubbarna allvarligt bidrar till att motivera ett bristande förtroende för riksdagen och dess ledamöter. Dessutom – och det finner jag lika allvarligt – åsidosätter man i hög grad föräldrarätten, föräldrarnas ansvar för sina barns utveckling och föräldrarnas förmåga att själva fatta beslut om vad barnen skall få leka med. Om ett förbud skulle komma till stånd, skulle alla de tiotusentals föräldrar som har glatt sina barn med efterlängtade leksaker drabbas av dåligt samvete men dessutom – och troligare – förstärkas i sitt förakt för politikernas roll i vårt svenska samhälle.

Herr talman! Jag skall inte ställa något yrkande. Jag vill dock varmt uttala den förhoppningen att regeringen, sedan en överenskommelse om förbud mot sådana här plastgubbar inte har kommit till stånd och regeringen då skall överväga lagstiftning, kommer till slutsatsen att lagstiftning om förbud mot plastgubbar inte bör komma i fråga. Regeringens ledamöter bör i detta hänseende inhämta råd från eventuella barn och barnbarn.

Anf. 17 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Egentligen förvånar mig inte Ingrid Sundbergs anförande. Det är väl ett inlägg i den moderata frihetsdebatten – man skall få göra varandra hur illa som helst, och inga skall bry sig om det. Det är klart att moderaterna inte bryr sig om huruvida barn far illa.

Jag tycker att Ingrid Sundbergs anförande var oerhört cyniskt. Hon talade om dessa "älskade" plastgubbar. Det visar att hon inte har förstått mycket av den debatt som faktiskt pågår om det skadliga i att se på våld och att leka med våldsprodukter, vilket det här är fråga om. Det kommer att få följderna senare i framtiden.

Hundratals forskningsrapporter visar det skadliga i att handskas med våld. Man trubbas av om man leker med våldsprodukter eller ser på våld. Såsom förälder tror jag att man skulle behöva ha en lagstiftning i ryggen. Näringslivet sköljer över barn och ungdomar med skadliga produkter. Det är då nödvändigt att hjälpa föräldrarna med en lagstiftning.

Ingrid Sundberg trodde att politikerföraktet skulle öka, om riksdagen fattar ett beslut om att förbjuda dåliga produkter. Men tvärtom torde politikerföraktet öka, om vi inte vågar säga ifrån om dåliga saker. Jag tror faktiskt att Ingrid Sundberg tycker att dessa produkter inte är dåliga. Det måste vara så, eftersom hon gjorde detta inlägg. Andra utskottsledamöter har emellertid uttryckt sin oro över våldsprodukterna. Så uppfattar jag utskottets skrivning. Men Ingrid Sundberg har en helt annan utgångspunkt, när hon debatterar krigsleksaker och våldsprodukter.

Anf. 18 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Även från folkpartiets sida föreligger ju motioner i denna fråga. Men jag delar inte Ingrid Sundbergs uppfattning att förtroendet för politikerna skulle naggas i kanten härvidlag. Dagens debatt hänger inte samman med friheten att lägga fram enskilda motioner. Den rätten tillkommer ju faktiskt oss riksdagsledamöter.

Jag vill emellertid än en gång peka på behovet av att marknadskrafterna tar ett ansvar – ett ansvar för produkten och ett ansvar för konsumenterna, som i det här fallet är barnen. Jag är mycket tillfredsställd med den skrivning som vi har kommit överens om i lagutskottet. Vi följer den här frågan. Vi har haft ordentliga hearings med företrädare för berörda organisationer, och vi har fått se ganska otäcka videofilmer.

Jag menar alltså att här måste branschen ta sitt ansvar. Detta har också Köpmannaförbundet ställt upp på, och förbundet har fått till stånd en form av överenskommelse som gäller branschorganisationerna. Men sedan förekommer det ju en handel utanför branschorganisationerna.

Jag anser att det är viktigt att vi för den här debatten. Att vi skall tillgripa lagstiftning i alla ärenden anser jag däremot inte, och jag tror mycket på ansvar och självsanering.

Anf. 19 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag instämmer vad Inga Lantz sade, att mitt inlägg var ett inlägg i den moderata frihetsdebatten.

I övrigt föredrar jag att få debattera med Margareta Persson.

Anf. 20 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Ingrid Sundberg får ju snart chans att debattera med Margareta Persson.

Men jag vill ändå berätta för Ingrid Sundberg att jag bor i en stadsdel i Göteborg som är Sveriges mest kabel-TV-utbyggda stadsdel. Jag har via föräldrar, lärare, förskollärare och andra fått höra hurdan utvecklingen av barnens lekar har varit. Det behövs ingen forskning för att visa på detta – man ser det direkt. Det gäller just de program som "lyckliggör" barnen, enligt Ingrid Sundberg, med den här typen av figurer.

Vi har, som Ulla Orring sade, sett utvecklingen när det gäller dataspelen som barn sitter med. Vi såg i utskottet spel där libyer skulle dödas. De som inte hade blivit skjutna fördes till slut upp på en plattform där de halshöggs en och en och där huvudena ramlade ner i en korg och blodet skvätte omkring.

Det här sitter våra barn och leker med. Jag har läst intervjuer med barn som talar om, att de inte kan sova på nätterna därför att de tycker att det här är så ruskigt. Men kompisen har haft spelet, och därför vill man pröva på det och se vad det är. Det är i åldrarna upp till 14 och 15 år som man upplever de här nya våldsinslagen så hårt att man inte kan sova på nätterna.

Vi måste med gemensamma krafter se till att motverka den här utvecklingen och det här våldet med alla medel och, om så behövs, enligt min mening med lagstiftning.

Anf. 21 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Inga-Britt Johansson tog upp något helt annat här – de våldsinriktade dataspelen och videovåldet. Videovåldsdebatten har riksdagen fört, och den skall vi inte återuppliva här.

När det gäller dataspelen håller jag helt med om att det är skrämmande att föräldrarna inte i högre grad kan kontrollera vad barnen sysslar med. Det finns åtskilliga dataspel som är trevliga och roliga, med grodor och annat.

Men vad vi diskuterar här är en motion av Margareta Persson, vilken är helt inriktad på att barnmiljörådet skall få gå ut och avgöra att dessa leksaker, som i Sverige marknadsförs av BRIO, beläget nere i min landsända, genom lagstiftning skall förbjudas. Jag tror det är viktigt att vi, när vi diskuterar våld, skiljer på våld och våld. Om det här monstret far ut med sin tretungade hand, så flyter inget blod på Heman, som den andra figuren heter. Barnen har roligt med spelet, och jag vänder mig mycket bestämt mot att ett barnmiljöråd skall sitta och hindra mina barn eller barnbarn från att leka med det som de tycker är roligt.

Jag bedömer definitivt inte våldsriskerna härvidlag som större än våldsriskerna när man springer och leker runt sandlådan och när barnen slåss på gräsmattan. Den verksamheten kan vi inte förhindra. Däremot kan vi förhindra den typ av våld som Inga-Britt Johansson här talade om, men det var inte detta som jag berörde i mitt anförande.

Anf. 22 INGA-BRITT JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Men ser då inte Ingrid Sundberg att det finns ett samband mellan alla de här grejerna? Ser inte Ingrid Sundberg att barnens inställning till våld förändras efter hand? Och att det inte flyter något blod på Heman innebär ju att många barn inte förstår att det i alla fall flyter blod på kompisen, om man använder sig av hårda metoder.

Ingrid Sundberg talade om BRIO. Det företaget har ju haft så gott rykte när det gäller kvalitetsleksaker, och jag tycker att man borde återgå till att producera kvalitetsleksaker och inte följa en amerikansk trend och sälja sådan här smörja.

Herr talman! Får jag först säga till Ingrid Sundberg att jag nästan hade svårt att dra på munnen när hon talade – annars brukar jag uppskatta humor och skämt i den politiska debatten. Men jag häpnade över den oerhört enkla världsbild som Ingrid Sundberg förmedlade i sitt inlägg. På sätt och vis är jag emellertid glad att moderaterna bekände färg och klargjorde att man ansluter sig till den nakna kapitalismens företrädare, som inte har någon önskan att tillgodose barns intressen och hela vår kulturs intressen – för det är ju detta den här debatten handlar om.

Och har jag någon gång förfallit till – och det gör jag ibland – att tycka att vi i Sverige har ganska likartade uppfattningar om viktiga saker, blev jag än en gång påmind om att så inte är fallet. Uppenbarligen finns det företrädare för moderaterna som inte drar sig för att försvara de mest råa marknadskrafter.

Vad är det som har hänt och vad är det som gör att barnens miljö har förändrats så mycket under 80-talet? Jo, det är fråga om både förändringar i familjebild och förändringar i andra avseenden. Men det är också en stor förändring i det kommersiella utbudet, riktat till barn. Detta utbud är koncentrerat kring våldsprodukter.

Det är sannerligen inte bara enskilda leksaker i form av plastfigurer som man serverar barnen. Vore det så enkelt skulle väl ingen människa prata om förbud. Det handlar om en hel världsbild som man genom nya mediakanaler serverar. Det rör sig om våldsfilmerna och reklam för våldsleksaker i video och kabel-TV, seriemagasin som är våldsamma och samtidigt utgör reklam för olika produkter, det är dataspel och TV-spel som ofta går ut på att barnet skall leva sig in i en situation och agera mördare på olika sätt, det rör sig om videofilmer i butiker. Då är det väldigt svårt för barnen att värja sig, och för en förälder är det fullständigt omöjligt att skydda sitt barn på grund av att utbudet är så massivt.

Om Ingrid Sundberg tror att det handlar om de här plastgubbarna, då vet inte Ingrid Sundberg vad den här marknaden gäller. Det är rena krigsfilmerna som dessa figurer finns med i. Det är krigslandskap som förekommer i leksaksbutikerna, det är dataspel där barnen själva med laserpistoler påverkar skeendet. Det är nazisthjältar, det är karatesparkar, det är halshuggningar, det är våldtäkter. Och en del av de här produkterna har redan färdiga egenskaper, färdiga namn. Barnen behöver inte längre använda sin fantasi.

Att barns beteende under 80-talet har förändrat karaktär får vi nu allt fler bevis på. Lekarna har förändrats, och allt fler barnstugor rapporterar att även mycket små barn leker våldsamma lekar med samma aggressiva inslag som finns hos de våldsfigurer de möter. Barnen kopierar de kommersiella våldshjältarnas beteende, speciellt i de områden där kabel-TV marknadsför dessa produkter.

Skolläkarna har rapporterat att våldet på skolgårdarna ökar. Ingen kan med säkerhet säga att det beror på det eller det. Men våldet ökar. Framför allt orsakas olyckor av att barnen slår varandra på ett mer brutalt sätt än någon annan generation av barn har gjort. Det är hårda sparkar, och det är slag mot den som redan ligger – precis som det går till i karatefilmerna. Detta är långt ifrån de slagsmål vi tidigare såg.

Barnmiljörådet har nu slagit larm om att det har hänt någonting i barnens värld. Det sammantagna våldsbudskapet i det kommersiella utbudet är *en* faktor i det sammanhanget. Våld föder våld – det är de flesta ense om. Det budskap som nu förmedlas till våra barn har just våldet som förtecken. Även de som i dessa produkter säger sig kämpa för det goda använder i dag det ondas egna vapen. Det är en nyhet. I forna tiders sagor använde sig det goda av list för att vinna. I dag är det i detta avseende ingen skillnad mellan det onda och det goda.

Nu skall vi bli universums härskare genom död och förintelse. Den verklighet som skildras är oftast skrämmande också genom den fantasiframtid som beskrivs. Tittar man närmare på detta, skall man finna att det här finns förvillande likheter med drogkulturens skrämseffekter och förvanskade verklighetsuppfattning.

Det ligger stora ekonomiska intressen bakom denna verksamhet. Jag undrar ibland om det faktiskt är så att det finns ett intresse av att våra barn skall förberedas för det tredje världskriget. Det är ingen vacker framtid eller någon som helst framtidstro som det sammantagna våldsbudskapet förmedlar. Det är hårda robotar med hårda och skrämmande röster, och det är en mycket märklig skepnad som det s. k. goda har iklätt sig.

Många säger: Upp till bevis! Bevisa att det eller det är farligt! Samtidigt kan vuxensamhället utan att blinka ropa på hårdare straff och hårdare tag mot de ungdomar som gör sig skyldiga till våldsbrott. Man ser tydligen inte att det här finns ett samband. Jag tycker att det är märkligt att man inte kan lita på de föräldrar, den personal på barnstugor, de skolläkare och de barnläkare som nu vänder sig till olika myndigheter och protesterar mot dessa produkter för att få bort dem. Detta är personer som i sin dagliga verksamhet ser att dessa produkter påverkar våra barn. Nej, det skall vara vetenskapliga bevis, säger man. Jag tycker att det är en märklig inställning. Men nu börjar också de vetenskapliga bevisen komma. I dag försvaras i Lund en doktorsavhandling bl. a. om hur barn upplevt en teaterföreställning av Astrid Lindgrens Mio, min Mio. Undersökningen är ganska intressant. Den visar att en tredjedel av en grupp 10-åriga pojkar, som ofta tittat på extrema våldsfilmerna, identifierade sig med den otäcke riddar Kato efter att ha sett föreställningen, medan de andra barnen identifierade sig med Mio. Detta är intressant, eftersom det är ett exempel på att det nya våldsbudskapet gör att barn identifierar sig med det onda i stället för med det goda.

Ett argument som ofta framförs är att barn behöver leka av sig sina våldsupplevelser. Därför är det bra med våldssleksaker, sägs det. Det är ett märkligt argument, eftersom alla som sysslat med barn vet att det är just i leken som barnet bearbetar sina upplevelser. Men småbarn har inte upplevt några terrorkrig från rymden. De matas genom olika medier med skrämmande effekter, och till slut måste de leka av sig det våld de fått sig serverat. Men det är en väldig skillnad mellan att leka av sig det kommersiella våldet och en äkta otäck upplevelse. Om ett barn t. ex. sett sin mamma bli misshandlad, behöver man inte gå och köpa en rymdleksak med laserpistoler för att barnet skall leka av sig den upplevelsen, utan det går bra med en vanlig docka. Det är obehagligt att man använder den här typen av argument, vilket ofta sker i denna debatt, dvs. att man ger våldsprodukterna för barn ett skimmer av att

vara psykologiskt nyttiga. Det är ett argument som man inte kan ta på allvar.

Jag skulle vilja säga till Ingrid Sundberg att vi lever i ett fritt samhälle. Friheten kan man utnyttja på olika sätt. Man kan utnyttja det fria samhället genom att skylla ifrån sig och säga att det som inte är förbjudet är tillåtet. Man kan också säga: Vår bit är väl inte så farlig, det är det andra som är farligt. Så har jag upplevt det att leksaksbranschen har resonerat. Det kan hävdas att så länge det är fritt fram för kabel-TV, kan man göra vilken reklam som helst. Det är alltså lagstiftningens fel. Det kan också hävdas att eftersom vi har tryckfrihet kan man trycka vad som helst. Man kan också säga att det inte är så farligt med små plastgubbar med laserpistoler; det är värre med dataspel och TV-spel. På detta sätt kan alla skylla på alla. Men även den som marknadsför har ett ansvar. Skolan har sitt ansvar, föräldrarna sitt och vi politiker vårt. Alla i ett fritt samhälle har ett ansvar. Skall vi värna friheten och demokratin och slippa lagstiftning, måste alla parter stå upp för de värden som vi tycker är viktiga. Jag anser att de kommersiella krafterna i dag inte tar sitt ansvar för friheten.

Utskottet skriver nu, vilket jag tycker är riktigt, att de nödvändiga åtgärderna för att komma till rätta med detta problem kan åstadkommas genom en överenskommelse med branschen. Det hoppas sannerligen jag också, även om branschen hittills inte visat något intresse härför. Den starka skrivning som ett enigt utskott har gjort uppfattar jag på det sättet att riksdagen är beredd att lagstifta, om de berörda branscherna inte vidtar nödvändiga åtgärder. Det vore ju bäst för alla att slippa en lagstiftning. Jag noterar särskilt att utskottets talesman så klart har markerat att branschen nu måste göra en självsanering. Jag vet inte om Ingrid Sundberg är medveten om den gigantiska kulturrevolution som faktiskt pågår i barnens värld, en revolution där våldet är förtecknet. Vi är blinda om vi inte uppmärksammar detta och inser vad det kan betyda för framtiden. Det är vuxenvärlden som skapat detta problem, och det är dags att vi vaknar.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 24 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag är angelägen att understryka att vi här diskuterar konsumentpolitik. Den allmänna våldspolitik som har börjat diskuteras här, och som till mycket stor del har sin grund i videovåldet, tänkte jag inte beröra i den här debatten.

I mitt anförande tog jag upp frågan om frihet. Detta ville Margareta Persson ändra till frågan om striden mellan det onda och det goda. Jag har förstått att det är Margareta Persson som här representerar det goda och att jag är det onda. Den nakna kapitalismen försvarar jag, och jag har en världsbild som är skrämmande.

Jag tycker att Margareta Perssons världsbild är skrämmande. Hon betonar friheten, och det tycker jag är bra. Hon säger också att friheten skall förenas med ansvar. Men ansvaret skall vara lagstiftarens, kollektivets, samhällets. Det personliga ansvaret, att göra egna bedömningar som gäller de egna barnen – det vill Margareta Persson inte vara med på.

Sedan använder hon frågan om videovåldet som tillhygge. Jag är också medveten om våldsutvecklingen när det gäller barnen i dag. Men vi

moderater har i många olika sammanhang här i riksdagen, inte minst med våra förslag när det gäller familjepolitiken, betonat nödvändigheten av att föräldrarna i ökad utsträckning också ges fysisk möjlighet att vara hemma och ta hand om sina barn, bl. a. genom vårdnadsersättning.

Men här förutsätter Margareta Persson att det skall vara en lagstiftning som innebär att barnmiljörådet och riksdagen sitter och avgör vad föräldrarna skall ge sina barn i födelsedagspresent och julklapp – därför att de ger dåliga saker om de ger sådana här plastgubbar som det har talats om. Och så litar man på att handeln skall känna sitt ansvar. Men tänk om handeln inte tycker att dessa plastgubbar representerar det onda!

Här har talats om forskning. Ja, vi kräver faktiskt forskning innan man med lagstiftning skall förbjuda konsumentvaror. Det må vara att man har rätt att göra det av säkerhetsskäl, när gift och annat kan förorsaka skador. Det har också förekommit t. ex. leksaker som mycket små barn kan sätta i halsen. Säkerhetsaspekten kan man också hänvisa till när det gäller videovåldet, men det skall vi inte ta upp här i dag.

Vad vi diskuterar är valet av leksaker. Jag tror att de här plastgubbarna är omoderna om ett år eller två. Då kommer det något annat, och då skall barnmiljörådet fram och säga: Det här skall få säljas, det skall inte få säljas, och nu får handeln träffa en överenskommelse. Det skulle alltså vara bättre med lagstiftning.

Jag tycker att detta är en skrämmande utveckling. Det innebär en förmyndarmentalitet att säga att socialdemokraterna med Margareta Persson i spetsen – och Inga Lantz som bihang – skulle vara mera kompetenta att bedöma vad som är det onda och det goda i det här samhället än vi, som tror på frihet och personligt ansvar.

Herr talman! Vi diskuterar konsumentpolitik, vi diskuterar plastgubbarna och möjligheten att med lagstiftning förbjuda import och försäljning av dem. Jag motsätter mig detta på det skarpaste.

Anf. 25 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Jag vet egentligen inte – eftersom vi nu talar om våldsprodukter – om jag vill ödsla så mycket mer krut på Ingrid Sundbergs argument.

Frihet skall vara i samhällets regi – eller hur Ingrid Sundberg menade att jag skulle ha sagt. Det var just det jag inte sade. Ett samhälle fyllt av frihet, byggt på frihetens grund, förutsätter att alla ingående parter ställer upp för dessa värden, och jag upplever att det i dag brister inom branschen – leksakshandeln – på det här området. Frihet förutsätter att alla tar ansvar – föräldrar, skola, politiker och bransch. Det är när det brister i fråga om detta ansvar som vi måste rycka in med lagstiftningsåtgärder, inte innan.

Sedan är det faktiskt inte någon skillnad på våld och våld. Det våld som Ingrid Sundberg nu säger sig vara emot när det gäller videofilmer – det våldet finns ju i en annan tappning i den här branschen: i både dataspel och TV-spel, leksaker som saluförs just via marknadsföring på kabel-TV och video. Våld går inte att skilja från våld. Det är en hel världsbild som man serverar barnen.

Det innebär väl en dubbelmoral i vuxensamhället att man anklagar barnen, bestraffar dem, ojar sig över att de betar sig våldsamt – och samtidigt glatt tillhandahåller vilka våldsprodukter som helst.

Nej, Ingrid Sundberg, barnmiljörådet vill sannerligen inte ha till uppgift att sitta och välja ut vilka saker som skall vara tillåtna. Det är den uppgiften vi vill slippa, och det är därför vi hoppas att branschen själv kan ta det här ansvaret.

Slutligen vill jag konstatera att nu har Ingrid Sundberg fått det onda – eller det goda – personifierat, som hon tror, eftersom hon tar mig som måltavla. Men nu är det ju inte så. Utskottet är enigt – inte ens moderaterna har reserverat sig. Därför tycker jag att det är litet märkligt att framställa mig, och Inga Lantz som ett bihang, som de som skall bekämpas. Det är alltså ett enigt utskott som nu tar avstånd från de olika våldsprodukterna, som uppmanar branschen att sanera, och som också säger: Fungerar inte det, får vi återkomma med lagstiftning. Så det är nog litet för enkelt att tro att det är jag som är boven i dramat.

Anf. 26 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Om jag drar konsekvenserna av Margareta Perssons tankegångar rent konstitutionellt, så kan jag se att historieböcker i framtiden – och tyvärr är det ju så att det har förekommit krig i historien – skall recenserar och att alla våldsskildringar, i den mån sådana förekommer, skall bort. Det är kanske symptomatiskt att man har tagit bort ämnet historia som ett särskilt ämne.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter debatten om lagutskottets betänkande 34.)

Kammaren övergick till att debattera lagutskottets betänkande 33 om vårdnad om barn m. m.

Vårdnad om barn m. m.

Anf. 27 MARIANNE KARLSSON (c):

Herr talman! Sedan början av 1970-talet har den svenska familjerätten förändrats avsevärt, och år 1973 ändrades föräldrabalkens regler om vårdnad om barn. Denna reform innebar bl. a. att frågan om vem av makarna som bär skulden till oenigheten inte får tillmätas betydelse vid avgörandet av vem av dem som efter skilsmässan skall få vårdnaden om barnen. Det infördes då också bestämmelser som skulle syfta till att stärka fädernas möjligheter att få vårdnaden om sina barn i de fall föräldrarna inte är gifta med varandra. Föräldrarna likställs alltså när det gäller rätten att efter särskild prövning få vårdnaden om sina barn.

I början av år 1983 fattade riksdagen beslut om ändringar i bl. a. föräldrabalkens bestämmelser om vårdnad och umgänge. Ett av syftena med lagändringarna var att stärka barnens rättsliga ställning. Detta är endast en ringa del av vad som har tagits upp i alla de utredningar som gjorts under årens lopp.

En av de viktigaste frågorna i vårt land är enligt mitt förmenande att våra barn får en trygg uppväxttid – att barnets behov av goda och nära relationer till föräldrarna blir tillfredsställda.

I motion L402 funderar jag över hur vårt svenska rättssystem fungerar och om vi har någon rättstrygghet – detta med anledning av att en man dömts till två månaders fängelse för att ha utnyttjat sin fyraåriga dotter sexuellt. Samma domstol gav senare mannen umgängesrätt med flickan som utsatts för otukten och det psykiska lidandet. Hur är sådant möjligt? Måste då inte lagstiftningen ändras? Vi kan ju inte som ansvariga politiker godkänna ett sådant förhållande. Jag anser det vara omänskligt att tvinga ett fyraårigt barn att umgås med den man som tvingat henne till sexuellt umgänge. Skulle någon komma på idén att tvinga en våldtagen kvinna att i årtal regelbundet umgås med våldtäktsmannen?

Det kan inte finnas någon mening med ett umgänge mellan far och dotter då dotterns upplevelser av pappan är så svåra. Flickan bör få en chans att leva ett normalt liv och slippa konfrontationer med den man som förgått sig så grovt.

I reservation nr 1 av Ulla Orring m. fl. föreslår vi att riksdagen med bifall till folkpartimotionen L412 och med anledning av motion L402 skall göra ändringar i föräldrabalken för att få till stånd en mindre kategorisk rättstillämpning vid tillerkännande av umgänge.

Från centerns sida menar vi att det finns risk för att en schabloniserad bedömning av umgängesfrågorna ibland leder till att ett för barnet skadligt umgänge trots allt kommer till stånd. När en brottslig handling riktats mot barnet, eller när det finns vissa andra bakomliggande orsaker, bör inte något umgänge över huvud taget få utdömas. Jag yrkar bifall till reservation 1 i lagutskottets betänkande 33 där dessa frågor tas upp.

I en annan centermotion av Jan Hyttring och Börje Hörnlund tas frågan om ensamstående mäns situation efter skilsmässa upp. Vi försöker ju så långt som möjligt att anpassa lagstiftning och regler efter nya familjemönster som utvecklas i vårt samhälle. Det är omöjligt att alltid tillämpa regler och bestämmelser på ett bra sätt. Om makarna vid en separation inte blir överens upplevs ofta reglerna som orättvisa. Då blir det ofta männen som får sitta emellan. De hamnar i situationer där de mer eller mindre tvångsmässigt förlorar möjlighet till fördjupade och utvecklande kontakter med sina barn, samtidigt som de upplever sig tvingade att betala dryga underhåll och förlorar möjligheten att ekonomiskt få ett tryggt liv – ett liv som också skulle ha kunnat inrymma goda relationer till barnen. Har makarna inte sina barn boende på samma ort – kanske inte ens i samma landsdel – blir situationen särskilt besvärlig.

Det finns, säger motionärerna, en uppenbar risk att en motiverad allmänt skärpt attityd vad gäller våldsbrott inom familjen i vissa fall kan komma att utnyttjas som en metod i en strid mellan man och kvinna om barnen. Jag tror att detta uttalande är riktigt. Det är flera ensamstående män som har talat med mig om just detta förhållande. Vi måste skapa garantier för att männen får en rättvis situation när konflikter uppkommer. Jag tycker att JämO borde uppmärksamma det utsatta läge och den diskriminering som många män utsätts för genom rådande praxis.

Herr talman! Jag är glad över att hela utskottet har ställt sig bakom vår motion och föreslår att den skall överlämnas till den kommitté som regeringen tillsatte våren 1987. Kommitténs uppgift är att göra en översyn av

reglerna för underhållsbidragen och bidragsförskotten till barn. Kommittén skall också enligt direktiven bl. a. förutsättningslöst se över bestämmelserna om underhållsbidrag, bidragsförskott och andra regelsystem som påverkar särlevande föräldrars ekonomi.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställan i lagutskottets betänkande nr 33 i övrigt.

Anf. 28 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Riksdagen skall nu behandla lagutskottets betänkande angående flera viktiga frågor inom familjerätten och främst då frågan om vårdnad om och umgänge med barn.

Familjesplittring i form av skilsmässa i äktenskap och separation i samboendeförhållanden blir allt vanligare i vårt samhälle. Denna splittring skapar nästan alltid problem för alla berörda om än på olika sätt. Häri inbegrips då tiotusentals barn. Detta är också ett samhällsproblem och ett sorgligt underskattat sådant. Därför är det ett angeläget behov att samhällsinsatser görs på bred front. Främst gäller det då inom socialpolitiken och arbetsmarknadspolitiken. Inom familjerätten handlar det ytterst om relationerna inom familjen. Av särskilt intresse är då mannens relationer till familjen, och särskilt till barnen, redan under samlevnaden. Rättspolitikerna utgör naturligtvis ingen universalmedicin för lösning av familjens relationsproblem. Men ett bra rättsregelsystem kan i skilsmässosituationer underlätta lösningen av vårdnads- och umgängesfrågor i samförstånd eller i sista hand i rättegång.

Herr talman! Skilsmässa resp. separation är naturligtvis den enda utvägen när relationsproblemen är djupa och irreparabla. Men i familjer med barn måste man anstränga sig särskilt för att söka samförstånds lösningar på frågor som är avgörande för barnen, alltså vårdnad och umgänge. Att samförstånds lösningar kan uppnås är också betydelsefullt när det gäller att för barnet förhindra negativa följder av föräldrarnas separation och för att skapa förutsättningar för ett fortsatt samarbete mellan föräldrarna i viktigare frågor som rör barnet. Ett instrument för att uppnå sådana lösningar kan vara s. k. samarbetsamtal, där socialförvaltningarna genom kontakter med föräldrarna söker lösa separationsproblemen på bästa sätt för alla parter utan uppsplitande rättegångar.

Här behövs alltså kommunala insatser. Det är mycket angeläget med samarbetsamtal. Försöksverksamhet har bedrivits inom några kommuner, och utvärdering pågår. Men redan nu pekar resultaten på att sådana samtal borde genomföras i alla kommuner. Men också andra sociala stöd- och hjälpinsatser, exempelvis familjerådgivning, är av stor betydelse.

Herr talman! Man kan naturligtvis inte i samtliga fall av familjesplittring uppnå samförstånds lösningar om barnens framtid. Tyvärr tycks kampen om barnen både öka och hårdna. Nu är det ca 2 000 fall per år där föräldrarna tvistar om vårdnad eller umgänge.

Det blir då en mycket grannliga uppgift för domstolen att finna den rätta lösningen på vårdnads- och umgängesproblemen. Den grundläggande förutgången för en rättvis dom är att domstolen har ett tillfredsställande beslutsunderlag. Därför bör domstolen utnyttja sakkunniga och deras

utlåtande i större utsträckning i dessa mål. Dessutom skulle domstolens kompetens höjas om det fanns möjlighet att såsom meddomare utnyttja experter med ingående kunskaper om barns utveckling och behov. Allt detta skulle stärka garantin för en rättvis dom i dessa ofta mycket svåra mål.

Speciella problem möter domstolen när det gäller att besluta om barnets umgänge med den förälder som ej tillerkänts vårdnaden. Bakgrunden är att barnen i princip har behov av kontakt med båda föräldrarna även efter separationen. Men umgänget måste naturligtvis i det enskilda fallet vara förenligt med barnets bästa. Nuvarande lagstiftning har också detta som riktpunkt men är inte tillräckligt tydlig i sin ordalydelse. Därför bör föräldrabalken 6 kap. 15 § ändras på följande sätt. I paragrafens första stycke bör formuleringen om att barnets behov av umgänge skall "så långt som möjligt tillgodoses" kunna ersättas med uttrycket "tillgodoses efter vad som är bäst för barnet". Paragrafen skulle vidare kunna kompletteras med ett nytt fjärde stycke, som skulle innehålla en precisering av vilka faktorer som skall beaktas vid bedömningen av vad som är bäst för barnet. Det skulle då främst gälla barnets ålder och mognadsgrad, känslomässig anknytning mellan barn och umgängesförälder, barnets egen inställning samt föräldrarnas inbördes förhållande. Härigenom skulle två fördelar uppnås. För det första skulle rättstillämpningen bli mera flexibel och anpassas bättre till förhållandena i det enskilda fallet. För det andra borde man kunna undvika något av en kategorisk umgängesrätt i sådana fall där umgänge bör vara uteslutet i varje fall under en viss tidsperiod.

I många familjemål om vårdnad och umgänge krävs s. k. interimistiska beslut, alltså förordnanden som skall gälla tills vidare och fram till dom i målet. Många problem är förknippade med dessa beslut. Till en början nöjer man sig i lagen med att beslutet är "skäligt" utan uttrycklig koppling till vad som är bäst för barnet. Vidare är det oacceptabelt att dessa beslut ofta fattas på bristfälligt beslutsunderlag, ofta utan ens ett snabbbyttande från socialnämnden och av relativt oerfarna domare, samtidigt som ett sådant förordnande ofta blir styrande för den slutliga domen. Självklart borde det krävas särskild kompetens att handlägga sådana mål och dessutom bättre utredningsunderlag för besluten. Men framför allt är det angeläget att det skapas en möjlighet att i vårdnadstvister interimistiskt förordna om vem av föräldrarna som skall handha den faktiska vården av barnet, utan att någon ändring i rättsligt hänseende görs beträffande föräldrarnas gemensamma vårdnad. Genom ett beslut som avser enbart barnets bostad skulle det gå att undvika ett mer eller mindre prejudicerande beslut i vårdnadsfrågan på ett stadium då utredningen ännu är ofullständig. Man bör inte heller bortse från att ett sådant begränsat beslut kanske också kunde öka möjligheten för parterna att bli ense om hur vårdnaden om barnet skall ordnas.

Herr talman! Ibland uppkommer problem vid genomförandet av domstolarnas domar och beslut om vårdnad och umgänge. Dessa verkställighetsprocesser är mycket beklagliga och utsätter barnen för extra risker inte bara vid direkta polishämtningar. Situationen blir dessutom prekär genom att lagen faktiskt tillåter verkställighet, även om det föreligger risk för att barnets hälsa skadas. Därför bör lagen ändras så att domstolen, i detta fall länsrätten, skall kunna vägra verkställighet i samtliga fall då verkställighet inte är förenligt

med barnens bästa. Dessa bedömningar kräver då att länsrätten har tillgång till bästa möjliga beslutsunderlag, bl. a. genom utnyttjande av sakkunniga. Dessutom hade det varit fördelaktigt om även länsrätten hade haft möjlighet att anlita barnpsykolog eller motsvarande barnexpert som meddomare vid handläggning av verkställighetsärendet.

I dessa verkställighetstvister måste man också söka en metod för att om möjligt undvika fortsatta tvister. En möjlighet skulle kunna vara att länsrätten vid vägrad verkställighet med bindande verkan skulle kunna återförvisa vårdnads- och/eller umgängesfrågan till allmän domstol för omprövning. En sådan modell borde få positiva konsekvenser när det gäller att såväl minimera ett destruktivt dubbelprocessande i läns- och tingsrätter som förebygga s. k. umgängessabotage från vårdnadshavare.

För övrigt borde man – i linje med lagstiftarens mening – oftare och framför allt tidigare ompröva vårdnads- och umgängesfrågor när någon av föräldrarna gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorg om barnet på ett sätt som medför fara för barnets hälsa eller utveckling.

Herr talman! Till slut måste man ägna uppmärksamhet åt de ensamstående fädernas situation. Dessa män drabbas egentligen av en dubbel separation. De berövas ofta sin föräldraroll samtidigt som de förlorar sin anknytning till familj, släkt och vänner. Männens klarar bevisligen denna relationskris mycket dåligt i många fall. Detta leder alltför ofta till att de råkar in i missbrukssituationer, som i sin tur leder till ohälsa och kriminalitet. Dessutom är det klarlagt att dessa män har en högre dödlighet än gifta män genom självmord eller andra dödsorsaker.

Men vår kunskap om de ensamstående fädernas svåra och utsatta situation är för närvarande helt otillräcklig. Männens ekonomiska förhållanden är under utredning, men även de sociala problemen måste klarläggas. Dessutom måste de samhällsekonomiska konsekvenserna uppmärksammas, alltså kostnaderna för social-, sjuk- och kriminalvård i dessa sammanhang.

En bred utredning av de ensamstående fädernas situation är, och borde för alla vara, en angelägen samhällsfråga.

Avslutningsvis bör än en gång understrykas att frågorna om vårdnad och umgänge är viktiga, rent av de allra viktigaste familjerättsliga frågorna. Myndigheternas behandling av dessa frågor kan avsevärt förbättras, och folkpartiet har – som enda parti – ingående beskrivit hur detta kan ske. Vi förväntar oss nu skyndsamt förslag från regeringen. Det gäller faktiskt våra barn och ytterst vårt samhälles framtid.

Herr talman! Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till samtliga reservationer i betänkandet.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 29 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag vill inledningsvis å utskottsmajoritetens vägnar mycket starkt betona att vi i dag lyssnar på alla de talare som deltar i debatten. Kaj

Larsson kommer till talarstolen efter mig, och jag vill redan nu bekräfta att vi i utskottet med stort intresse har studerat den mycket omfattande motion som har Kaj Larsson som första namn.

Vi anser från utskottsmajoritetens sida att det finns flera skäl till att i dag noggrant lyssna på de synpunkter som förs fram i den allmänna debatten, bl. a. beroende på att frågor som rör vårdnad och umgänge är ett ämnesområde som ofta debatteras mellan enskilda människor. När människor träffas för att jämföra erfarenheter och uppfattningar kommer den nu gällande lagstiftningen i centrum för intresset. Dessutom har vi alla som riksdagsledamöter säkerligen kommit i kontakt med dessa frågor vid besök ute på partiernas grundorganisationer och vid många möten där deltagare har ställt frågor till oss och lämnat synpunkter på den nu gällande lagstiftningen. Vi har fått ta del av många förslag om på vilket sätt lagstiftningen bör reformeras osv.

Allmänt vill jag säga att det är bra att debatten hålls levande, för det är viktiga ämnesområden vi diskuterar. Det är ämnesområden som berör ett mycket stort antal familjer här i landet. Ett annat skäl till att vi bör vara mycket lyhörda i dag är tidsskedet i den arbetsprocess som vi nu befinner oss i.

Utskottet har gjort studiebesök i Östergötland och lyssnat till många experter. Av betänkandet framgår också att justitiedepartementet har kallat till sig företrädare för en rad olika organisationer och myndigheter och berett dem tillfälle att framföra sina synpunkter på den nu aktuella lagstiftningen. Vi kan lätt inse att justitiedepartementet nu befinner sig mitt uppe i ett mycket intensivt beredningsarbete. Målet för detta arbete är självfallet att komma till riksdagen med en proposition.

Som grund för den kommande propositionen finns också ett rätt stort antal utredningar som har lämnat material till regeringen. Det tycker jag vittnar om att vi har en mycket hög ambitionsnivå här i landet och att vi ifrån både regeringens och riksdagens sida tar dessa frågor på mycket stort allvar. Trots att riksdagen under hela 70-talet och början av 80-talet genom olika delbeslut har reformerat familjelagstiftningen, har man inte nöjt sig med de resultaten utan ändå gett uppdrag till nya utredningar. Jag vill också nämna de utredningarna vid namn.

Det är rättegångsutredningen, som har avlämnat sitt betänkande, som nu bereds vidare i departementet. Det är utredningen om barnens rätt, som avgivit sitt sista delbetänkande. Som ledning för det fortsatta arbetet finns också uttalanden från justitieombudsmannen. Dessutom har regeringen gett socialstyrelsen i uppdrag att utvärdera verksamheten med samarbetsavtal, i enlighet med vad riksdagen tidigare har begärt. Slutligen kan vi konstatera att underhållsbidragskommittén för närvarande arbetar mycket energiskt med sitt uppdrag att se över hela systemet med underhållsbidrag, bidragsförskott och andra system som påverkar särlevande föräldrars ekonomi.

Jag tror inte heller att det är för mycket sagt att Sverige har varit ledande i Norden i fråga om att utforma en modern lagstiftning inom de områden som vi nu diskuterar. Det är också glädjande att se att vi fortfarande har en hög ambitionsnivå här i landet.

Mot den bakgrund som jag här i all korthet har försökt beskriva är

utskottets huvudlinje att inte nu ta definitiv ställning till de olika delfrågorna utan att i stället begagna tillfället till att i anslutning till olika motionsyrkanden framföra en del uppfattningar som regeringen senare kan väga in i sina bedömningar i samband med utformningen av en proposition.

När propositionen väl kommer skall vi från utskottets sida naturligtvis med noggrannhet och stort intresse granska propositionens innehåll. Den debatt som följer på propositionen kommer enligt min uppfattning att bli mycket mer konkret än vad det finns anledning till i dag. Från den socialdemokratiska gruppens sida kan jag redan nu lova att vi då kommer att vara mycket konkreta, exakta och distinkta när de olika delfrågorna skall behandlas i riksdagen. Men i dag har vi valt en annan huvudlinje, att vara mycket öppna och lyhörda för synpunkter, så att de skall kunna vägas in i det slutliga resultatet.

När ledamöterna nu granskar lagutskottets betänkande kan vi alla konstatera att folkpartiet har valt en annan linje för sitt handlande. I reservation 1 föreslås bl. a. att 6 kap. 15 § föräldrabalken skall ändras och att till den skall göras ett tillägg. Det är ett konkret förslag som har lämnats från folkpartiet. Då måste jag fråga: Innebär det förslaget det allra bästa resultat som går att åstadkomma? För dagen är jag inte alls övertygad om det. Det kan mycket väl komma fram fler förslag om hur nämnda paragraf i föräldrabalken skall vara utformad. Vi vill från vår partigrupp avvakta det fortsatta utredningsarbetet och debatten på den punkten innan vi tar definitiv ställning.

Jag uttrycker förhoppningen att Bengt Harding Olson och folkpartiet inte, i och med reservationerna i dag, låser fast sig i en absolut, bestämd uppfattning, utan att man från folkpartiet även i fortsättningen kan vara lyhörd och vara med och stödja ett annat förslag, om vi bedömer att det är bättre än de förslag som folkpartiet har lagt fram i de nu aktuella reservationerna.

För undvikande av alla missförstånd vill jag kraftfullt betona att folkpartiet naturligtvis är i sin fulla rätt att avge reservationer. Men mot den bakgrund som jag har skisserat får var och en bedöma hur politiskt klokt det är att i nuvarande läge låsa fast sig i bestämda uppfattningar.

I reservation 2 tar folkpartiets representanter upp frågan om expertmedverkan i domstolar när vårdnads- och umgängesfrågor skall avgöras. Jag tycker att den reservationen innebär att man slår in öppna dörrar. I utskottet har vi många gånger diskuterat möjligheterna att anlita experter i domstolarna. Helt självklart skall domstolen ha tillgång till bästa tänkbara expertis innan man fattar sina beslut. Vad som återstår att diskutera är mer formerna för hur experterna skall utnyttjas i domstolarna.

I reservation 3 tar folkpartiet upp interimistiska vårdnadsbeslut. Jag är helt klar över att den frågan kommer att bli en mycket central fråga i en kommande proposition. Vi kan ju alla konstatera att de interimistiska besluten i dag i hög grad är styrande för de slutgiltiga domarna. Vi har här en gemensam strävan att få fram bästa tänkbara underlag innan domstolen fattar ett interimistiskt beslut. Vi har i lagutskottet observerat dessa problem långt innan reservanterna tog upp dem. Jag tror att det även här är klokt att avvakta med ett slutgiltigt ställningstagande tills vi har alla synpunkter på bordet.

Den folkpartistiska reservationen 4 gäller verkställighet av vårdnads- och umgängesavgöranden. Jag tycker att de problem som tas upp i den reservationen behöver placeras in i ett större sammanhang innan vi tar definitiv ställning.

Herr talman! Jag vill avsluta med att göra ett par klara deklarationer.

Man kan av reservationerna få uppfattningen att domstolarna i allmänhet dömer mycket schematiskt. Jag vill på majoritetens vägnar nyansera bilden högst betydligt. Vi är övertygade om att domstolarna i dag besitter en mycket stor sakkunskap och säkerligen gör bästa tänkbara bedömningar i varje enskilt fall.

Inför framtiden har ett par talare tidigare berört de ensamstående människors ekonomiska situation efter skilsmässa. Jag vill erinra kammaren om att när riksdagen 1978 fattade ett genomgripande beslut om underhållsbidragen, var bakgrunden till reformen just de ensamstående människors ekonomiska situation. Bl. a. kunde jag och andra talare från denna talarstol då med praktiska exempel påvisa vilken svår ekonomisk situation som många ensamstående män levde i efter en skilsmässa.

I hela systemet med underhållsbidrag är nu föremål för översyn. Jag vill här bara understryka att vi naturligtvis får akta oss för att åter hamna i den situation som rådde år 1978.

Jag vill redan i dag också framföra några synpunkter på frågan om umgängesrätten. Det upprör oss i utskottet att vi ofta kan konstatera att rätten till umgänge med barnen många gånger saboteras av den ena föräldern. Detta är ett förhållande som vi vill försöka komma till rätta med.

Det finns också en ekonomisk fråga i detta sammanhang. Den gäller de fall där föräldrarna är bosatta på stort avstånd från varandra och saknar ekonomiska möjligheter att verkligen utnyttja rätten till umgänge med barnen. Även om det är en stor principiell fråga huruvida staten där skall gå in med ekonomiska bidrag, vill jag ändå uttala förhoppningen att den nu arbetande utredningen verkligen ägnar intresse och tankar åt frågan om hur vi skall uppnå en reell umgängesrätt. Det är ju inget tvivel om att barnen behöver kunna få umgås med båda föräldrarna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande i dess helhet.

Anf. 30 BENGT HARDING ÖLSON (fp) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att majoritetens företrädare här i debatten vidimerar att det finns problem med vårt nuvarande rättsregelsystem.

Det är också riktigt, som Lennart Andersson säger, att lagutskottet har framfört viss kritik mot systemets utformning. Man har bekräftat behovet av att förändringar vidtas. Men några direkta förslag framförs alltså inte. Det vore bra om utskottet hade gjort detta. Jag tror att det t. o. m. skulle ha uppskattats av justitiedepartementet. Lagutskottet har här visat en överdriven försiktighet.

Vi i folkpartiet anser, här liksom i alla andra politiska sammanhang, att det är bra med klara besked. Vi tror att detta är politiskt klokt. Icke desto mindre menar Lennart Andersson att det i lagutskottets betänkande har anförts vissa synpunkter som kan vara av betydelse för det fortsatta beredningsarbetet

inom justitiedepartementet. Det är alldeles riktigt. Men därför borde de signaler som ges också vara relativt klara. Jag skall ta upp två punkter där jag anser att de signaler som ges är helt oklara.

Den första punkten gäller de interimistiska besluten. År 1982 anför lagutskottet att dessa beslut är problematiska. Kritik framförs, och man ifrågasätter, låt mig säga, lämpligheten av en gemensam rättslig vårdnad. Detta ansåg utskottet alltså då vara av värde att framhålla.

I dag, år 1988, har lagutskottet ingen uppfattning i denna fråga. Vad är orsaken till detta? Är det ett misstag? Eller är det fråga om en förändrad uppfattning? Det krävs en förklaring på denna punkt! Annars är det inte lätt för justitiedepartementet att bereda lagärendet. Jag vore tacksam för en förklaring, och det tror jag att även departementet skulle vara. Lennart Andersson.

Den andra punkten gäller verkställigheten av dessa beslut om vårdnads- och umgängesrätt. Det är en synnerligen tunn motivering som lagutskottet här presterar. Trots att alla är på det klara med att det finns risker för barnen i samband med dessa beslut, sägs det på denna punkt inte ett ord om vikten av att se till barnens bästa. Man tigger också om det faktum, som är ovedersägligt, nämligen att barn kan skadas i samband med verkställighet av beslut om vårdnads- och umgängesrätt. Även här borde det klart uttalas att det är principen om barnens bästa som skall gälla. Eller hur, Lennart Andersson?

Anf. 31 LENNART ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag står fast vid vad jag tidigare har sagt.

Vi har under senare år här i Sverige genomfört en lång rad utredningar, vilkas resultat kommer att ha stor betydelse för utformningen av en kommande proposition. Vi får i lagutskottet anledning att i höst, eller under våren 1989, ägna mycken tid och stort intresse åt dessa frågor. Vi skall ta oss an detta arbete med ett mycket öppet sinne.

Målet för vårt arbete är att åstadkomma bästa tänkbara lagstiftning för barnen och deras föräldrar. Att så är fallet behöver det inte råda några delade meningar om mellan Bengt Harding Olson och mig. Detta har också uttalats av riksdagen i ett tidigare beslut, när vi förändrade föräldrabalken. Jag förstår därför inte varför Bengt Harding Olson nu försöker göra detta till ett nummer och säger att folkpartiet är ensamt om att se till barnens bästa. Riksdagen har ju som sagt redan tidigare uttalat detta genom ett av de beslut som har fattats när det gäller att förändra lagstiftningen på detta område.

När det gäller de interimistiska besluten är det inte alls fråga om att vi har ändrat ståndpunkt. I betänkandet har vi mycket klart och tydligt redovisat vad utskottet tidigare har sagt. Utskottet framför inte några nya synpunkter utan står fast vid det som tidigare har sagts. Den frågan är således helt ovidkommande.

Vad som vore allra mest intressant för kammaren att i dag få ett klart besked om, är enligt min uppfattning huruvida de reservationer som folkpartiet nu avger är att anse som folkpartiets slutgiltiga förslag om hur lagstiftningen på vissa punkter skall utformas. Förhåller det sig så, eller är folkpartiet berett att delta i ett kommande, konstruktivt utskottsarbete i syfte att uppnå bästa tänkbara resultat? Den frågan tycker jag som sagt att det vore

*Vårdnad om barn
m. m.*

Anf. 32 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Jag vill först och främst ta upp frågan om de ensamstående fädernas situation, eftersom jag inte hann med detta i min förra replik.

Jag tycker att utskottsmajoriteten är alltför begränsad i sina synpunkter. Man säger att det räcker med en utredning av de ekonomiska förhållandena. Men de sociala problemen beror ju faktiskt inte bara på ekonomiska svårigheter. De kan förvärras av ekonomiska problem. Men sociala problem kan också skapa ekonomiska problem.

Folkpartiets uppfattning är att man måste göra en mycket mer omfattande utredning av de ensamstående fädernas sociala situation än vad som hittills har gjorts. Detta problem kan inte sopas under mattan.

Låt mig dessutom säga att man när man skall försöka lösa dessa problem med barnens bästa för ögonen inte får glömma bort att också beakta de ensamstående fädernas situation.

Jag vill avslutningsvis framhålla att frågorna om vårdnad och umgänge är mycket viktiga. Folkpartiet räknar med att det skyndsamt kommer ett förslag. Jag kan försäkra Lennart Andersson att vi är beredda att medverka i denna lagstiftningsprocess. Jag vill påstå att det är vi som hittills har medverkat med de mest konstruktiva förslagen. Vi låser oss inte förrän vi har sett den slutliga produkten. Men vi vill konstruktivt bidra till att denna blir så bra som möjligt för barnen och de ensamstående fäderna.

Anf. 33 LENNART ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller de ensamstående fädernas situation vågar jag påstå att den socialdemokratiska gruppen i riksdagen har gjort en mycket betydelsefull insats på det området. Det skedde 1978 när vi utformade ett eget förslag som motförslag till den proposition som riksdagen då hade att behandla om just de ensamstående fädernas situation. Tack vare det beslut som riksdagen då fattade fick en mycket stor del av de ensamstående fäderna hopp om att kunna fortsätta ett aktivt förvärvsarbete för att kunna klara hela sin ekonomiska situation och hopp om att kunna delta i ett aktivt samhällsliv över huvud taget.

Bengt Harding Olson behöver således inte på något sätt ifrågasätta var den socialdemokratiska gruppen står i denna fråga. Vi kommer självfallet att följa den fortsatta utvecklingen mycket noga. Det gagnar inte samhället om vi på nytt hamnar i ett läge där de ensamstående fäderna får en mycket svår ekonomisk och social situation. Det är inte värdigt dagens samhälle. Vi skall självfallet försöka undvika att komma tillbaka till den situation som rådde 1978.

Detta är så självklart att det inte behövs några långa skrivningar i ett utskottsbetänkande. Men folkpartiet behöver dem kanske för att motivera varför det hade en annan uppfattning år 1978.

Andre vice talmannen anmälde att Bengt Harding Olson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 34 KAJ LARSSON (s):

Herr talman! En skilsmässa i ett äktenskap är en uppsplitande process för alla inblandade parter. Vid många skilsmässor där barn finns i äktenskapet, är det ofta barnen som far illa. Barnen används som slagträ vid kamp och ovänskap mellan föräldrarna. En sak tror jag nog är helt klar: skulle barnen få bestämma skulle skilsmässor förbjudas.

I motion L410 har Ulla-Britt Åbark och jag pekat på en rad olika åtgärder, som skulle kunna vidtas för att förbättra och stärka barnens situation vid skilsmässor. Efter att motionen blivit väckt och uppmärksammas i pressen har jag fått väldigt många telefonsamtal och brev från pappor, men också från mammor och organisationer, som har uttryckt sin glädje över att något kanske kommer att hända för att underlätta situationen. Jag har fått ta del av hur människor i det tysta kämpar och gråter för att de inte får träffa sin son eller dotter, trots att de har laglig rätt till umgänge.

I de flesta fall är det mammorna som får vårdnadsrätten. Vid tvister och ovänskap, som ofta uppstår vid skilsmässa, används barnen som redskap när man skall hämnas på den andra parten.

Jag har också tagit del av hur människor som står maktlösa i sin kamp år efter år bryts ned, trots att de har laglig rätt till umgänge. Dessa människor klagar inte utåt. Några kanske gör det, men det stora flertalet kämpar i det tysta. En del klarar inte denna kamp. De tar till flaskan och till stimulerande medel och bryts ned bit för bit. Det är inte en person det är fråga om. Tusentals befinner sig i denna situation.

Lagen ger inte den förälder som har umgängesrätt något större stöd när problem uppstår. Man kan visserligen vända sig till länsrätten för att begära verkställighet, och vite kan utdömas. Detta förfaringssätt är emellertid ett slag i luften. Polishämtning kan också tillgripas, men det är inte till gagn för barnet. Om inte den förälder som har umgängesrätt lämnar tillbaka barnet till vårdnadshavaren enligt överenskommelse, kan han dömas till böter eller fängelse.

Herr talman! Jag är inte ute efter att strafflagar skall stiftas. Man måste emellertid ställa större krav på den vårdnadshavare som saboterar umgänget. Sabotaget kan fortsätta år efter år, processerna blir många, advokaterna tjänar pengar och samhället får stå för den större delen av utgifterna. Det är då dags att sätta stopp och komma med förändringar. Detta är emellertid inte den viktigaste orsaken, utan det är hänsynen till barnen och även hänsynen till den lidande föräldern som har umgängesrätt.

Om vårdnadshavaren avsiktligt undanhåller barnet rätten att träffa båda föräldrarna, ifrågasätter jag om han eller hon är lämplig som vårdnadshavare. Jag blir därför till viss del besviken när jag läser i betänkandet på s. 38, att man har lämnat denna del utan något tillkännagivande och utgår ifrån att regeringen noga överväger behovet av åtgärder för att stärka barnets möjligheter till umgänge. Naturligtvis litar jag på att regeringen gör något. Det hade emellertid varit bättre om riksdagen hade gett regeringen i uppdrag att förändra lagtexten så att sabotage inte kan göras.

Herr talman! Alla tvister och all den ovänskap som uppstår vid skilsmässor skall naturligtvis försöka undvikas. För att underlätta uppgörelse i godo mellan de tvistande föräldrarna, borde det införas en regel om obligatoriska informationssamtal.

Prot. 1987/88:124
20 maj 1988

*Vårdnad om barn
m. m.*

Prot. 1987/88:124
20 maj 1988

Riksskatteverkets ledningsfunktion, m. m.

I motionen har vi hänvisat till Lunds kommun, där man har god erfarenhet av sådana samtal. Innan vårdnadsutredningen startar skulle krav ställas på föräldrarna att de skall delta i minst ett informations- och samarbetsamtal om de inte är överens om vårdnaden av barnet. Det är viktigt att samtalen leds av personer som inte kommer att syssla med vårdnadsutredningen. Samtalen skall ej heller delges den personal som skall syssla med vårdnadsutredningen. Jag tror att större framgång skulle kunna nås i detta inledande skede, när positionerna inte är så låsta som i utredningen. I vårdnadsutredningen blir positionerna ofta mer låsta, eftersom föräldrarna gör vissa beskyllningar mot varandra i kampen för att bli vårdnadshavare.

Utskottet säger i sitt betänkande att riksdagen våren 1987 hos regeringen begärde en utvärdering av verksamheten av sådana samtal som i dag bedrivs i en del kommuner. Detta är naturligtvis bra. Längre ner på samma sida kan man emellertid läsa följande: "Utskottet vill dock understryka att det bör ankomma på kommunerna att inom ramen för sina resurser själva bestämma i vilken utsträckning samarbetsamtal skall erbjudas."

Vi vet ju alla att ramen för många kommuner är liten och att sparsamhet råder. Sådana samtal kommer därför inte att äga rum i alla kommuner. Detta tycker jag är beklagligt.

Trots att jag uttryckte, herr talman, en viss besvikelse över behandlingen av motionen, tycker jag ändå att det tändes ett ljus i mörkret i och med Lennart Anderssons tal och den öppenhet han visade här. Jag vill tacka Lennart Andersson för det.

Detta är en mycket viktig fråga för väldigt många människor – barn och föräldrar. Jag hoppas att motionen, även om den inte blir bifallen, i alla fall skall ha väckt tankegångar både hos utskottets ledamöter och hos andra som skall arbeta med dessa frågor.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till motion L410 – yrkandena 1–4 samt 6–7.

I detta anförande instämde Ulla-Britt Åbark (s).

Överläggningen i ärendet var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om lagutskottets betänkande 34.)

Kammaren övergick till att debattera lagutskottets betänkande 34 om anslag till kronofogdemyndigheterna, m. m.

Riksskatteverkets ledningsfunktion, m. m.

Anf. 35. BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Riksdagen skall nu behandla frågor som gäller exekutionsväsendet och särskilt riksskatteverkets ledningsfunktion.

I all verksamhet är ledningsfunktionen av stor betydelse och då inte minst inom den offentliga sektorn med sin myndighetsutövning. Denna funktion måste för att fungera tillfredsställande, noggrant anpassas till den verksamhet som skall styras. Därför behövs som bakgrund en kortfattad analys av exekutionsväsendets roll i rättssamhället.

Vårt rättsamhälle innefattar ju även exekutionsväsendet. Där finns tre

viktiga rättsliga funktioner; nämligen den exekutiva funktionen i såväl allmänna som enskilda mål, borgenärsfunktionen vid främst domstolsmål samt tillsynsfunktionen vid konkurser. I samtliga funktioner måste man tydligt lyfta fram rättsvårdsaspekten för att undvika att verksamheten helt skall präglas av den offentliga skatteplikten. Ordspråket säger också att *Justitia* skall gå före *Fiscus*. I konsekvens härmed borde faktiskt exekutionsväsendet vara underställt justitiedepartementet i stället för finansdepartementet. Härav följer att rätts säkerhetsgranskningen måste vara både ingående och noggrann. Vid tveksamhet skall principen att hellre fria än fälla gälla. För övrigt föreligger endast en skenbar motsättning mellan rättssäkerhet och effektivitet i verksamheten, eftersom naturligtvis ineffektivitet skapar rättssäkerhet. Därför krävs i sin tur god tillgång till kvalificerad personal med juridisk och ekonomisk kompetens.

På borgenärssidan möter exekutionsväsendet både staten och privatpersoner som borgenärer. Ärendehantering av allmänna mål, oftast skatteärenden och enskilda mål, kan naturligtvis inte bli densamma men måste vara likvärdig. Myndigheternas hantering av ärendena måste finna acceptans även hos de privata borgenärerna. Brist på effektivitet är förknippad med stora risker för urholkning av den allmänna betalningsmoralen. Dessutom ges möjligheter för en ökande omfattning av s. k. knogjärnsindrivning, dvs. att exekutiva åtgärder genomförs i privat regi i stället för genom myndigheternas försorg. Här aktualiseras också en översyn av taxe- och avgiftsfrågorna. En modell skulle kunna vara att borgenärerna kan få ett billigt förhandsbesked om huruvida exekution över huvud taget lönar sig, att man bara betalar för begärda åtgärder och att avgiften kanske får viss koppling till det exekutiva resultatet. Ett viktigt verksamhetsmål måste vara att skapa ett rättvist taxe- och avgiftssystem som även får en nödvändig styrfunktion på myndighetsnivå.

Exekutionsväsendets centralfigur måste vara gäldenären. Denne har rätt till – förutom rättssäkerhet – personlig integritet exempelvis vid hantering av dataregister och användning av exekutiva tvångsmedel. Här måste betonas att även en ständigt återkommande gäldenär är en människa – ofta i nöd, i varje fall ekonomisk sådan. Behovet av ekonomisk rehabilitering ökar starkt i takt med en stegrad privat skuldsättning. Dessa rehabiliteringsåtgärder blir en alltmer angelägen uppgift för kronofogden. En sådan rehabilitering upplevs naturligtvis positivt av gäldenären och skulle också på sikt öka effektiviteten i den exekutiva verksamheten genom att minimera antalet s. k. exekutiva återfall.

Herr talman! Riksskatteverket skall nu få det fulla ansvaret för ledning, styrning och samordning av verksamheten inom exekutionsväsendet. Här ingår att ange mål för verksamheten samt fastställa riktlinjer, policy, ramar etc. för att nå dessa mål. Därför måste denna ledningsfunktion noga anpassas till exekutionsväsendets speciella roll i rättssamhället. Främst gäller det att värna kronofogdarnas opartiskhet, att garantera länskronofogdemyndigheternas självständighet och att stärka rättssäkerheten inom exekutionsväsendet.

Kronofogdemyndigheterna får en dubbelroll genom att myndigheten i sin verksamhet skall företräda såväl staten som enskilda personer. Ibland kan så

ske t. o. m. vid samma tillfälle mot samme gäldenär. Denna dubbelroll blir särskilt uttalad genom tillsynsfunktionen vid konkurser, då myndigheten på lika villkor måste företräda alla statliga såväl som enskilda borgenärer i konkursboet.

I sådana grannliga situationer krävs att man med stor tydlighet gör åtskillnad mellan de tre huvudfunktionerna. Så kan ske främst genom att riksskatteverkets avdelning för exekutionsväsendet prioriteras i resurshänseende högre, dess avdelningschef placeras i verksledningen och tillsynsenheterna ges en mer fristående ställning.

Härigenom skulle man undvika eller i varje fall minimera allmänhetens misstankar om att ärendena handläggs till förmån för staten på enskildas bekostnad. Samtidigt skulle man stärka intrycket av kronofogdarnas opartiskhet.

Vidare måste riksskatteverkets ledningsfunktion utövas så, att den inte undergräver länsmyndigheternas självständighet. Styrningen måste därför begränsas till att i huvudsak avse allmänna råd för verksamhetens bedrivande. Men även då måste noggrant uppmärksammas risken för inkräktande på myndigheternas självständighet. Denna s. k. självständighetsprincip är av utomordentligt grundläggande värde. Garanti måste skapas för en självständig rättstillämpande verksamhet vid kronofogdemyndigheterna.

Dessutom måste höga krav ställas på rättssäkerheten inom exekutionsväsendet – inte minst med hänsyn till att kritik framförts för bristande rättssäkerhet. Dessa frågor har blivit otillräckligt uppmärksammade. Rättssäkerhetskravet måste komma till klarare uttryck. Kravet är naturligtvis helt oeftergivligt och gäller hela verksamheten, alltså exekutiv borgenärs- och tillsynsfunktionerna. Det måste uttryckligen fastslås att rättssäkerheten är ett övergripande mål även för riksskatteverkets ledningsfunktion. Dessutom bör betonas betydelsen av en effektiv tillsyn, särskilt beträffande handläggningen av de enskilda borgenärernas fordringar.

Herr talman! Dessa tankegångar måste komma till tydligt uttryck i den instruktion för riksskatteverket som skall träda i kraft den 1 juli 1988. I instruktionen bör således fastslås att rättssäkerheten är ett övergripande mål för riksskatteverkets ledningsfunktion. Vidare måste åtskillnaden mellan kronofogdemyndigheternas olika funktioner klart kunna utläsas av instruktionen. Det bör också av instruktionen framgå att riksskatteverket har ansvar för att de enskilda målen handläggs på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Nödvändigt är också att instruktionen får en sådan utformning att riksskatteverket förhindras att i sin ledningsfunktion ge föreskrifter eller eljest fatta beslut av administrativ karaktär som får till följd att kronofogdemyndigheternas självständighet att besluta i enskilda fall i praktiken beskärs.

Författningsmässig förebild för instruktion för exekutionsväsendet torde mera vara att söka i domstolsverkets instruktion än i instruktionen för skatteförvaltningen. Exekutions- och skattesidan är uppenbarligen helt olika sinsemellan, och en kopiering av instruktionen dem emellan skulle allvarligt skada tilltron till exekutionsväsendet.

Avslutningsvis bör kraftfullt betonas att det är av största betydelse att riksskatteverkets ledningsuppdrag i den nya organisationen utövas på ett sätt som stärker allmänhetens förtroende för kronofogdemyndigheterna. Det

finns många och starka skäl för en kontinuerlig och intensiv uppföljning av exekutionsväsendets och riksskatteverkets roll i vårt rättssamhälle.

Herr talman! Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till de borgerliga partiernas reservation angående riksskatteverkets ledningsfunktion.

Prot. 1987/88:124
20 maj 1988

Riksskatteverkets ledningsfunktion, m. m.

Anf. 36 OWE ANDRÉASSON (s):

Herr talman! I lagutskottets betänkande 34, som vi nu behandlar, föreslås dels anslag till kronofogdemyndigheterna, dels lagändringar som föranletts av den nya organisation för exekutionsväsendet som skall träda i kraft den 1 juli 1988. Där redovisas också vissa överväganden om riksskatteverkets ledningsfunktion i den nya organisationen.

Inledningsvis vill jag erinra kammarens ledamöter om att beslutet om den nya organisationen antogs av riksdagen i december månad 1986. Genom beslutet om en ny organisation för exekutionsväsendet slås fast att riksskatteverket skall få i uppdrag att svara för den erforderliga ledningen, styrningen och samordningen av verksamheten. Detta beslut fattades mot bakgrund av att det – för att kunna få en effektiv verksamhet – krävs en annan ledning från centralt håll än vad som tidigare varit möjligt.

Ledningsfunktionerna avser både att företräda statens borgenärsintressen och rent exekutiva uppgifter enligt utsökningsbalken och andra lagar. En huvuduppgift för kronofogdemyndigheten är att handlägga mål och ärenden enligt utsökningsbalken.

I början av år 1987 tillsattes en kommitté för att arbeta med genomförandet av den av riksdagen beslutade nya organisationen för exekutionsväsendet.

Den 1 januari 1982 trädde den i dag varande utsökningsbalken i kraft. Efter ett enhälligt betänkande från lagutskottet beslutade riksdagen, bl. a. när det gäller de allmänna och enskilda målen, att det bör ankomma på berörd kronofogdemyndighet att själv bestämma i vilken ordning ärenden av dessa slag skulle behandlas.

Tidigare var de enskilda målen prioriterade. Dessa skulle då handläggas inom i lag föreskriven tid. Redan i slutet på 70-talet började arbetsbelastningen att öka för kronofogdemyndigheterna när det gällde de enskilda målen. Det råder inget tvivel om att de enskilda målen fram till dagsläget har ökat ytterligare. Det är framför allt kontokortsskulden som ökar, och ärendena går till indrivning, vilket i sin tur ökar arbetsbelastningen på kronofogdemyndigheterna.

Det har under några år förts en debatt inom vissa områden, där det hävdats att enskilda borgenärer missgynnas därigenom att en alltför stor del av resurserna inom exekutionsväsendet satsas på de allmänna målen.

Det bör därför kanske framhållas att den debatten kan ha sin grund i att kronofogdemyndigheterna också har andra arbetsuppgifter än de rent exekutiva. Om det skulle vara så att de enskilda borgenärerna missgynnas, gör det knappast saken bättre om det sker enligt kronofogdemyndigheternas eget bestämmande än om det beror på en styrning från riksskatteverket.

Att debatten i alltför hög grad har kommit att gälla riksskatteverkets ledningsroll hänger uppenbarligen samman med att det uppfattas som att verket i egenskap av central förvaltningsmyndighet på beskattningsområdet

kan tänkas vilja särskilt gynna staten som borgenär.

Denna uppfattning måste bygga på en mindre god insyn i myndighetens arbete. Riksskatteverket är visserligen en central myndighet inom såväl skatteförvaltningen som exekutionsväsendet, men det rör sig om skilda avdelningar. Riksskatteverket måste – i likhet med kronofogdemyndigheterna – förutsättas kunna hålla isär sina olika roller i dessa avseenden.

När det gäller frågor av administrativ karaktär, som organisation och arbetsformer för kronofogdemyndigheterna, bör det finnas regler för att därigenom effektivisera verksamheten. Den förstärkta ledningsrollen för riksskatteverket är ett viktigt led i strävan att totalt sett få en mera ändamålsenlig ledningsstruktur för att kunna effektivisera verksamheten och ge bättre förutsättningar för att statsmakternas intentioner tillämpas med enhetlighet och konsekvens inom exekutionsväsendet. Några lagregleringar eller andra uttalanden från riksdagens sida när det gäller riksskatteverkets avsedda styrning och ledningsfunktion är inte av behovet påkallade.

Förslagen i proposition 1987/88:152 till lagändringar vilka är av teknisk karaktär har inte föranlett någon erinran från utskottets sida. Inte heller om de i proposition 1987/88:100, bil. 9, föreslagna anslagen till kronofogdemyndigheterna har utskottet haft någon annan mening.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i lagutskottets betänkande och avslag på den till betänkandet fogade reservationen.

Anf. 37 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Exekutionsväsendets omorganisation har varit föremål för en enligt min uppfattning allmänt otillfredsställande riksdagsbehandling.

Vi fick en riktlinjeproposition, som skulle följas av ytterligare en proposition. Det var ett löfte som gavs i lagutskottet – det framgår av betänkandet – men det infriades aldrig. Det var ett löfte som gavs i riksdagsdebatten, där det bl. a. också utlovades att man skulle beakta de reservationer som fanns i anledning av denna proposition, bl. a. om riksskatteverkets ledningsfunktion. Men det infriades inte heller.

Vi har nu fått en proposition om ledningsfunktionen, men den föranleds faktiskt av att ledningsfunktionen var så undermåligt beskriven i den ursprungliga riktlinjepropositionen att regeringen fick bakläxa från lagutskottet. Nu har vi fått litet ytterligare besked, mest för kännedom. Det är en mycket tunn proposition, i dubbel mening.

Jag skall bara ta upp två punkter, för att kanske få någon ytterligare klarhet. Den första gäller tillsynsenhetens ställning. Detta var en viktig fråga för lagutskottet 1979. Detsamma gällde även i år, 1988. Man säger att den skall vara fristående och att den bör vara organisatoriskt markerad. Man är rädd för denna dubbelroll och säger att tillsyn och exekution skall kombineras endast i rena undantagsfall. Så hoppas utskottsmajoriteten på ett förverkligande. Men den utredning som ligger till grund för denna proposition, den s. k. KOX-utredningen, talar ett helt annat språk. Den säger att dubbelrollen blir vanlig på många håll och att det blir precis den av lagutskottet önskade kombinationen. Är det acceptabelt, Owe Andréasson?

Den andra punkten jag vill ta upp gäller instruktionens utformning. Här

för man enligt min uppfattning ett ologiskt resonemang om kronofogdemyndigheternas opartiskhet. Å ena sidan betonar utskottsmajoriteten betydelsen av att särbehandla borgenärsrollen, alltså att statens anspråk skall hållas isär från de enskilda. Å andra sidan accepterar man att den instruktion som skall bli resultatet av denna proposition skall bli en tvillinginstruktion mellan skattesidan och exekutionssidan. Det är en logik som nog behöver någon förklaring – eller hur, Owe Andréasson?

Anf. 38 OWE ANDRÉASSON (s):

Herr talman! När det gäller tillsynsmyndigheten vill jag bara, Bengt Harding Olson, säga att jag har varit i kontakt med en hel del konkursförvaltare. Dessa är helt nöjda med den tillsynsmyndighet som gäller för kronofogdemyndigheterna i dag. När man har frågat om kronofogdemyndigheterna skall ersättas med någonting annat, har det inte kommit något förslag.

Frågan om tillsynsmyndigheten diskuterades ju mycket i början av 1980-talet, men man blev enig på den punkten. Jag vill bara påminna om att det var en borgerlig regering som lade fram förslag i detta sammanhang.

Många tyckte inte om riksskatteverkets ledningsfunktion. En del av kronofogdarna var heller inte särskilt intresserade av den omorganisation som skedde. Beträffande den enda motion som har väckts i detta sammanhang – jag avser då folkpartiets motion – vill jag säga att det är möjligt att Bengt Harding Olson blivit vilseledd. Det som han säger är nämligen inte helt riktigt när det gäller ledningsfunktionen. Bengt Harding Olson sade bl. a. att man skulle förbilliga förfarandet med förhandsbeskeden. Ja, riksskatteverkets styrelse skall snart ta ställning till dessa frågor. Det handlar alltså dels om ett billigt, dels om ett dyrare alternativ. Det finns således inte mycket att tillägga när det gäller ledningsfunktionen.

Anf. 39 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Först beträffande tillsynsmyndigheterna. Ja, det är riktigt att det finns konkursförvaltare som är nöjda på denna punkt. Men det finns också en hel del kronofogdar som är missnöjda och som inser problematiken i detta sammanhang. Det skulle man kanske ta fasta på. T. o. m. den grundläggande utredningen KOX inser detta. Det finns andra lösningar. Men jag antar att det inte är någon idé att diskutera dessa här och nu.

Till slut beträffande riksskatteverkets ledningsfunktion: Vi i folkpartiet förespråkar, tillsammans med övriga borgerliga partier, den linje som jag här har talat om. Det är inte så, Owe Andréasson, att jag har blivit vilseledd. När de grundläggande idéerna fastslogs hade jag nämligen samlat kronofogdar från hela Sverige till ett sammanträde här i riksdagshuset. De var utomordentligt representativa för hela sitt område. Jag vill därför påstå att både vår första motion och den motion som vi har väckt i detta sammanhang, inkl. reservationen, vilar på en utomordentligt fast grund. Det borde även riksskatteverket inse.

Anf. 40 OWE ANDRÉASSON (s):

Herr talman! När det gäller tillsynsmyndigheten vill jag framhålla att också jag har varit i kontakt med en del kronofogdar. Självfallet har de litet olika uppfattningar. Men de har inget förslag att komma med. Det har man inte heller från det andra hållet.

Beträffande de enskilda och allmänna målen är ju frågan om man vill återgå till det tidigare systemet, prioritera de enskilda målen och lagstifta om dessa. Jag tror dock inte att man vill det.

I fråga om indrivningen av de enskilda målen kan jag, och det har jag också sagt tidigare, upplysa om att man på en del håll har trott att skatter och andra avgifter prioriteras. Så är det dock inte.

Vidare har man från riksskatteverkets sida utsett chefer för de nya länsavdelningarna. Dessa har vid några tillfällen kallats till konferens, och de är helt överens om att resurserna skall fördelas lika. Det gäller både de allmänna och de enskilda målen.

Anf. 41 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Jag tror att kammarens ledamöter är angelägna om att det snabbt blir votering. Jag vill dock bara säga att jag lovar – jag tror att jag har stöd från hela folkpartiet – att vi noggrant skall följa riksskatteverkets verksamhet, särskilt när det gäller de enskilda målen.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Lagutskottets betänkande 31

Mom. 3 (anslag till allmänna reklamationsnämnden)

Utskottets hemställan bifölls med 148 röster mot 142 för reservation 1 av Per-Olof Strindberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (anslag till konsumentverket)

Utskottets hemställan bifölls med 223 röster mot 66 för reservation 3 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Mom. 7 (gränsdragningen mellan egenföretagare och konsument)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 142 för reservation 4 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Mom. 8 (könsdiskriminerande reklam)

Först biträdades reservation 5 av Per-Olof Strindberg m. fl. med 106 röster mot 16 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion L721 av Lars Werner m. fl. 167 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Per-Olof Strindberg m. fl. – genom uppresning.

Mom. 10 (vålds- och krigsleksaker m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 14 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion L726 av Inga Lantz m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 11 (barnsäkra förpackningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (extrapriser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (standardiserad varuinformation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (varudeklaration på kosmetiska och hygieniska artiklar)

Utskottets hemställan bifölls med 231 röster mot 59 för reservation 9 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson.

Mom. 17 (konsumentinformation avseende livsmedel)

Utskottets hemställan bifölls med 212 röster mot 77 för reservation 10 av Ulla Orring m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande 33

Mom. 1 (utformningen av vårdnads- och umgängesreglerna)

Utskottets hemställan bifölls med 211 röster mot 79 för reservation 1 av Ulla Orring m. fl.

Mom. 2 (obligatoriska samarbetsamtal vid vårdnadstvister)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion L410 av Kaj Larsson och Ulla-Britt Åbark i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (expertmedverkan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (juridiskt biträde till barn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion L410 av Kaj Larsson och Ulla-Britt Åbark i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (interimistiska vårdnadsbeslut)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 46 för reservation 3 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson.

Mom. 6 (vårdnadsutredningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion L410 av Kaj Larsson och Ulla-Britt Åbark i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (umgängessabotage m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion L410 av Kaj Larsson och Ulla-Britt Åbark i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (verkställighet av vårdnads- och umgängesavgöranden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (underhållsbidrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion L410 av Kaj Larsson och Ulla-Britt Åbark i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande 34

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (riksskatteverkets ledningsfunktion)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 140 för reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl.

5 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1987/88:35 om kravet på kvalificerad revisor.

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Föredrogs

näringsutskottets betänkande

1987/88:27 om vissa anslag inom finansdepartementets område (prop. 1987/88:100 bil. 9).

Anf. 42 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 27 behandlas vissa anslag inom finansdepartementets revir som faller under utskottets beredningsområde.

En sammanslagning av SPK och konsumentverket – genomförd i samband med en omfattande avreglering på det område där de båda myndigheterna agerar – borde kunna medföra avsevärda besparings effekter. Vi upprepar således tidigare ställningstaganden, även om vi nu inte i alla detaljer återkommer med samma yrkanden som under föregående riksmöten beträffande konsumentverkets framtida organisation, vilka i stora drag innebär att KO-funktionen bryts ut och återstående del av konsumentverkets organisation renodlas till enbart serviceorganisation som sedan inordnas i SPK:s organisation. I detta sammanhang bör konsumentverkets egen provningsverksamhet överflyttas till statens provningsanstalt, vilket sammanfaller med den uppfattning som provningsanstalten själv har redovisat i ett remissyttrande. De nämnda åtgärderna leder således till att konsumentverket i sin nuvarande organisation avvecklas.

På basis av vår principiella uppfattning förordar vi således att regeringens fortsatta överväganden om SPK:s organisation tar sikte på en sådan förändring. En självklar utgångspunkt är att prisregleringsinstrumentet definitivt skall utmönstras. De ständigt återkommande prisregleringarna utgör ett konkurrens- och tillväxthämmande inslag.

De lagar och institutioner som gör prisregleringar möjliga bör sålunda i möjligaste mån avvecklas. Likaså bör SPK:s prismätningar omgående upphöra; det är tillräckligt med de insatser som SCB gör på detta område.

I reservation 3 uppmärksammas frågan om det nya butiksregister som SPK planerar. Handelsorganisationer har anfört välgrundade invändningar mot sin medverkan med uppgifter till registret. Det är enligt reservanternas mening nödvändigt att SPK vid upprättandet av det nya butiksregistret tar hänsyn till handels sekretessbehov. Ansvar för att grunden för dessa motsättningar bringas ur världen ligger ytterst hos regeringen. Därför begär vi att riksdagen skall göra ett uttalande med denna innebörd.

Herr talman! De av oss moderater förordade förändringarna framstår som naturliga inslag i en omdaning av konsumentpolitiken, inriktade på att denna skall fungera som ett medel att stärka marknadsekonomi och stimulera fri konkurrens.

De omfattande regleringar som nu kännetecknar statens verksamhet på nämnda områden bör avvecklas. Konkurrensövervakning och information i prisfrågor skulle därefter, som rimligt är, bli den dominerande uppgiften för den av oss föreslagna nya inriktningen av SPK:s verksamhet.

Jag ber med det anförda att få yrka bifall till reservationerna 1 och 3.

Slutligen vill jag göra herr talmannen uppmärksam på att näringsutskottets båda ärenden har stått sist på föredragningslistan tre dagar i rad. Under förra veckan kunde vi fatta beslut om ett ärende som hade varit bördlagt i kammaren i 14 dagar och som hade justerats i mars. Detta är otillfredsställan-

Statens pris- och kartellnämnd, m. m.

de, och nu drabbas vi återigen genom att ett ärende sannolikt skjuts upp till nästa vecka. Anledningen till att det blir så här är att man tillåter att andra utskotts ärenden får passera förbi oss i kön. Jag anser att det är på tiden att talmanskonferensen funderar på att åstadkomma en mer rimlig ordning.

Anf. 43 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! I reservation 2 har folkpartiet föreslagit att anslaget till SPK för nästa budgetår bör sänkas med 5 milj. kr. Bakgrunden härtill är framför allt den att vi anser att SPK ej längre bör vare sig hålla beredskap för eller engageras i något prisstopp eller i andra prisreglerande åtgärder. Det bästa omdömet om prisstopp som ekonomiskt styrmedel har faktiskt avgivits av LO:s ekonom Rudolf Meidner: "I en sund ekonomi behövs inget prisstopp. I en sjuk ekonomi hjälper inget prisstopp." Detta bistra omdöme bör dock dessutom kompletteras med påpekandet att affärslivets osäkerhet om huruvida prisstopp kommer att tillgripas eller ej har en direkt prisuppdrivande effekt. Många tänker då ungefär som så: Det är bäst att passa på och höja priserna nu – i morgon kanske prisstopp är infört och då går det inte längre. – April månads inflation – preliminärt angiven till 0,9 % – kan mycket väl bero just på ett sådant tänkande ute i näringslivet och i handeln. I övrigt anser vi att SPK:s och SCB:s prismätningar måste samordnas för undvikande av dubbelarbete och onödiga dubbelkostnader.

Det är aldeles nödvändigt att det planerade butiksregistret uppbyggs i bästa samförstånd med handeln och dess organisationer, bl. a. i fråga om kravet på sekretess. Om registret skall byggas upp under ömsesidigt mistroende från berörda parter kommer det inte att fungera, och det kommer att ge upphov till konflikter, anmälningar och trassel av många slag. I denna fråga yrkar jag bifall till reservation 3, och i den förra till reservation 2.

Anf. 44 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag skall tala om konsumentdelegationen inom statens pris- och kartellnämnd, och jag skall inte bli mångordig. Jag måste ändå notera att myten om den ofelbara marknadsekonomin odlas oförfärat av både moderater och folkpartister. De tror att om marknadskrafterna släpps fria, om man avreglerar och minskar konsumentorganisationernas inflytande, skall allt bli till det bästa. Erfarenheten visar att det är precis tvärtom, dvs. att man bör stärka konsumenternas intresse. Det är därför vi har så stora debatter om konsumentpolitik, och därför har vi också antagit program om hur konsumentverksamheten skall utvecklas i kommuner osv.

Vi har under många år motionerat om att inrätta konsumentdelegationer vid SPK för att de skall kunna spela en mer aktiv roll i prisfrågor och prisövervakning. Vi vet hur aktuellt det är på t. ex. livsmedelsområdet att verkligen övervaka kvaliteterna. Konsumentekot och många journalister gör ett oerhört bra jobb för att avslöja vad som döljs i varorna.

På samma sätt är det med myten om priset och inflationen. Vid sidan av myten om marknadsekonomin odlas fritt också myten om att lönerna driver upp priserna, när det egentligen är precis tvärtom, att det är priserna som driver upp lönerna. Det finns mycket att avslöja på detta område, och en

konsumentdelegation inom SPK som skulle spela en mer aktiv roll när det gäller prisfrågorna skulle vara av värde.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till vpk-reservationen.

Anf. 45 REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande 27 behandlas dels anslag till näringsfrihetsombudsmannen, dels anslag till statens pris- och kartellnämnd samt anslag till försäkringsinspektionen.

Utskottsmajoriteten tillstyrker regeringens förslag, och jag vill följaktligen yrka avslag på de sex motionerna och de fyra reservationer som finns i anslutning till detta betänkande.

Herr talman! Låt mig något kortfattat och summariskt få motivera utskottsmajoritetens ställningstaganden på de olika delområdena.

Beträffande anslaget till näringsfrihetsombudsmannen för det kommande budgetåret tillstyrker utskottet regeringens förslag. Förslaget innebär en fortsatt minskning av utgifterna enligt de principer som lades fast inför budgetåret 1986/87.

När man gör en bedömning av NO:s verksamhet måste man ha klart för sig att statens besparingskrav också nödvändiggjort en mer långtgående prioritering av insatserna än tidigare. Både i tidningen Pris. Konkurrens och i de årligen utgivna verksamhetsberättelserna får man en mycket bra bild av hur NO:s verksamhet fungerar. Det finns enligt utskottsmajoritetens uppfattning inga motiv för de negativa omdömen som bl. a. förs fram i en moderat motion.

När det gäller statens pris- och kartellnämnd har anslagen för budgetåren 1986/87 och 1987/88 beräknats enligt ett huvudförslag som innebär att det verkliga resursutnyttjandet minskar under en treårsperiod. Enligt det förslag på 40,8 milj. kr. som regeringen nu lägger för det kommande budgetåret fullföljer man tidigare riktlinjer. I regeringens proposition redovisas också resultatet av den organisationsöversyn som SPK har genomfört i samråd med statskontoret. Den översynen har bl. a. resulterat i att SPK:s löpande marknadsövervakning skall ges högre prioritet i framtiden.

Utredningsprojekt som avser pris- och konkurrensförhållanden inom skilda branscher och som är av kartläggande karaktär kommer att bli mer begränsade till omfånget och i stället inriktas på problemlösningar. En större andel av resurserna skall också läggas på studier och övervakning av både pris- och konkurrensförhållanden när det gäller boende och konsumenttjänster samt råvaror och insatsvaror. Man skall, säger man, bättre uppmärksamma konkurrens effekterna av offentliga regleringar samt offentliga monopol med delvis konkurrensutsatt verksamhet.

Vänsterpartiet kommunisterna har i en motion på nytt fört fram önskemål om att det skall inrättas en konsumentdelegation inom SPK. Näringsutskottet har liksom jordbruksutskottet vid tidigare tillfällen hävdad att det inte ligger i linje med statsmakternas riktlinjer för SPK:s verksamhet att nämnden skulle engageras i prissättningsprocessen på livsmedelsområdet på det sätt som motionärerna föreslår. Utskottet kommer till samma ställningstagande nu som man har gjort tidigare. Man menar att detta inte innebär något ställningstagande till huruvida konsumenterna på annat sätt bör

beredas inflytande över prissättning på livsmedelsområdet.

När det gäller försäkringsinspektionens verksamhet har utskottsmajoriteten inget att erinra mot de planer på en förstärkning av inspektionens resurser som redovisas i propositionen. Med hänsyn till den utveckling som sker inom försäkringsbranschen med nya försäkringsformer, strukturförändringar i branschen, mer komplexa kapitalförsäkringar m. m., ter det sig ganska logiskt att de ytterligare tjänster man hemställer om också kan inrättas. Det skall understrykas att det delvis rör sig om tillsättning av tjänster som redan nu är vakanta.

Beträffande försäkringsinspektionens instruktion finns i en förordning från 1981 fastlagt vilka regler som skall gälla. Utskottet utgår från att försäkringsinspektionen iakttar förvaltningslagen och tillämpar god administrativ praxis även i övrigt. Jag vill erinra om att anmärkningar mot inspektionens handläggning kan prövas av regeringen när beslut har överklagats och förts vidare av justitieombudsmannen och justitiekanslern.

Herr talman! Jag ber än en gång att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan samt avslag på samtliga motioner och reservationer.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Mom. 1 (anslag till Statens pris- och kartellnämnd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl., *dels* reservation 2 av Hadar Cars och Lars De Geer – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (butikregister)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Hadar Cars m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (konsumentdelegationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Punkt 3

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid kammarens arbetsplenum onsdagen den 25 maj.

8 § På förslag av andre vice talmannen beslöt kammaren kl. 13.42 att ajournera förhandlingarna till kl. 14.00, då dagens frågestund skulle börja.

10 § Svar på fråga 1987/88:472 om bevakningen på kriminalvårdsanstalterna

Anf. 46 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Hugo Hegeland har frågat mig om jag – mot bakgrund av att två intagna fritogs från kriminalvårdsanstalten Norrköping för en tid sedan – är beredd att föreslå åtgärder för att göra bevakningen av intagna med långa strafftider effektivare.

De intagna var placerade på en av kriminalvårdens tre specialavdelningar. Dessa har en hög grad av säkerhet mot rymningar. Personalen är välutbildad och avdelningarna har teknisk utrustning såsom TV-kameror m. m. Det är också mycket ovanligt med rymningar från denna typ av avdelningar.

Med anledning av den inträffade händelsen kommer åtgärder att vidtas för att ytterligare förbättra bevakningen vid Norrköpingsanstalten. Jag är inte beredd att föreslå att personal inom kriminalvården skall vara beväpnad.

Anf. 47 HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Jag tackar justitieministern för vänligheten att svara men är naturligtvis mycket besviken över svaret. Vad hjälper det att personalen är välutbildad och avdelningen har teknisk utrustning såsom TV-kameror, när de intagna ändå rymmer och personalen ändå står handfallen, när det kommer beväpnad hjälp utifrån. Liknande fall kommer troligen att inträffa även i fortsättningen.

Man behöver inte ens vara beväpnad för att ta sig upp på taket. Ett TV-lag, som ville komma in och filma och se hur det såg ut invändigt, nekades tillträde. Då gick TV-laget runt hörnet, reste en stege till taket och filmade därifrån. Det är orimligt att tillåta sådana förhållanden.

Efter befrielsen av Clark Olofsson sade man att man helt hade ändrat sina rutiner. Ja, de har tydligen ändrats åt galet håll. Hur kan man annars placera en av de farligaste fångarna så att han har utsikt över en gård, som ingen annan har utsikt över, och kan få ut ett meddelande till en utomstående om att han skall rastas och att det är lämpligt med ett fritagningsförsök.

I Dagens Nyheter den 30 april i år står det – det kanske justitieministern kan bekräfta – att justitieministern menar att det "kanske är en svaghet att vakterna är obeväpnade". Det är väl ändå månadens understatement.

Ännu mer förvånande är att kriminalvårdsstyrelsen visste om att ett rymningsförsök hotade. Fyra månader tidigare hade man varnats om att det skulle göras ett försök att frita maskeradligans medlemmar. Ändå hände ingenting. Så kommer det upp på taket en beväpnad person, som säger hands up. Den enda han mötte var för övrigt en hantverkare, som naturligtvis blev förskräckt och steg åt sidan – älskvärt nog, för hantverkaren ville ju behålla sitt liv. Så genomfördes flykten.

Är det inte helt orimligt att det kan vara på detta sätt? Det spelar tydligen ingen roll hur personalen förbereder sig mot rymningar. De kan ju ändå ske hur lättvindigt som helst.

Anf. 48 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Nej, Hugo Hegeland, rymningar kan inte ske hur lättvindigt som helst. Kriminalvårdsstyrelsen arbetar både med utbildning av personalen, som jag anser vara oerhört viktig i detta sammanhang, och med tekniska förbättringar för att minska antalet rymningar.

Dessa specialavdelningar har en hög grad av säkerhet. Om man undantar den nu aktuella rymningen, är det tolv år sedan någon rymde från en sådan avdelning. Dessutom förhindrar personalen ofta rymningar, vilket inte kommer till massmedias eller allmänhetens kännedom.

Glädjande nog har antalet rymningar minskat. Under den senaste tioårsperioden har det skett en kraftig minskning. Sedan 1978/79 har antalet rymningar minskat med 559 eller med 35 %. Det visar att man utför ett bra arbete på kriminalvårdsanstalterna.

Ibland kan det emellertid inträffa händelser, som man tyvärr inte alltid kan förhindra. Därför skall vi genomföra ytterligare förbättringar av säkerheten på Norrköpingsanstalten.

Anf. 49 HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Det hjälper inte att kriminalvårdsstyrelsen arbetar med utbildning. Men självfallet skall den göra det; det behöver man inte ifrågasätta.

Att antalet rymningar har minskat sedan 1978 behöver inte bero på att personalen har blivit effektivare. Det kan i stället sammanhånga med det ökade antalet obebakade permissioner. T. o. m. en av maskeradligans medlemmar har fått obebakad permission. De intagnas släpps ju då och då ut i friheten. Då är det lyckligt om alla kommer tillbaka. Alla gör ju inte såsom Bergling, som väl är.

Inom kriminalvårdsanstalten får personalen inte använda vapen. Den är helt vapenlös. Personalen erkänner att det bara är att komma med en helikopter, släppa ner en repstege och låta fången klättra upp. Sedan sticker helikoptern i väg. Men så fort rymningarna kommer utanför fängelsemuren, får polisen jaga dem med 100 gevär, som man sjunger i den gamla kända visan. Då sätter man in alla tänkbara medel för att stoppa flykten. Polisen är beredd att skjuta och har skottsäkra västar. Men innanför murarna är bevakningen flat.

Anf. 50 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Det är närmast oförskämt mot kriminalvårdens personal att säga att de åtgärder som har vidtagits inte hjälper. Det totala antalet rymningar från både anstalter och permissioner har minskat med 35 % sedan de år då de borgerliga satt i regeringsställning. I fråga om de slutna riksanstalterna har antalet rymningar minskat med 50 %, om vi jämför situationen förra året med situationen 1981. Det visar att de åtgärder som man har vidtagit hjälper.

Jag skulle önska att man helt slapp rymningar. Jag vet att personalen arbetar för att nå detta mål. Det är emellertid nog så svårt. Arbetet hittills har i alla fall givit ett gott resultat, och det skall vi hålla personalen räkning för.

Anf. 51 HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Det är inte alls säkert att man kan dra de slutsatser som statsrådet Leijon drar. Naturligtvis är det den borgerliga regeringens fel att flera rymningar skedde tidigare. Men hur är det med rymningsförsöken? Då måste vi föra statistik också över antalet rymningsförsök och se om antalet rymningsförsök har ökat eller minskat och om bevakningens effektivitet har stigit så otroligt. Det kan också vara så att de intagna inte vill komma ut i det socialdemokratiska samhället utan föredrar att sitta inne.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1987/88:459 om lokalproblemen för polisen i Uddevalla

Anf. 52 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Elving Andersson har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder så att polisens lokalproblem i Uddevalla snabbt kan lösas.

Vid mitt besök i Uddevalla för en tid sedan kunde jag konstatera att polisens lokaler inte är bra. Det gäller särskilt arrestlokalerna i polishuset, vilka ärligt talat är helt undermåliga. En ny byggnad har sedan länge planerats. Byggnadsstyrelsen har i juni 1985 till regeringen redovisat ett byggnadsprogram och begärt projekteringsuppdrag för en byggnad i Uddevalla. Byggnaden är avsedd inte bara för polisen utan också för åklagarmyndigheten och häktet.

I linje med önskemål från riksdagen förra året redovisades investeringar i byggnader i årets budgetproposition i en treårsplan. Regeringen föreslog också en ny anslagskonstruktion, som skall öka möjligheterna att mera långsiktigt planera polisens lokalförsörjning. Regeringens planering redovisades i justitiedepartementets budgetbilaga och utgår i stort sett från byggnadsstyrelsens förslag. Uddevalla fanns inte med i den planen. Riksdagen har för några dagar sedan förklarat sig inte ha något att erinra mot regeringens redovisning av lokalförsörjningen för polisen.

Det är emellertid möjligt att under tiden göra vissa punktinsatser. Jag vet att det just nu pågår överläggningar mellan byggnadsstyrelsen, Uddevalla kommun och polisen om vilka åtgärder man kan vidta för att förbättra de befintliga lokalerna i avvaktan på att en ny förvaltningsbyggnad kan komma till stånd. Det är min förhoppning att man på det sättet skall finna en snabb och bra lösning på problemen.

Anf. 53 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag vill tacka justitieministern för svaret på min fråga, även om jag definitivt inte är nöjd med det, då det ju är ganska innehållslöst.

Det här är ju ingen ny fråga som plötsligt har uppstått, utan lokalsituationen för polisen i Uddevalla har varit oerhört dålig och besvärlig under flera år. Situationen har hela tiden förvärrats, utan att några åtgärder har vidtagits. Det inverkar naturligtvis menligt på verksamheten, på polisens möjligheter att jobba effektivt. Nu har det t. o. m. gått så långt att

yrkesinspektionen kommer att förbjuda användningen av arrestlokalerna i Uddevalla. Jag skall citera ett litet stycke ur tidningen Bohusläningen från den 10 maj i år. Man skriver så här:

”Den 1 juni ska yrkesinspektionen ta ställning till om arrestlokalerna i Uddevalla ska få användas i det nuvarande skicket.

– Så vitt jag kan bedöma i dag kan det inte bli annat än nyttjandeförbud för arrestlokalerna, förklarar Jan Gunnarsson, handläggare på yrkesinspektionen i Göteborg.”

Det är justitieministern, helt skandalöst att det får vara på det här viset. Jag vill fråga om justitieministern kan acceptera att den här situationen uppstår, alltså att yrkesinspektionen förbjuder användandet av arrestlokalerna. Hur skall polisen i Uddevalla i så fall kunna jobba effektivt? Det blir ju en fullständigt kaotisk arbetsituation för dem som skall jobba där.

Bl. a. med hänsyn till personalen hade jag hoppats att vi skulle kunna få ett positivt besked här i dag att justitieministern var beredd att vidta åtgärder. Men tyvärr blev det inte så, och jag kan bara djupt beklaga detta.

Anf. 54 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Som jag sade i mitt svar håller jag med om att de här lokalerna är undermåliga. Så förhåller det sig – det går inte att försvara. Det är därför som det nu lokalt pågår diskussioner mellan byggnadsstyrelsen, polisen och Uddevalla kommun om att försöka hitta en lösning på problemet, och jag utgår från att man kommer att göra det.

Anf. 55 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Det är bara att beklaga att det skall behöva gå så långt att yrkesinspektionen är på väg att förbjuda användningen av dessa lokaler, innan regeringen över huvud taget reagerar. Från polisen i Uddevalla och från min sida har frågan aktualiserats i över fem års tid utan att det har hänt någonting. Ärendet har hanterats på ett skandalöst sätt, och nu är man – som jag sade tidigare – på väg att få nyttjandeförbud för lokalerna. Detta går inte att på något vis försvara.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1987/88:485 om brottsutvecklingen i Sverige

Anf. 56 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Sten Andersson i Malmö har frågat mig om jag kan för riksdagen redovisa uppgifter om brottsutvecklingen i Sverige som är förändrade jämfört med vad som hitintills publicerats.

Som Sten Andersson väl vet har jag inte tillgång till någon annan statistik över brottsutvecklingen än den som publiceras och är tillgänglig för alla, även riksdagsmän.

Brottslighetens höga nivå är ett allvarligt samhällsproblem som fordrar kraftfulla åtgärder på såväl kort som lång sikt för att utvecklingen skall vridas rätt.

Man bör emellertid inte bortse från att det även finns ljuspunkter. Om vi utgår från antalet anmälda brott, är ökningstakten i dag väsentligt lägre än den var på 70-talet. Den är också klart lägre i Sverige än i de flesta jämförbara länder i Europa. När det gäller vissa brottstyper visar statistiken från senare år en nedgång. Bostadsinbrotten har exempelvis minskat sedan år 1984. Narkotikabrottsligheten bland ungdomar är i dag klart mindre utbredd än i början av 1980-talet. Det kan också nämnas att statistiska centralbyråns offerundersökningar under 80-talet inte visar någon ökning av den andel av befolkningen som uppger sig ha varit utsatt för brott.

Det är viktigt att vi inte bagatelliserar de problem som brottsligheten medför. Jag tror inte heller att någon vill beskylla mig för det. Samtidigt är det viktigt att vi är varsamma både när vi bedömer utvecklingen och när vi tar ställning till hur vi bör utforma den framtida kriminalpolitiken.

Anf. 57 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Min fråga baseras på ett uttalande som statsministern gjorde den första maj, där han beskrev den s-märkta bussen som trygg, därför att fru Leijon hade hand om ordningen. Mot den bakgrunden frågade jag om det finns en annan statistik än den som varit tillgänglig tidigare.

Det är faktiskt förvånansvärt att någon – även om det rör sig om ett förstamajmöte, där man kanske kan få lov att "köpa" vissa argument – kan uppmana människor att applådera ett sådant här uttalande. Under perioden 1983–1986 har det i Sverige skett 95 000 inbrott i lägenheter och villor, 125 000 bilar har stulits och 125 000 människor har misshandlats.

Elsa Beskow och H. C. Andersen talade ju om, att de var sagoberättare. Det gör förvisso inte Ingvar Carlsson, men han är det i högsta grad.

Det som effektivast punkterar den skönmålning som han åstadkom den första maj är den annonsen jag har här. "Vill du ha en ny bil?", står det. "Stjäl den!" Annonsen är inte gjord av BRF – Biltjuvarnas Riksförbund – utan den är gjord av Svenska Polisförbundet.

Polisen, som har ansvaret för ordningen i Sverige, har i dag kommit till den insikten, att man inte kan sköta sitt jobb, därför att polisens resurser är alldeles för små. I ett sådant läge går statsminister Carlsson ut och talar om, att i den s-märkta bussen är ordningen god. Det är säkert fler än jag som blir förvånade över detta uttalande, framför allt de 125 000 personer som fått sina bilar stulna – och bara 16 % av bilstölderna är uppklarade.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1987/88:494 om skyddsklassningen av tjänster

Anf. 58 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Bo Hammar har frågat mig om jag avser att se över de principer för skyddsklassplacering av tjänster som DAFA DATA AB tillämpar. Bakgrunden till frågan är uppgifter om att samtliga tjänster vid DAFA skulle vara skyddsklassplacerade av kommersiella skäl.

För vissa myndigheter och några få företag som bedriver verksamhet som är viktig för vårt lands totalförsvar upprätthålls ett särskilt skydd mot infiltration. Syftet med detta är att säkerställa att bara personer som är pålitliga från säkerhetssynpunkt får inneha anställning eller uppdrag där man har tillgång till information som är hemlig med hänsyn till rikets säkerhet. Ett viktigt led i infiltrationskyddet är personalkontrollen.

Personalkontrollsystemet bygger på att vissa tjänster hos de myndigheter och företag som berörs är inplacerade i skyddsklass. Den som söker eller innehar en skyddsklassplacerad tjänst kontrolleras bl. a. mot säkerhetspolisens register.

I personalkontrollkungörelsen anges vilka myndigheter och företag som får göra personalkontroll. DAFA hör till dem.

En skyddsklassplacering av en tjänst får ske bara om det med tjänsten följer att man har tillgång till sekretessbelagda uppgifter som är av betydelse för rikets säkerhet. Av något annat skäl får skyddsklassplacering inte ske.

Efter vad jag har fått veta är alla tjänster hos DAFA inplacerade i skyddsklass. Detta har, med undantag för de fåtal tjänster som regeringen skyddsklassplacerat, skett av DAFA med stöd av regeringens allmänna bemyndigande. DAFA har uppgett att DAFA:s skyddsklassplaceringar har skett uteslutande av hänsyn till omsorgen om rikets säkerhet.

Skulle en myndighet eller ett företag med rätt att göra personalkontroll bryta mot bestämmelserna, måste detta självklart omedelbart beivras. Jag vill här också erinra om att SÄPO-kommittén har till uppgift att förutsättningslöst granska personalkontrollen.

Jag vill till sist säga att det kan diskuteras om man inte genom organisatoriska förändringar av verksamheten vid DAFA kan minska antalet tjänster som behöver vara skyddsklassplacerade.

Anf. 59 BO HAMMAR (vpk):

Fru talman! Säkerhetschefen och samtidigt högste personalchefen på DAFA har i olika sammanhang uttalat att man skyddsklassat alla tjänster av kommersiella skäl. Han säger bl. a. i TCO-tidningen att detta är någonting som DAFA:s kunder uppskattar och att det är en del av företagets policy.

Jag tycker att detta är mycket allvarligt. Vi får i riksdagen inte gå in på enskilda fall. Men jag vill ändå säga att anledningen till min fråga är att en svensk medborgare med palestinsk bakgrund som i många år på ett oförvitligt sätt skött sin tjänst i företaget får sparken. Han arbetade med AMS platsjournal – den nästan mest offentliga publikation som finns i detta land. Han fick sparken uppenbarligen därför att han är aktiv för Det palestinska folkets nationella rättigheter. Det är en vänskapsförening, som har kommunalt stöd. Han arbetar aktivt för ett syfte som, såvitt jag förstår, även vår egen regering uppskattar.

Han har sedermera fått rätt i tingsrätten, och han kommer förmodligen att få ett betydande skadestånd. Men tragedin är att denna människa aldrig kommer att kunna få ett nytt arbete. Han kommer inte att få nytt arbete på DAFA. Företaget köper ut honom, och han kommer att få väldigt svårt att få något annat arbete. Det är orimligt att personalkontrollsystemet, utöver alla andra svagheter, skall fungera på det här sättet.

Det sägs i svaret att det är några få företag som har personalkontroll. Både Anna-Greta Leijon och jag vet att det är ett understatement. Av sekretesskäl skall jag inte tala om hur många företag det gäller, men vi båda vet att det är fler än några få. Då tycker jag att det är viktigt att åtminstone inte sådana här övertramp sker.

Det finns positiva formuleringar i Anna-Greta Leijons svar, men jag vill ändå fråga justitieministern om hon är beredd att konkret se på detta fall och undersöka om det finns renodlade kommersiella skäl för att skyddsklassa tjänster, med mycket allvarliga personliga konsekvenser för enskilda människor.

Anf. 60 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Justitiekanslern har gjort en genomgång av detta fall. Han har efter genomgången sagt att vad som framkommit i ärendet inte ger honom tillräcklig anledning att ifrågasätta de beslut som fattats i fråga om skyddsklassplacering vid DAFA.

Bo Hammar känner till att DAFA närmast lyder under civildepartementet. I slutet av mitt svar till Bo Hammar säger jag, att jag tror att det går att göra organisatoriska förändringar vid DAFA, om det förhåller sig så att man i dag har en organisation som innebär att alla tjänstemän kommer i kontakt med olika uppgifter som måste sekretessbeläggas av hänsyn till rikets säkerhet. Jag kan inte tänka mig att det är nödvändigt att ha en organisation av det slaget. Jag anser emellertid att DAFA självt måste göra den genomgången.

Det betyder inte att man i och för sig kan påstå att det som skett i det här fallet är helt felaktigt. Jag hoppas verkligen att det inte är det, för då har DAFA handlat i direkt strid med gällande bestämmelser. Jag har sagt i förhör i konstitutionsutskottet och jag upprepar det här, att kommersiella argument inte är ett skäl för personalkontroll – det kan inte vara det och skall absolut inte vara det.

Anf. 61 BO HAMMAR (vpk):

Fru talman! Jag tackar Anna-Greta Leijon för dessa preciseringar, som jag tycker var mycket värdefulla. Jag är medveten om att DAFA sorterar under civildepartementet, och jag funderade från början på att ställa min fråga till civilministern. Jag skulle gärna se att Anna-Greta Leijon diskuterade detta problem med Bo Holmberg. Nog är det väl helt absurt att en människa som arbetar med AMS platsjournal skall råka ut för någonting sådant här, bara därför att detta företag på vissa områden sysslar med mer känsliga saker. Det vore mycket värdefullt om man fick en översyn av hur DAFA fungerar. Det faktum att DAFA förvandlats från myndighet till bolag får inte innebära att de politiskt ansvariga myndigheterna inte känner sitt kontrollansvar i dessa frågor.

Överläggningen var härmed avslutad.

Om ansvaret för brister i utredningen om mordet på Olof Palme

Anf. 62 Justitieminister ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Jörn Svensson har frågat mig vad regeringen avser att vidta för åtgärder för att få ansvaret för bristerna i utredningen om mordet på statsminister Olof Palme prövat.

Systemet för offentliganställdas ansvar bygger på en straffrättslig och en disciplinär utomstraffrättslig reglering.

Det straffrättsliga ansvaret prövas i första hand av rättsväsendet, dvs. polis, åklagare och domstolar. Dessutom har såväl riksdagens ombudsmän, JO, som justitiekanslern, JK, möjlighet att ingripa och därvid fungera som åklagare. Även enskilt åtal kan väckas.

En statstjänstemans handlande kan också prövas enligt ansvarsreglerna i lagen om offentlig anställning. I huvudsak ankommer det på arbetsgivaren att ta initiativ till att en sådan prövning sker. Men även på detta område kan JO och JK agera.

Vårt regelsystem för offentliganställdas ansvar gäller självfallet också för dem som har deltagit i utredningen om mordet på statsminister Olof Palme. JO och JK har i vissa delar redan granskat olika tjänstemäns handlande. I något fall har JO genomfört förundersökning för att utreda om brott har begåtts. Vissa frågor är fortfarande under utredning hos JO.

Den parlamentariska kommissionen med anledning av mordet på Olof Palme har nyligen avslutat sitt arbete. Jag är övertygad om att JO eller JK – på grundval av kommissionens rapport – på eget initiativ och i den mån det är påkallat kommer att uppmärksamma de ansvarsfrågor som kan återstå. Jag vill här erinra om att regeringen inte har någon direktiv rätt i förhållande till JO, som är riksdagens ombudsman.

Jag anser att det inte för närvarande finns skäl för regeringen att överväga några ytterligare åtgärder i saken.

Anf. 63 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Anna-Greta Leijon går förbi det som är huvudfrågan. Det står fullständigt klart att den svenska rättegångsbalken – den lagstiftning som bl. a. reglerar förundersökningen i brottmål – i detta fall grovt trampades under fötterna. Edenmankommissionen talar om maktmissbruk. Någon måste ju vara ansvarig för detta. Den ansvarige är också utpekad av Edenmankommissionen. I det fallet behövs för övrigt inget utpekande, eftersom det är uppenbart för var och en som känner till vad det handlar om. Han var inte ensam om att åsidosätta normala förundersökningsregler och sätta hela den lagstiftning som finns på detta område ur spel. Det framgår både av juristkommissionens protokoll och av protokollet från förhören inför Edenmankommissionen att förre statssekreteraren i justitiedepartementet Harald Fälth klart understödde Holmér, stödde den ordning som denne arbetade för. Det står också ganska klart att detsamma var fallet, åtminstone i passiv bemärkelse, med förre justitieministern Sten Wickbom. Någon måste ju vara ansvarig, och något ansvar måste utkrävas – någon ordning måste finnas för det.

Nu är detta ett mycket egendomligt fall. Riksåklagaren är t. ex. part i målet. Justitiekanslern är regeringens speciella ombud och av det skälet inte direkt lämplig. Han är i det här fallet också i någon mån part i målet.

Det naturliga vore ju att regeringen överlämnade kommissionsrapporterna till justitiecombudsmannen med en förfrågan om JO tänker undersöka ansvarsfrågan när det gäller den här huvudaspekten.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på fråga 1987/88:484 om akutsjukvården i Malmö

Anf. 64 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Sten Andersson i Malmö har frågat mig om jag delar utrikesministerns åsikt om behandlingen av akut sjuka i Malmö och om svaret är ja, vilka åtgärder som är att förvänta för att förbättra situationen för akut sjuka i Malmö.

Anledningen till frågan är att utrikesministern, mot bakgrund av reportage i tidningen Arbetet, blivit upprörd över att infektionskliniken vid Malmö allmänna sjukhus har fått sina resurser så nedskurna att man tvingas sända hem t. ex. gamla människor med hög feber. Klinikchefen vid infektionskliniken ser mycket allvarligt på situationen och har därför slagit larm.

Jag vill inte uttala mig om sjukvårdssituationen hos en enskild sjukvårdshuvudman. Är situationen så dålig vid en klinik att patienter, som är i akut behov av sjukvård, måste avvisas delar jag emellertid utrikesministerns upprördhet. Jag utgår ifrån att socialstyrelsen inom ramen för sitt tillsynsansvar undersöker förhållandena vid infektionskliniken vid Malmö allmänna sjukhus.

Anf. 65 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! När ett parti lägger fram ett förslag som skall ha verkningar framöver, är det ju fritt fram för motståndarna att utmåla eventuella konsekvenser. Den prognosen kan ibland slå fel, och det är väl ursäktligt, för vi kan inte blicka in i framtiden.

Men vad som skedde den 1 maj i Malmö var att min namne utrikesministern påstod någonting som var fundamentalt lögnaktigt. Han sade nämligen – citerat direkt från hans tal – att "bara varannan akut sjuk tas nu emot i Malmö". Det skulle, fru statsråd, innebära att av de 140 000 personer som 1987 sökte akut vård i Malmö skulle 70 000 inte ha fått någon som helst form av vård. Här kan vi ju tvista, men låt mig citera chefsläkare Lars Tejler. Han säger att "ingen med vårdbehov har avvisats".

Utrikesministerns uttalande hade föranletts av ett referat i tidningen Arbetet, en tidning som, inom parentes sagt, ju närmare vi kommer valet, blir alltmer av en partimegafon och struntar i att vara objektiv.

Jag är förvånad över att statsrådet inte vill vidta några åtgärder. Om Sveriges tredje kommun säger nej till att behandla 70 000 akut sjuka, och det statsråd som är ansvarig för sjukvården i Sverige bara säger att man avvaktar en undersökning från socialstyrelsen, då tycker jag att det är dags att byta ut socialministern.

Anf. 66 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Om Sten Andersson i Malmö uppmärksamt lyssnade till lunchekot i dag, så hörde han – och jag förmodar att han hört det – att läkarna vid Malmö allmänna sjukhus hade skrivit till politikerna i Malmö och tagit upp den här situationen och krävt ökade resurser. Och i kommunfullmäktiges protokoll talar man om att av kommunstyrelsens anvisningar och ekonomiska ramar framgår att nettoresultatet när det gäller sjukvårdens budget för 1988 skall förbättras väsentligt, dvs. budgeten skall skäras ned ytterligare med 80 milj. kr.

Mitt sätt att påverka i detta fall innebär ju att socialstyrelsen, som är tillsynsmyndighet, granskar den här situationen. Men det som har anförts av läkare och andra, senast i dag, tyder ju på att det är en ohållbar situation. Och den myndighet som skall vidta åtgärder för att förbättra denna situation, Sten Andersson, är Malmö kommun.

Anf. 67 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Först vill jag rätta statsrådet: Hon sade "läkarna". Det är fråga om *läkare* i Malmö, och det är en viss skillnad. Det är sannerligen inte en samfällid uppfattning hos samtliga läkare i Malmö.

Sedan måste jag säga att socialdemokraterna gång på gång försöker attackera framför allt moderaterna i Malmö. Faktum är att Malmö kommuns invånare betalar den näst högsta kostnaden för sjukvården i Sverige. Så dåliga kan vi trots allt inte vara.

Jag har fortfarande svårt att förstå det här oerhörda påståendet, som man här nu försöker blanda bort med att hänvisa till en enskild klinik. Delar statsrådet uppfattningen att påståendet att 70 000 sjuka malmöbor skulle ha vägrats akut vård i Malmö faller på sin egen orimlighet?

Anf. 68 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Om jag hörde rätt stod enligt Lunchekot ett sextiotal läkare bakom den här framställningen till Malmö kommun. Att de alla skulle vara socialdemokrater kan jag inte riktigt tro, utan de har säkert olika politisk tillhörighet.

Läkarna i detta förhatliga referat i Arbetet talade om den svåra situationen. De säger att de inte kan lägga två patienter i samma säng. Det finns ingen klinik i hela Sydsverige som har så många färdigbehandlade patienter som den kliniken i Malmö. Jag tycker att detta tyder på en klar brist i sjukvårdssituationen i Malmö. Jag förutsätter att Malmö kommun ser till att det blir en förbättring.

Anf. 69 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Den klinik som statsrådet refererade till är infektionskliniken i Malmö. Den anser många vara för stor för Malmös behov, men den kan ändå inte ha avvisat 70 000 sökande av akut vård 1987. Jag skulle vilja att statsrådet erkände att Sten Andersson har förlupit sig här – det är inte riktigt att 70 000 människor i Malmö som har sökt akut sjukvård har blivit avvisade, även om statsrådet här hänvisar till ett antal läkare. Det ansvariga kommunalrådet säger i dag att dessa läkare inte har situationen klar för sig. Framför

allt har den läkare som har ansvaret för verksamheten sagt, som jag påpekade i mitt första inlägg, att ingen med behov av vård har avvisats. Jag tror faktiskt mera på honom än på tidningen Arbetet.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på fråga 1987/88:495 om åtgärder för att minska alkoholkonsumtionen bland ungdomar

Anf. 70 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Alf Svensson har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att hejda alkoholkonsumtionen bland ungdomar och för att uppnå WHO:s mål att minska alkoholkonsumtionen med 25 % fram till år 2000, som Sverige ställt sig bakom.

1988 års Sifundersökning bland 12–24-åringar i landet tyder, som Alf Svensson påpekar, på en ökning av ungdomarnas alkoholkonsumtion. I ett längre tidsperspektiv kan man konstatera att ungdomarnas alkoholkonsumtion minskade avsevärt under 1980-talets första hälft för att sedan åter börja öka. Enligt den senaste undersökningen konsumerar ungdomarna fortfarande 20 % mindre alkohol än vid årsskiftet 1979-1980.

Ändå är det med stor oro jag har konstaterat det trendbrott som skett under de senaste tre åren. Det var också ett av skälen till att regeringen tillsatte beredningsgruppen för opinion mot alkohol och narkotika, den s. k. BOMAN-gruppen. I svar på en interpellation av Marianne Andersson den 9 maj i år lämnade jag en utförlig redogörelse över BOMAN-gruppens arbete. Jag anförde då även att jag har för avsikt att föreslå regeringen att gruppens förordnande förlängs fram till årsskiftet 1988-1989.

I sammanhanget vill jag också nämna att Systembolaget nyligen har förstärkt sina insatser för att förhindra att ungdomar kommer över alkohol. Det har skett genom skärpt ålderskontroll och ökade ansträngningar att motverka langning. Detta blir särskilt angeläget i samband med skolväxlingarna och midsommarfirandet.

Vad gäller arbetet att sänka alkoholkonsumtionen enligt WHO:s mål vill jag upprepa vad jag tidigare nämnt i kammaren: Socialstyrelsen arbetar med att ta fram en plan för hur arbetet på ett mer systematiskt sätt kan bedrivas för att WHO-målet skall uppnås. Styrelsen kommer att redovisa en första version av denna plan under juni månad detta år.

Anf. 71 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

I dag handlade radioprogrammet Förmiddag i P 1:s första inslag om just den kraftiga ökningen av alkoholkonsumtionen bland ungdomar – en ökning med 11 % under 1987. Forskaren Eckart Köhlhorn sade i programmet: Den positiva trenden till minskad konsumtion är borta.

Lyssnarna fick sig berättat om arbetet på Mariakliniken här i Stockholm. Det sades bl. a. att 3 000 ungdomar kommer att vara kraftigt berusade nu i helgen här i Stockholm. En reporter var för övrigt ute i ungdomsvimlet och

gjorde intervjuer. Inställningen bland ungdomarna till alkohol tedde sig både bedräglig och minst sagt naiv.

Att langning är allmänt förekommande visste vi väl alla tidigare, men detta påtalades åtskilliga gånger i radioprogrammet i morse. Det hjälper alltså inte att Systembolaget kontrollerar åldern på dem som köper alkohol, när vuxna personer köper ut till unga människor. Vad gör man då? Jag skulle gärna vilja veta vad statsrådet har för idéer om detta.

Jag vill självfallet inte tro något annat än att riksdag och regering menat allvar med att ställa sig bakom WHO-parollen att alkoholkonsumtionen skall minska med 25 % fram till år 2000. Om alkoholvänorna fortsätter att vara som de är i dag, kan vi i Sverige och andra sluta inbilla oss att vi skall nå WHO-målet. Det är ju förfärligt dumt att leva på en livslögn, i synnerhet när det handlar om Sveriges största sociala problem, nämligen alkoholkonsumtionen.

Ungdomars livsstil och relation till alkohol visar självfallet hur morgondagens Vuxensverige kommer att hantera och leva med alkoholen.

Jag tror att man måste ta starka tag mot de kommersiella och förljugna krafterna, de som inbillar ungdomarna att det är den mest självklara saken i världen att leva med öl och att råsupa. Jag tror alltså inte att det duger med bara en BOMAN-grupp i detta sammanhang utan att det krävs att man ger sig ut på de kommersiella krafternas egen planhalva och börjar bekämpa dem där. Jag undrar om inte statsrådet utifrån sin ideologiska utgångspunkt skulle kunna vara beredd att göra något sådant?

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1987/88:502 om vidgad rätt till vårdbidrag

Anf. 72 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Karin Israelsson har frågat mig om jag är beredd att föreslå ändring i lagen om vårdbidrag så att de barn som är födda av HIV-positiva mödrar har rätt till vårdbidrag under barnens första levnadsår.

Jag anser att i varje fall där den HIV-smittade kvinnan väljer att föda sitt barn måste en individuell bedömning av vilka stödinsatser som är lämpliga göras. Det är inte givet att ett vårdbidrag är den bästa formen för ett sådant stöd. Det kan rent av på ett ofördelaktigt sätt medverka till en isolering av både barnet och modern från omvärlden i övrigt.

Jag är därför inte beredd att föreslå en lagändring som leder till att barn enbart av det skälet att de föds av HIV-smittade kvinnor omfattas av rätten till vårdbidrag.

Anf. 73 KARIN ISRAELSSON (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på frågan. Tyvärr var det ett mycket negativt svar.

Jag vill än en gång upprepa anledningen till att jag har ställt frågan. Bakgrunden är att de barn som i dag föds av HIV-positiva mödrar utgör en riskgrupp. Enligt en artikel i Läkartidningen, skriven av personal vid

Huddinge sjukhus, där man har den bredaste erfarenheten av detta arbete, finns det starka skäl som talar för att dessa barn skall vårdas i en miljö där de skyddas mot infektioner. Denna miljö erbjuds bäst i det egna hemmet. Där finns kunskapen om virusjukdomen, och där behöver föräldrarna inte befara att de skall isoleras eller att fler människor skall få kännedom om deras sjukdom.

I andra sammanhang skyddar vi även barn med nedsatt immunförsvar. Detta är lika viktigt för barn till HIV-positiva mödrar. Vad man känner till om risken för att dessa barn skall bli HIV-positiva är, efter fem års erfarenhet i Sverige, att ungefär vartannat barn konverterar. Kan man undvika att barnet utsätts för infektioner ökar möjligheten för att dessa barn skall klara sig från att bli HIV-positiva. En rimlig försiktighetsåtgärd är att tillse att dessa barn ej placeras på daghem före två års ålder. Detta gäller även familjedaghem som inte är särskilt utvalda.

Socialstyrelsen, som är en fackmyndighet, har yttrat sig i detta ärende. Socialstyrelsen säger:

"Barnmedicinskt har mödrarna rekommenderats vara hemma med sina barn till dess barnen blivit negativa eller i annat fall till dess barnen är 2 år. Under denna tid borde vårdbidrag kunna utgå, men så är inte fallet i dag."

Det är alltså först om barnen får aids som vårdbidrag kan bli aktuellt.

Jag tycker att det finns all anledning att se över detta, och jag är besviken över att svaret är så negativt. Det finns i svaret inte heller någon uppgift om vilka åtgärder socialministern tänker på när det gäller att skydda dessa barn på ett bra sätt och att ge familjen en bra situation.

Enligt de människor som står i nära kontakt med dessa barnfamiljer skulle vårdbidrag under de första två åren vara en möjlighet att ge dem en bra tillvaro.

Anf. 74 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Jag tycker att Karin Israelssons förslag till lösning av detta problem är negativt. Det måste nämligen göras individuella insatser i detta fall – det kan vara fråga om medicinsk behandling, ekonomiskt och psykosocialt stöd och barnomsorg. Att säga att enbart vårdbidraget skulle vara den adekvata lösningen anser jag inte vara riktigt. Det är inte bara barnet som behöver stöd, utan modern, som är den smittade, behöver ju också samhällets stöd.

Jag vill även säga att staten på olika sätt bidrar till stödgrupper för den här typen av mödrar. Det behövs alltså ett mångfasetterat stöd och inte bara ett vårdbidrag.

Anf. 75 KARIN ISRAELSSON (c):

Fru talman! Man kan inte bortse från den faktiska ekonomiska verkligheten. Under barnets första levnadsår utgår föräldraperning enligt inkomstbortfallsprincipen. Men under det andra levnadsåret, då sjukvården kräver att barnets mamma eller pappa skall vara hemma och ta hand om barnet, eftersom det är infektionsutsatt med risk att få en dödlig sjukdom, utgår över huvud taget inte något samhällsstöd för den omsorgen. Jag anser att det krävs att ett vårdbidrag utgår under detta andra år.

Prot. 1987/88:124
20 maj 1988

*Om omhändertagandet
av dödfödda foster*

Jag säger inte nej till samhällets övriga insatser. Om jag hade ansett att det behövdes sådana ytterligare insatser hade frågan naturligtvis handlat om även detta. De insatser som samhället gör i dag tror jag inte är fullkomliga, men den stora bristen gäller just denna lilla grupp av föräldrar som saknar möjlighet att få vårdbidrag under barnets andra levnadsår då det är så viktigt ur barnets synpunkt.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Svar på fråga 1987/88:505 om omhändertagandet av dödfödda foster

Anf. 76 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Ingrid Ronne-Björkqvist har frågat justitieministern vad en begärd översyn av rutinerna för omhändertagande av dödfödda foster har lett till för resultat. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall besvara frågan.

Den begärda översynen har ännu inte lett till något resultat. Transplantationsutredningen, som har i uppdrag att överväga olika frågor som rör den döda kroppens integritet, kommer i ett kommande betänkande att ta upp även denna fråga.

Anf. 77 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Fru talman! Jag tackar för svaret men är naturligtvis besviken över innehållet i det. Transplantationsutredningen hade så sent som i förrgår ännu inte fått något sådant uppdrag. Nu har det alltså hänt igen att ett uppdrag från riksdagen till regeringen blivit liggande i en byrålåda i drygt ett år, detta trots att regeringen bara behövde posta ett brev till sittande utredning och meddela riksdagens beslut. Exakt samma förhållande rådde som bekant för ett par månader sedan när socialministern svarade på min fråga om övre tidsgräns för aborter och lovade att snabbt posta brevet med utskottsbetänkande till aktuell utredning.

Jag vill helst tyda det här välvilligt och tro att bristen på handlingskraft beror på att oredan nu är så stor där borta på regeringskansliet, att det är dags för en rejäl vårstädning i alla lådor. För det är väl inte så att regeringen finner den här frågan så oviktig att den lagts åt sidan i förhoppning om att saken skall falla i glömska och att ingen skall tända blåslampan?

Pappan, som frågade mig vad det blivit av deras dödfödda lilla flicka, tyckte inte att det var oviktigt. "Jag har burit på den frågan i drygt 20 år", sade han. Då kände jag inte till att dödfödda under 28 veckors ålder brändes med soporna. Jag svarade i god tro att flickan borde ha kremerats och ströts ut i en minneslund. Kyrkoassistenten vid en sjukhuskyrka ringde mig och beklagade att hennes landsting inte ville göra något åt den här djupt oetiska hanteringen förrän riksdagen slutgiltigt sagt sitt. Hon intygade också att det här är en stor och svår fråga för både föräldrar och personal. Det tyckte också den chef vid en kvinnoklinik som första gången påtalade det här missförhållandet för mig.

Redan i maj 1985 behandlades frågan vid en överläggning mellan svenska

kyrkans nämnd för församlings- och pastoralförvaltning och socialstyrelsen. Socialstyrelsens representanter uttalade då att de rutiner som utarbetats i Örebro, där de dödfödda barnen kremeras och askan strös ut i minneslund, var både medicinskt, etiskt och hygieniskt en bra metod.

Prot. 1987/88:124
20 maj 1988

Om kvicksilverförgiftning från amalgam

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på fråga 1987/88:511 om kvicksilverförgiftning från amalgam

Anf. 78 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Marianne Andersson har frågat mig om jag vill medverka till att hänsyn tas till människors egna sjukdomsupplevelser och symtom när behandlingsformer skall väljas för dem som anser sig vara kvicksilverförgiftade av amalgam. Frågan är ställd mot bakgrund av uppgifter som cirkulerat i pressen om socialstyrelsens nya allmänna råd.

Socialstyrelsen har den 17 maj 1988 utfärdat allmänna råd om utredning av patienter med symtom som antagits bero på kvicksilverexponering från amalgam. I råden anges hur patienter med misstänkt kronisk oorganisk kvicksilverförgiftning bör diagnostiseras samt hur kvicksilveranalyser i blod och urin bör bedömas. Den föreslagna utredningsgången innebär att den behandlande läkaren, förutom att ta upp patientens anamnes m. m., låter patienten gå igenom olika provtagningar och undersökningar beroende på symtombilden och misstänkta diagnoser. Enligt råden bör t. ex. kvicksilver i helblod analyseras på alla patienter med besvär som är förenliga med kvicksilverförgiftning. Det framgår av råden att diagnosen kronisk kvicksilverförgiftning bör grundas på positiva kriterier såsom karakteristiska besvär, känd exponering och förhöjd kvicksilverkoncentration i blod/urin. De allmänna råden kommer successivt att förnyas vartefter ytterligare forskningsresultat kommer fram.

I övrigt vill jag tillägga att av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) framgår att vård och behandling så långt som det är möjligt skall utformas och genomföras i samråd med patienten. Patienten skall ges upplysningar om sitt hälsotillstånd och om de metoder som står till buds för att förebygga, utreda och behandla sjukdom och skada. Jag har i propositionen (1984/85:181) om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården m. m. betonat dessa krav på att man i vården visar respekt för patientens självbestämmande och integritet.

Anf. 79 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret.

Det är i sanning en märklig process inom socialstyrelsen som vi bevittnat den senaste veckan. I söndags var amalgamet inte alls farligt. Ingen var förgiftad, och expertgruppens rekommendationer om att inte behandla gravida kvinnor med amalgam skulle man inte bry sig om, för det skulle skapa onödigt oro, sade man. För att fastställa diagnos skulle man endast ta hänsyn till blodprov. I måndags kom nya signaler. Då skulle rekommendationerna om att inte behandla gravida gälla. I tisdags, när de allmänna råden fastställdes, sades att även människors sjukdomsbild och symtom skulle

vägas in när man fastställer diagnos. Undra på att människor blir förvirrade! Det här kunde vi läsa i pressen. Allmänheten fick därmed intrycket att socialstyrelsen ändrat uppfattning, men det har den inte alls gjort. Enligt råden skall blodprovet ha den största betydelsen vid fastställande av diagnos. Sjukdomsbilden skall bara vara ett komplement. Samma gränsvärden som tidigare skall gälla. Man skall göra s. k. helblodsprov. Vid tidigare provtagning av denna typ var det endast en person, som fått mycket höga halter kvicksilver i fisk varje dag, som kommit i närheten av gränsvärdet. Man säger tydligt från socialstyrelsens sida att amalgamet allmänt sett är ett olämpligt tandlagningsmaterial och skall bort på sikt. Under tiden struntar man nu mer eller mindre i dem som är sjuka. Enligt min och alla drabbades uppfattning bör symtomen och sjukdomsbilden vara det som väger tyngst, och blodprovet bör vara ett komplement. För att få en rättvisande bild av om patienten lider av kvicksilverförgiftning skulle man faktiskt egentligen behöva ta prov på människohjärnan, och det låter sig inte göras på levande människor.

Jag vill åter fråga statsrådet vad hennes inställning är till att människors egna upplevelser och sjukdomssymtom skall vara det som väger tyngst vid fastställandet av diagnos och att blodprovet skall vara ett komplement.

Anf. 80 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Naturligtvis skall patientens inställning och uppfattning tillmätas betydelse, men får beaktas tillsammans med andra faktorer. Jag har pekat på vad som finns inskrivet i hälso- och sjukvårdslagen, som vi fick den 1 januari 1983. Den ger patienten en mycket stark ställning inom sjukvården, och den gäller naturligtvis i allra högsta grad även dessa patienter.

Anf. 81 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Frågan är då vilket som väger tyngst – människors upplevelser eller blodprov. Sådana prov är så komplicerade att resultaten är mycket svåra att mäta. Tandläkare och läkare säger att det är näst intill omöjligt för ett landsting att utföra sådana prov på ett sätt som kan ge riktiga resultat. Då bör ju symtomen vara det som väger tyngst när man fastställer diagnos.

Anf. 82 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Fru talman! Jag tror knappast, Marianne Andersson, att det är riksdagen som skall avgöra vad som väger tyngst när man skall göra en medicinsk bedömning.

Anf. 83 MARIANNE ANDERSSON (c):

Fru talman! Det kan kanske vara riktigt att det inte skall vara riksdagen utan en medicinsk myndighet. Med tanke på den förvirring som tydligen råder inom socialstyrelsen i denna fråga – vi får tre olika budskap på tre olika dagar – tycker jag ändå att det vore rimligt att riksdagen gjorde ett uttalande.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 84 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Jag ber att få meddela att interpellation 1987/88:254 av Per Stenmarck om erosionsskadorna på vissa strandområden i Skåne inte kommer att besvaras inom föreskriven tid på grund av arbetsbelastning. Interpellationen kommer att besvaras den 30 maj.

Meddelande om interpellations svar

Om rätten att ta del av vissa uppgifter om giftiga utsläpp

21 § Svar på frågorna 1987/88:490 och 491 om rätten att ta del av vissa uppgifter om giftiga utsläpp

Anf. 85 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Viola Claesson har frågat mig om jag tänker agera så att människor i Malmö får tillgång till de uppgifter som rör deras liv, hälsa och miljö. Bertil Fiskesjö har frågat mig om jag avser att ta initiativ till sådana lagändringar att sekretessbeläggningen av uppgifter om miljöskadliga industriutsläpp inte kan ske i framtiden.

Jag har funnit det lämpligt att besvara frågorna i ett sammanhang.

Frageställarna tar upp ett problem som har varit aktuellt i flera fall. Det gäller sekretessbehandling av uppgifter i samband med tillsyn över näringslivet. I dessa fall gäller sekretess för ett företags affärs- eller driftförhållanden, om det kan antas att företaget lider skada om uppgifterna röjs. Skälet för denna sekretess är att det finns ett legitimt behov för företagen att skydda vissa företagshemligheter gentemot t. ex. konkurrenter. Det förhållandet att ett företag kan lida skada till följd av att det blir känt att företaget har gjort sig skyldigt till miljöskadlig verksamhet utgör inte grund för sekretess. Jag vill med skärpa framhålla att det är ett högst berättigat krav att allmänheten får kännedom om vilka företag som är ansvariga för föroreningar i miljön för att kunna ta initiativ i miljöskyddets och konsumenternas intresse mot företag som bryter mot reglerna och för att kunna göra ett medvetet val av produkter.

Det fall som Viola Claesson och Bertil Fiskesjö tar upp är nu föremål för prövning i regeringsrätten.

Jag kan vidare upplysa att regeringen i särskilda fall kan förordna om undantag från sekretessen, om den finner det vara av vikt att en uppgift lämnas. En begäran om att medge undantag från sekretessen i det aktuella fallet har nyligen lämnats till regeringen.

Så länge prövning i domstol pågår och innan ärendet har beretts i regeringskansliet kan jag inte uttala mig om detta enskilda fall.

Min allmänna uppfattning i frågan är dock att resultatet av den avvägning mellan olika intressen som gjorts i sekretesslagstiftningen i några fall visat sig vara mindre tillfredsställande. Även justitieministern har i samband med ett svar på en liknande fråga i kammaren den 16 maj gett uttryck för samma uppfattning. Som jag bedömer situationen medför hänsynen till miljövärden att lagstiftningen och dess tillämning behöver ses över. Regeringen har tagit initiativ till en genomgång av de regler som gäller. Jag anser för min del att största möjliga offentlighet bör eftersträvas.

Anf. 86 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Jag ber att få tacka Birgitta Dahl för svaret. Jag tycker att det var ett bra svar och en fin markering, som jag tror att många i det här landet gärna ville ha. Men jag vill ändå ta upp några saker.

Miljölarmer i Skåne har duggat tätt. Det är särskilt skrämmande, eftersom föroreningarna har varit mycket allvarliga redan på grundval av det vi har vetat. Men det som upprör allra mest är att människorna först i efterhand får reda på att de har utsatts för farliga ämnen. I dag vet vi att det har skett och fortfarande sker omfattande utsläpp i Malmöområdet av bl. a. cancerframkallande ämnen. Det är otroligt viktigt, fru talman, att människorna i Malmöområdet så snart som möjligt får ta del av alla de handlingar som rör deras liv och hälsa och som rör miljön i Malmö.

Hemlighetsmakeriet på företagens befallning – jag anser att man kan uttrycka saken så – är ovärdigt en rättsstat. Uppgifterna måste snabbt göras offentliga. Alla möjligheter till fortsatt sekretess beträffande föroreningssituationen måste alltså upphävas. Aldrig hade jag och andra inom miljörelsearbetet trott att det skulle vara möjligt för företagen att fortsätta med det här myglet i så många år, särskilt inte i samverkan med myndigheterna. Men dessa har varit med och skyddat miljöbovarna.

Jag instämmer i vad miljöjuristen Staffan Westerlund har sagt om det som har hänt, att det är barockt, för det är det verkligen.

Jag undrar om inte Birgitta Dahl skulle kunna kommentera förhållandet att problemen verkar gälla en kollision mellan den s. k. talerätten och den rätt till skydd för affärshemligheter som företag har. Detta har ju inte med affärshemligheter att göra, utan det handlar om miljöskador genom utsläpp.

Anf. 87 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Även jag ber att få tacka för svaret på den fråga som jag har ställt. Miljöskandalerna har rullat över Skåne, och det har visat sig att övervakningen har varit bristfällig. Nu har det utlovats hårdare tag och bättre insatser, och vi får väl hoppas att de kommer att genomföras.

Den delfråga som jag har tagit upp har inte på något sätt fått någon slutlig lösning. Det är naturligtvis upprörande för alla miljöintresserade – och borde vara upprörande för alla medborgare – att företag som bevisligen släpper ut miljöskadliga ämnen i naturen kan få testresulten hemligstämplade, t. o. m. i fråga om testningar som har utförts av offentliga myndigheter.

Jag tycker liksom Viola Claesson att miljöministerns svar är klart positivt. Det går i den riktning som jag önskar att frågan skall utvecklas.

Den här frågan har manglats i de rättsliga instanserna, och där har man kommit till slutsatsen att myndigheterna i Malmö har handlat rätt när de har hemligstämpelat de här uppgifterna. Nu säger Birgitta Dahl i sitt svar: "Det förhållandet att ett företag kan lida skada till följd av att det blir känt att företaget har gjort sig skyldigt till miljöskadlig verksamhet utgör inte grund för sekretess." Men det är ju just detta som har utgjort grund för sekretess i de fall som med rätta har upprört allmänheten. Innebär det att vi kan förlita oss på att, när de här ärendena kommer upp till prövning i departementet, hemligstämpelein kommer att hävas? Någon annan tolkning kan man väl inte göra av det svar som miljöministern har gett.

På de sekunder som återstår för mig skulle jag vilja tillägga att det naturligtvis inte är tillfredsställande att man tar ställning från fall till fall i sådana här frågor. Det måste finnas en generell lagstiftning som omöjliggör hemligstämpling av uppgifter som är av omedelbart intresse för allmänheten.

Anf. 88 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Naturligtvis känner riksdagens tredje vice talman till vilka regler som gäller för mina möjligheter att uttala mig i ännu inte avgjorda ärenden. Jag tycker inte att jag kunde ha svarat tydligare än vad jag har gjort i mitt ursprungliga svar på de frågor som Viola Claesson och Bertil Fiskesjö nu upprepar.

1. Nuvarande lagstiftning innebär inte att det förhållandet att ett företag kan lida ekonomisk skada om det blir känt att det bryter mot miljölagstiftningen utgör någon grund för sekretess. Jag anser t. o. m. att det är rätt och billigt att företaget lider ekonomisk skada, att konsumenterna har anledning att t. ex. bojkotta ett sådant företag och att de har rätt att veta om det finns skäl för det.

2. Regeringen har redan inlett en översyn av gällande regler – där jag inte har velat utesluta någon lagstiftning eller peka ut någon särskild – för att vi skall säkerställa att man i fortsättningen inte kan sekretessbelägga sådant som borde vara offentligt i miljöskyddets intresse och som det inte finns någon anledning att skydda, därför att det skulle handla om en företagshemlighet.

3. Regeringen beslutade i går att lyfta sekretessen i två ärenden av den här karaktären.

Anf. 89 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Det är bra att man lyfter sekretessen, men jag håller med Bertil Fiskesjö om att man inte skall behöva lösa de här frågorna från fall till fall. Det måste bli en annan lösning, och det är väl det som man nu håller på att förbereda.

Jag skulle vilja ha en kommentar från Birgitta Dahl beträffande hänvisningen till att det handlar om affärshemligheter. Kammarrätten har ju faktiskt hänvisat till detta i fallet Malmö. Vi kan tala om det här helt generellt, eftersom det har hänt mer än en gång, även om det nu är ett speciellt fall som vi tänker på. Beror inte den hänvisningen på att hälso- och miljöskyddsmyndigheterna har gjort en felaktig tolkning eller tolkat till förmån för företagen i stället för att utnyttja möjligheten att hänvisa till den talerätt som de omkringboende måste ha i sådana här fall? Så fruktansvärt dålig är lagstiftningen säkert inte, även om den nu måste ändras. Det handlar också om tolkning och feighet hos många myndigheter, enligt min uppfattning.

Anf. 90 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag noterar än en gång att vi tydligen kan förvänta oss ett enligt vår mening positivt beslut från miljöministern i den fråga som miljöministern skall avgöra inom kort – någon annan möjlighet att tolka svaret finns inte.

I miljöskyddslagen finns det bestämmelser som uppenbarligen går i annan

riktning än sekretessbestämmelserna, och det är inget tvivel om att det handlar om en kollision. Det är naturligtvis ett förbiseende att vi inte i lagstiftningsarbetet har undanröjt de uppenbara motsättningar som finns härvidlag.

Jag vill sedan fästa uppmärksamheten på att regeringen för 14 dagar sedan lade fram en proposition om skydd för företagshemligheter. Det är en proposition som har blivit kritiserad ur olika synpunkter. Jag noterar att det i den propositionen inte finns någonting om dessa frågor vi nu behandlar, utom möjligen en mening på s. 13 – som jag tyvärr inte hinner återge – som man möjligen kan tolka som en öppning för att uppgifter av det här slaget inte skulle drabbas av sekretess.

Anf. 91 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Man måste här hålla isär de olika grunder som kan finnas när det gäller att lida ekonomisk skada.

I den mån det gäller företagshemligheter, patent och liknande, finns det skäl att sekretessskydda uppgiften.

I den mån skälet enbart är att man lider ekonomisk skada till följd av att det blir känt att man orsakar miljöskador eller bedriver miljöskadlig verksamhet, finns det däremot ingen anledning till sekretess.

Anf. 92 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! I de fall som har varit aktuella – vi kan kanske fortfarande diskutera frågan generellt – har ju myndigheten haft möjlighet att se till att det finns ett fungerande register. Miljö- och hälsoskyddsnämnderna använder ju ett sådant när de skall besluta om vilka åtgärder som skall vidtas.

I detta fall fanns det i föreliggande register uppgifter om vilka kvantiteter och ämnen det handlade om. Jag har oerhört svårt att inse på vilket sätt sådana uppgifter kan kopplas direkt till frågan om affärshemlighet som har med produkten att göra. Saken gäller faktiskt utsläppsmängder, förekomst av cancerframkallande ämnen osv., Birgitta Dahl.

Anf. 93 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Om man skall kunna väcka talan beträffande skada på grund av miljöutsläpp, måste man ju känna till att sådana har ägt rum och helst också veta vad det är för typ av utsläpp som har skett. Detta förutsätts ju i miljöskyddslagen, det framgår t. ex. i 34 §. Det är alldeles uppenbart att det här alltså blir en kollision mellan olika lagstiftningskomplex.

Miljöministern kommenterade inte min synpunkt på det förslag om företagssekretess som regeringen nyligen har lagt fram för riksdagen och där dessa problem inte alls berörs.

Avsikten är att skjuta på behandlingen av denna proposition till hösten. Vi i riksdagen får ta fasta på vad miljöministern nu har sagt och under höstsessionen se till att lagen om företagssekretess får de öppningar som är nödvändiga för att miljöskadliga utsläpp skall komma till allmänhetens kännedom.

Anf. 94 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Tredje vice talmannen kan tryggt lita på att alla lagar kommer att ingå i den översyn som nu sker av gällande regler – alltså även den senast berörda lagen.

Överläggningen var härmed avslutad.

22 § Svar på fråga 1987/88:469 om elpriset för Nobelindustriens kiselmetallverk i Ljungaverk

Anf. 95 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Martin Segerstedt har frågat mig om jag är beredd att medverka till att Vattenfall får erforderliga direktiv till fortsatta förhandlingar med Nobelindustrier om elpriset för kiselmetallverken i Ljungaverk. Enligt Martin Segerstedts fråga har förhandlingarna strandat på grund av formella begränsningar för Vattenfall.

Jag vill framhålla att riksdagen våren 1987 fastställde riktlinjer för ledningen av den statliga förvaltningen, däribland Vattenfall (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226). Av dessa riktlinjer framgår att riksdagens och regeringens styrning av affärsverken skall präglas av ökad långsiktighet och minskad detaljstyrning. Av denna anledning är jag inte beredd att närmare kommentera – eller gripa in i – de förhandlingar som har förevarit mellan Vattenfall och Nobelindustrier.

Rent allmänt vill jag dock framhålla att de lagar och allmänna riktlinjer som gäller för denna verksamhet skall följas. Detta innebär bl. a. att prissättningen skall grundas på de kostnader som gäller för produktion och överföring av el.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 96 MARTIN SEGERSTEDT (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Först några ord om situationen i Ljungaverk.

Datum för medbestämmandeförhandlingar om nedläggning av kiselindustrin är utsatt till nästa vecka. Antalet anställda som är berörda av den nu aktuella förhandlingen uppgår till 180–200, men det finns kopplingar även till andra verksamheter i Ljungaverk som gör att man kan befara en kedjereaktion.

Orten Ljungaverk, med ca 1 500 invånare, är för sin existens helt beroende av industrin. En nedläggning av industrin är kort sagt förödande, inte bara för samhället Ljungaverk. Den blir också ett mycket stort bekymmer för hela inlandskommunen Ånge.

För snart 75 år sedan byggdes Ljungaverks samhälle upp kring industrin. Skälet till att industrin kom att förläggas just dit var närheten till forsarna i Ljungan – där fanns tillgång till den då ganska nya elkraften.

I 75 års tid har kraftverket – med samma ägare som ägaren till industrin –

snurrat och producerat kraft för industrins behov. Nu finns annan teknik för överföring av elkraft än vad som fanns vid seklets början. I dag finns också möjlighet att sälja kraften på en större marknad och till ett högre pris.

Ånge kommun är en av de kommuner i vårt land där vattenkraften är utbyggd till praktiskt taget sista droppen. Det gäller inte bara Ljungan, som inom kommunen är en trappa från kraftverk till kraftverk, utan det gäller också många bäckar och åar, som är utbyggda med minikraftverk. Kommuninvånarna har ställt upp för dessa kraftutbyggnader. Det har rått en stor enighet om dessa, vilket till stor del har sin grund i kopplingen till industrin – den industri som är basen i sysselsättningen och som är mycket elkraftsberoende.

Ånge är inte bara en av de vattenkraftstättaste kommunerna. Ånge är också en av de kommuner i landet som har den mest energikrävande industrin. Det handlar inte bara om kisel tillverkningen i Ljungaverk utan också om annan kemisk industri.

Mot bakgrund av att vi människor i Ånge har ställt upp för kraftutbyggnader är det särskilt bittert för oss att se vår elberoende industri slås ut med motiveringen att vår energi är för dyr. Decennium efter decennium har kraftverket producerat billig el till ägare som har kammat hem miljoner.

I frågesvaret sägs att prissättningen skall grundas på produktionskostnader. Det innebär att vi borde ges möjlighet att komma åt den billiga energi som produceras i kraftverken – i fallet Ljungaverk nästan vägg i vägg med industrin. Det är obegripligt att det inte skulle kunna komma till stånd avtal som kan möjliggöra industrins fortlevnad. Jag vill därför ställa ytterligare ett par frågor:

Om nu statsrådet inte kan gripa in i Vattenfalls affärer, går det ändå inte att påverka Vattenfall att avstå från att köpa de marginella kvantiteter som det här är fråga om? Vad kan statsrådet vidare göra för att få företaget att ta sitt sociala ansvar i en bygd där det har varit i verksamhet i flera mansåldrar?

Anf. 97 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag delar Martin Segerstedts och Ljungaverksbornas upprördhet över den situation som har uppstått. Jag vill också klargöra att det, så länge det sker på affärsmässigt riktiga grunder, inte finns några som helst formella hinder för Vattenfall vare sig att sluta avtal eller att avstå från att sluta avtal. Det står alltså Vattenfall helt fritt att sluta avtal eller att avstå från att sluta avtal. Under processens gång har jag också försäkrat mig om att man inom Vattenfall är väl medveten om detta. Man har fått klara signaler på denna punkt.

Naturligtvis har jag också sett till att vi mycket noggrant har analyserat verkligheten för att få klart för oss vilka krafter som här är verksamma. Så sent som i morse har jag haft ett långt samtal med Anders Carlberg. Han bekräftar i allt väsentligt att den analys som vi har gjort är riktig. De slutsatser som kan dras ansluter till vad Martin Segerstedt här har sagt.

Efter att i decennier ha utnyttjat vattenkraftstillgångarna som bas i industriproduktionen har Nobelindustrier nu sålt vissa delar av dessa och organiserat kraftverksamheten i ett särskilt företag, som säljer kraften till Vattenfall till marknadsmässiga priser. Vi har inte kunnat få reda på exakt

hur många ören som kraften kostar per kWh, men det rör sig om nästan dubbelt så högt pris som det som företaget nu är villigt att betala för att köpa tillbaka kraften från Vattenfall.

Nobelindustrier vägrar att använda vinsterna för återinvesteringar eller för att på annat sätt säkra verksamheten i Ljungaverk. Företaget kräver att skattebetalarna genom någon form av statsbidrag skall ställa upp för att finansiera verksamheten i Ljungaverk, samtidigt som man fortsätter att göra stora inkomster på försäljning av vattenkraftsproduktionen. Detta är givetvis inte acceptabelt.

Jag har till Anders Carlberg framfört kravet att Nobelindustrier bör ta ansvar för bygden, där man har genererat stora vinster och så kommer att göra även i fortsättningen.

Anf. 98 MARTIN SEGERSTEDT (s):

Herr talman! Jag tackar för de ytterligare klarläggandena om vad som har hänt under det allra senaste tiden. På hemmaplan skall vi följa upp denna fråga, det försäkrar jag. Jag är dock övertygad om att vi i Ånge kommun och i denna del av Medelpad kommer att bli beroende av ytterligare insatser från regeringens sida i den aktiva regionalpolitik som vi skall driva.

Överläggningen var härmed avslutad.

23 § Svar på fråga 1987/88:471 om uppvärmningen av småhus

Anf. 99 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Margareta Gard har frågat mig vilket råd jag vill ge de småhusägare som står i begrepp att byta värmekälla.

Redan i samband med riksdagens energipolitiska beslut våren 1985 (prop. 1984/85:120, NU 30, rskr. 362) lades nu gällande riktlinjer för energianvändning och energihushållning fast. Dessa riktlinjer innebär bl. a. att användningen av el skall ske i sådana former som inte låser oss till ett fortsatt högt elutnyttjande. Den el som övergångsvis utnyttjats för att bl. a. ersätta olja för uppvärmning av småhus skall i ett längre perspektiv ersättas genom övergång till inhemska bränslen, naturgas, sol och annan ny teknik för uppvärmning och energihushållning. På sikt skall således el för uppvärmning i allt väsentligt endast användas i omställbara, flexibla och utvecklingsbara system eller i kombination med extremt energisnål teknik.

För att underlätta denna omställning föreslås i regeringens proposition om energipolitik inför 90-talet (prop. 1987/88:90) omfattande forsknings- och utvecklingsinsatser, framför allt i vad gäller alternativ uppvärmningsteknik. I avvaktan på resultaten av dessa satsningar vill jag ge följande råd till de småhusägare som står i begrepp att byta värmekälla i sina hus.

För det första vill jag råda dessa husägare att först undersöka vilka möjligheter till lönsamma energihushållningsåtgärder som finns. Om man installerar ett värmesystem utan att beakta hushållningsmöjligheterna riskerar man att den nya värmeanläggningen på sikt blir överdimensionerad. Detta ger vanligtvis sämre verkningsgrad samtidigt som investeringskostna-

derna blir onödigt höga. Miljöbelastningen minskar också om energianvändningen minskar. Samtidigt blir känsligheten för framtida prishöjningar mindre.

För det andra vill jag råda dessa småhusägare att välja en värmeanläggning som möjliggör ett flexibelt utnyttjande av olika energislag, dvs. välj hellre en kombinationspanna än en elpanna om förutsättningar finns för detta. På samma sätt ger vattenburen eller luftburen elvärme större möjligheter till utnyttjande av ny uppvärmningsteknik än direktverkande elvärme.

För det tredje vill jag uppmana samtliga småhusägare som befinner sig i denna vallsituation att välja en värmeanläggning som uppvisar goda miljöprestanda. Genom att efterfråga de produkter som har de bästa miljöegenskaperna kan vi alla bidra till att påverka utvecklingen i rätt riktning.

Slutligen vill jag också framhålla betydelsen av att åtgärder för att förbättra en byggnads energiegenskaper, t. ex. tilläggsisolering, tätning, byte av värmeanläggning och olika eleffektiviseringsåtgärder, samordnas med andra bostadsförbättringsåtgärder samt åtgärder för att avhjälpa eventuella problem med radon eller fukt och mögel.

Anf. 100 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! Jag vill tacka energiministern för svaret på den fråga jag har ställt. Jag måste ändå säga att jag är besviken. Det blev ungefär som jag trodde. Det blev inget svar alls. Att vi skall hushålla, isolera, vara flexibla och vänta på ny teknik vet alla, och det gör människor.

Frågan gällde, Birgitta Dahl, vilket råd man skall ge den småhusägare som i dag skall byta värmekälla. Vilket energislag skall man då välja? Nyinstallation eller byte av värmekälla i småhus är en långsiktig och kostsam investering. Den ansvarsfulle småhusägaren gör sitt val av energikälla utifrån den framtida tillgången och kostnaden för energin.

Den situation som nu råder är högst otillfredsställande. Det finns inget energislag som kan rekommenderas av miljömässiga och kostnadsmässiga skäl. Man måste även ha garantier för tillgängligheten i framtiden.

Det är många småhusägare, cirka en halv miljon, som i dessa dagar är djupt bekymrade över de ökade uppvärmningskostnader som nu drabbar dem på grund av de höjda elpriserna. När de en gång i tiden installerade direktverkande el, var det för att minska vårt oljeberoende och för att förbättra miljön. De valde eluppvärmning efter den situation som då rådde och i tron att detta var framtidens mest tillförlitliga och mest ekonomiskt fördelaktiga energislag. Så kunde det också ha blivit. Dessa småhusägare straffas nu av regeringen och står inför valet att investera ca 80 000–100 000 kr. eller fortsätta att ha orimligt höga uppvärmningskostnader.

Detta får inte upprepas, energiministern. Människor har rätt att få mera långsiktiga garantier för att deras investeringar inte skall belastas med orimliga kostnader eller förbud av olika slag, i synnerhet när det gäller miljövänlig, inhemskt producerad energi som regeringen har rådighet över.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 101 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Margareta Gard har frågat mig på vilka grunder jag har sagt att Dala Airport skulle vara den mest onödiga flygplats som jag känner till samt om mitt yttrande innebär ett avståndstagande till Bergslagspropositionen.

Lars-Ove Hagberg har frågat mig vilka åtgärder regeringen tänker vidta för att i första hand stoppa trafik på Dala Airport med Fokkerplan och om regeringen är beredd att satsa på snabbtåg till Arlanda/Stockholm i stället för flyg.

Jag har för avsikt att besvara frågorna i ett sammanhang.

Låt mig först konstatera att jag i samband med ett besök vid Brunnsviks folkhögskola deltog i en diskussion som rörde olika miljöfrågor. I detta sammanhang kom frågan om flygtrafiken i Dalarna och i andra regioner upp. Jag nämnde vid detta tillfälle aldrig Dala Airport vid namn.

Jag är väl medveten om att flygtrafiken vid Dala Airport inte bara skall ses i förhållande till resebehovet till och från Stockholmsregionen. För resor på längre avstånd – både inom landet och utomlands – fyller flygplatsen en viktig funktion.

Men som Margareta Gard väl känner till är flygtrafik också förknippad med olika miljöstörningar. Det gäller t. ex. buller samt utsläpp av olika ämnen till luft, mark och vatten. Inrikesflygets snabba tillväxt innebär därför inte bara fördelar. Beräkningar visar t. ex. att den väntade ökningen av flygtrafiken medför att dess utsläpp av kväve till luft motverkar vinsten av den katalytiska avgasreningen på bilar. Det är därför viktigt att ägna flygtrafikens utveckling stor uppmärksamhet i det fortsatta trafik- och miljöpolitiska arbetet. Det är också mot denna bakgrund som regeringen i de trafik- och miljöpolitiska propositionerna har framhållit att trafikverken bör ges i uppdrag att i samråd med statens naturvårdsverk utreda resp. trafikslags miljöeffekter och ge förslag till åtgärder för att begränsa störningarna.

Från samhällets sida är det viktigt att resenärens val av transportmedel grundas på ett medvetet val där de olika trafikslagen konkurrerar på lika villkor och där strävan skall vara att i största möjliga utsträckning minska miljöstörningarna. Därför är det viktigt att det finns konkurrenskraftiga och miljövänliga alternativ. Detta är ett av skälen för regeringens satsning på bl. a. järnvägstrafiken i den trafikpolitiska propositionen.

Vad gäller Margareta Gards andra fråga är svaret naturligtvis nej.

I anslutning till Lars-Ove Hagbergs första fråga vill jag poängtera att berörda myndigheter har både möjlighet och skyldighet att ingripa om verksamheten vid Dala Airport skulle bli så störande att en ändring är påkallad.

Jag kan i sammanhanget notera att Linjeflyg nyligen har beslutat att förnya sin flotta med flygplan som begränsar miljöstörningarna i flera avseenden. Bolaget har också enligt vad jag erfarit beslutat att modifiera motorerna på befintliga flygplan för att väsentligt eliminera avgasutsläppen. Jag utgår från att den senare åtgärden är ett resultat av den miljöavgift som skall införas på inrikesflyget. Jag vill vidare erinra om att riksdagen har godkänt de förslag

som presenteras i den trafikpolitiska propositionen och som syftar till att dels beakta miljöfrågorna på ett tidigt stadium vid planering av flygplatser, dels åstadkomma skärpta miljökrav.

När det gäller Lars-Ove Hagbergs fråga om snabbtåg till Arlanda och Stockholm vill jag framhålla att den berör en för hela Mellansverige mycket viktig frågeställning om hur trafiksystemets s. k. infrastruktur bör byggas ut. Självfallet är det viktigt att i detta sammanhang främja miljövänliga alternativ.

Anf. 102 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! Tack för svaret, Birgitta Dahl. Det är bra att vi får svar på denna fråga, som har väckt så stor uppmärksamhet i vår press i Dalarna. Miljöministern nämnde aldrig Dala Airport, men tidningarna har varit samstämmiga om att hon i alla fall avsåg Dala Airport.

Vad miljöministern sade om Dala Airport har väckt stor förvåning, inte minst gäller detta alla representanter för exportindustrin som upplever att Dalarna har flyttats ett steg närmare kontinenten genom tillkomsten av denna flygplats.

Det är också häpnadsväckande, tycker jag och många med mig, att miljöministern tog sig själv som måttstock för nödvändigheten av Dala Airport. Om man är minister och reser till Brunnsvik är det faktiskt bättre att åka tåg, det kan jag instämma i, men för alla de människor som har andra uppgifter och framför allt för dem som skall vidare utomlands är Dala Airport en stor tillgång. Det har skett en rekordartad ökning av passagerarantalet de senaste åren och ökningen fortskrider. Hela 70 % av dem som reser från Dala Airport reser vidare med flyg. Detta visar att det är svårt att ersätta flyget med tåg för just dessa passagerare.

Jag skulle vilja rekommendera miljöministern att prya några veckor inom industrin i Dalarna och göra sig underkunnig om nödvändigheten av snabba och goda kommunikationer. Jag finner det dessutom märkligt att miljöministern varit med om beslutet i Bergslagspropositionen och inte haft några invändningar mot Borlänge flygplats – med tanke på miljöministerns klara uppfattning om Dala Airport.

Förutom miljöministerns nedvärdering av Dala Airport är den förtida avvecklingen av kärnkraften ett hårt slag mot Dalarnas industrier, framför allt gäller detta den elintensiva industrin. Jag vill därför fråga miljöministern vad nästa utspel som miljöministern tänker göra i sina försök att krossa Dalarnas industrier blir.

Anf. 103 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på frågan. Birgitta Dahls uttalande den 27 april i Brunnsvik om Borlänge flygplats, som litet storvulet hemma kallas för Dala Airport, som den mest onödiga flygplats hon känner till var ett av de mest genomtänkta och välgrundade uttalanden som miljöministern har gjort. Jag förutsätter att det har grundats på insikten om att flyget, framför allt de bullrande Fokkerplanen, är miljöstörande och är en ovärdig konkurrent till järnvägen, som är betydligt mer miljöinriktad.

Jag är som vpk-are tacksam för det uttalandet, eftersom jag har gått emot

satsningarna på flygplatsen både i fullmäktigeförsamlingar och i landstinget. Som medlem av miljöörörelsen är jag också väldigt glad att Birgitta Dahl vågar gå i spetsen för en opinion för att förändra en vansinnig utveckling. Miljöministerns kommentarer när hon skall ta konsekvenserna av sitt lilla uttalande blir kanske inte så helhjärtade. Det är väl framför allt Birgitta Dahl som statsråd som kan fastställa mycket klara gränser för buller. Nu är det problem på en mängd flygplatser, inte minst på Borlänge flygplats, som debatten nu gäller. Vi måste i första hand få bort de jetdrivna Fokkerplanen och även andra flygplan med motorer som är alltför bullrande. Flyget måste alltså komma ner till en helt annan bullernivå.

Jag är också tacksam över att jag i svaret kan läsa att Birgitta Dahl instämmer i att vi måste satsa på järnvägstrafiken. Då är frågan: Vad kommer regeringen att göra? Hittills har inga pengar avsatts t. ex. till övre delarna av Bergslagen. Det är väl kanske det jag skulle fråga om. På vilket sätt avser egentligen regeringen att fullfölja ett sådant uttalande som energiministern gör här i riksdagen? Kan vi verkligen förvänta oss att hela regeringen gör denna satsning eller är det bara på detta departement som man ser positivt på möjligheten att förhindra flygets utveckling?

Anf. 104 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Den något märkliga uppståndelse som den här diskussionen i en nödvändig fråga har väckt visar väl kanske mer än något annat hur viktigt det är att vi talar om trafikens miljökonsekvenser och ser till att göra medvetna val vid användningen av olika färdmedel.

I de här frågorna står jag sannerligen inte ensam i regeringen eller i mitt parti. Vi har uttryckt vår uppfattning såväl i de beslut som fattades vid partikongressen som i de miljö- och trafikpolitiska propositioner som påtalar utsläppen och bullret från inrikesflyget och dess mycket hastiga expansion. Den naturliga slutsatsen är att vi skall använda inrikesflyget med förnuft, precis som vi skall använda bilen med förnuft. Där det finns goda miljövänliga alternativ bör vi välja dem.

Regeringen har också konkret tagit ställning i den här frågan genom att redan nu satsa på snabbtågsförbindelser i den s. k. storstadstriangeln, i det klart uttalade syftet att lyfta trafik från vägen och flyget. Hur vi skall gå vidare i den här frågan har vi ännu inte tagit ställning till; det är därför jag uttrycker mig försiktigt i svaret.

Den diskussion som jag förde i Brunnsvik handlade om dessa mycket enkla och viktiga frågor. Vi får passa oss så att vi inte tar bort det underlag som är nödvändigt för att tågtrafiken till Dalarna skall kunna upprätthållas.

Anf. 105 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! När Birgitta Dahl säger att hon uttalat sig i Brunnsvik av miljömässiga skäl måste jag fråga varför hon uttalade sig om just Dala Airport. Vi har ju flygplatser överallt i Sverige. Det är litet märkligt att hon gör ett uttalande med innebörden att just Dala Airport är så onödig.

Jag hoppas att Birgitta Dahl känner till alla de exportindustrier som vi har i länet och som inte ligger så långt från Borlänge. En hel del av de industrierna säljer faktiskt 80–85 % av sin produktion på export. Sådant kan man inte

administrera från ett skrivbord. Människorna måste resa, och de ser Dala Airport som en stor tillgång som förkortar deras restid och gör det lättare för dem att resa. Därför är flygplatsen nödvändig för framför allt vår industri.

Anf. 106 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Frågan är vilka som gör det här medvetna valet, vilka som flyger i stället för att ta tåget. Det är kanske gräddan i samhället som har behov av mycket transporter och som då också bestämmer val av transportmedel. Just nu är det fritt fram för expansion av inrikesflyget, och det är ju det som är det allvarliga när vi framöver skall fatta beslut. De lokala potentaterna ställer t. o. m. upp till 100 % bakom den här utvecklingen, vilket betyder att t. ex. den miljövänliga järnvägstrafiken inte får samma uppbackning som annan trafik. Just detta ansvar saknas hos regeringen, men det borde vara konsekvensen av det mycket insiktsfulla uttalande som Birgitta Dahl gjorde i Brunnsvik. Det saknas tyvärr hittills.

När skall Birgitta Dahls försiktiga uttalande om järnvägstrafiken och t. o. m. snabbtåg från Arlanda till Dalarna t. ex. bli verklighet? Hur kommer flygtrafiken under tiden att ha utvecklats? Det är ju det som är väsentligt i sammanhanget. Frågan är vem som i dag skall fatta beslut om den utvecklingen.

Anf. 107 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Får jag bara än en gång säga till fru Gard att jag icke namngav denna flygplats.

Däremot förde jag en diskussion om skillnaden i miljöpåfrestning per kilometer och per person mellan långdistans- och kortdistansflyg. Den är mycket liten, och det beror på att de största utsläppen och bullerproblemen finns vid start och landning.

Vi kan faktiskt inte bara gå omkring och säga bekväma saker om vi skall reda ut miljöproblemen och staka ut en väg för de strategiska valen inför framtiden. Vi är tvungna att se verkligen i ögonen.

Anf. 108 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! Jag skulle vilja säga till miljöministern att vi väl ändå måste ta ny teknik i anspråk. Jag tycker det är litet bakåtsträvande att säga att vi måste titta på hur stor miljöbelastning detta innebär.

Våra regioner måste ju också utvecklas. Om inte industrin i Bergslagen och Dalarna kan få den chans som den behöver, får inte heller Birgitta Dahl några pengar att göra övriga miljöinsatser för. Det är en förutsättning för att upprätthålla välfärden och en god miljö att vi får fungerande industrier i vårt land.

Anf. 109 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Återigen kommer vi alltså till frågan: När skall man välja? Vilka är det som väljer just nu? Det är tydligen regeringen eller någon annan som skall välja väg. Redan i dag väljer gräddan av dem som reser.

Jag kan inte förstå att inte denna grädda, som i dag i första hand tar flyget, i fortsättningen kan sätta sig på ett snabbtåg till Arlanda. Det är just det

beslutet som vi behöver från regeringen ganska snart. Om regeringen inte tar det, kommer man inte heller att göra miljön någon tjänst, för då kommer just denna grädda i samhället att fortsätta att flyga. Och då har regeringen egentligen gjort miljön en otjänst.

Anf. 110 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vet inte om Lars-Ove Hagberg räknar mig till gräddan – i varje fall är jag ju ganska privilegierad – men jag väljer tåget om jag kan.

Anf. 111 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! I första hand har jag inte valt in Birgitta Dahl i gräddan, utan jag menar dem som utnyttjar inrikesflyget bl. a. på Borlänge flygplats, som i dag ställer krav på att det skall utvecklas med större plan och mer bullrande effekter. Det är dem jag kallar för gräddan i samhället – som i andra sammanhang också kallas portföljbärare.

Jag vet inte om Birgitta Dahl har använt flyget till Borlänge flygplats eller inte. Det kan ju ibland vara nödvändigt, som Birgitta Dahl sade, om man kommer från ett annat håll.

Det vi skall stoppa framöver är framför allt utvecklingen mot mer buller och den miljöförstörelse som vi har i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

25 § Svar på fråga 1987/88:482 om kontrollen av miljöfarliga utsläpp

Anf. 112 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Ulla Tillander har frågat mig vilka åtgärder regeringen avser vidta för att tillsyn och kontroll av miljöfarliga utsläpp inriktas mot dem som orsakar de största negativa effekterna på miljön.

Först vill jag åter understryka betydelsen av att samhällets kontroll av miljöfarliga utsläpp skärps väsentligt. Detta har tidigare framhållits av regeringen, bl. a. i den nyligen presenterade miljöpolitiska propositionen. Att så verkligen sker är utomordentligt viktigt för att vi skall kunna åstadkomma minskningar av utsläppen. Det är också nödvändigt för att medborgarna skall kunna ha förtroende för samhällets vilja och kraft att se till att miljöskyddslagstiftningens regler följs av företagen.

Som framgår av den miljöpolitiska propositionen avser regeringen att genomföra en rad konkreta åtgärder för att förbättra samhällets kontroll av och åtgärder mot miljöfarliga utsläpp. Jag vill återge några av de viktigare.

Företagens ansvar skall göras klarare och utvidgas. Tillstånden skall kompletteras med noggranna mätprogram. Företagen skall avge årliga miljörapporter. Det skall bli lättare att bedöma om företagen verkligen följer de krav som ställts upp.

Resurserna för samhällets tillsyn kommer att förstärkas väsentligt. I propositionen bedömer regeringen att storleksordningen 100 handläggartjänster behöver tillföras de statliga myndigheterna. Redan för budgetåret 1988/99 har regeringen föreslagit att länsstyrelserna skall tillföras 10 milj. kr. för miljöskyddsarbetet.

Kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder kommer att ta över kontrollen av utsläpp från sådana mindre verksamheter vilkas störningar i huvudsak är lokala, mindre allvarliga och mindre komplicerade. Detta kommer att innebära att kontrollen blir bättre över sådana mindre verksamheter som länsstyrelserna tidigare endast i begränsad omfattning hunnit med. Samtidigt innebär det att länsstyrelserna får ökade möjligheter att intensifiera kontrollen över de mest miljöstörande verksamheterna.

Länsstyrelserna kommer att ges i uppdrag att ställa samman uppgifter om de viktigaste miljöproblemen i resp. län och deras orsaker. Uppdraget skall genomföras i nära samarbete med kommunerna. Enligt min uppfattning blir dessa sammanställningar ett angeläget underlag för prioriteringar i miljöskyddsarbetet på framför allt regional men också central och lokal nivå.

Till detta kommer att miljöhänsynen – enligt regeringens riktlinjer i propositionen – skall ges en ökad tyngd vid tillämpningen av miljöskyddslagen, såväl vid tillsyn och kontroll som vid tillståndsprövning. Vidare skall naturvårdsverkets roll som övergripande och vägledande tillsynsmyndighet förstärkas.

Min uppfattning är att nämnda förslag och åtgärder ger väsentligt bättre möjligheter för myndigheternas kontroll av inte minst de miljöfarligaste utsläppen. Jag förutsätter att berörda myndigheter kommer att ta till vara dessa möjligheter, och jag kommer att noga följa utvecklingen.

Anf. 113 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag vill tacka miljöministern för svaret på min fråga.

Tiden medger inte att man går in på detaljer, men det helhetsintryck som har avtecknat sig i Malmöhus län på miljöområdet har gjort många människor med rätta frågande och undrande inför myndigheternas agerande.

Länsstyrelsens naturvårdsenhet, som är statens förlängda arm i länet, behöver verkligen styrka och bestämdhet när det gäller att hävda miljökraven gentemot dem som uppenbart eller fördolt överträder de krav på rening som naturvårdsenheten är satt att övervaka. Det har man inte gjort.

I stället visar det sig nu att man från myndigheternas sida har brustit i nit och visat en anmärkningsvärd slapphet när det gäller att hävda uppställda krav. Man har visat upp en tuff attityd utåt men tydligen varit nog så konciliant inåt, mellan skål och vägg. Det ger ett intryck av dubbelmoral och hyckleri.

Det känns som en befrielse när en sådan bubbla spricker. Det beklagliga är bara att det inte har skett med de agerandes medverkan. I stället har det varit enskilda människor som på gräsrotsnivå under årtal har kämpat mot både myndigheter och nedsmutsande industrier, utan den hjälp från det hållet som man hade rätt att förvänta sig.

Jag tolkar miljöministerns svar sammantaget på det sättet, att miljöministern har tagit på allvar den upprördhet som många har känt inför vad som har hänt i Malmöhus län, med Scan-Dust, Höganäs-Kanthal och oljehamnen i Malmö, för att bara nämna några exempel.

Mot bakgrund av svaret vill jag uttala den förhoppningen, att allt kommer att göras för att de enskilda, små människornas nödrop inte i fortsättningen

som hittills dränks i lugnande men inte trovärdiga försäkringar från myndigheter och industrier, som är utrustade med maktens röststyrka.

Prot. 1987/88:124
20 maj 1988

Meddelande om interpellationssvar

Överläggningen var härmed avslutad.

26 § Meddelande om svar på interpellation 1987/88:242

Om verksamheten vid Svenska Konserthyrån

Anf. 114 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningens 6 kap. 1 § har utbildningsministern bett mig meddela att han på grund av resor inte är i tillfälle att inom föreskriven tid besvara den av Birger Hagård framställda interpellationen om lärarekryteringen till gymnasieskolan. Han avser att besvara interpellationen måndagen den 30 maj.

27 § Svar på fråga 1987/88:474 om verksamheten vid Svenska Konserthyrån

Anf. 115 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jan-Erik Wikström har frågat mig hur jag ser på möjligheterna att fortsätta och utveckla verksamheten vid Svenska Konserthyrån.

Regeringen uppdrog i mars 1985 åt stiftelsen Institutet för rikskonserter att som försöksverksamhet bedriva arbetsförmedling för musiker och sceniska artister. Verksamheten skulle innefatta förmedling av anställning utomlands åt den som är bosatt i Sverige och anställning i Sverige åt den som är bosatt utomlands. Det ankom på arbetsmarknadsstyrelsen att utfärda närmare föreskrifter för förmedlingsverksamheten.

Enligt uppdraget skulle artistförmedlingen bedrivas i lämplig organisatorisk verksamhetsform. Utgångspunkten skulle emellertid vara att artistförmedlingen skulle vara skild från Rikskonserters övriga verksamhet.

Målsättningen för verksamheten var att den i princip skulle vara självfinansierad. Under en försöksperiod på tre år skulle dock statsbidrag till viss del utgå. Under denna försöksperiod har således regeringen anvisat drygt 4 milj. kr. till förmedlingsverksamheten.

I ett regeringsbeslut den 12 november 1987 överlät regeringen åt Svenska rikskonserter att inom ramen för tilldelade medel bedöma lämpligheten av och formerna för en fortsatt verksamhet med artistförmedling för tiden den 31 december 1987.

Med hänsyn till detta finner jag det inte lämpligt att nu uttala mig om möjligheterna att utveckla verksamheten vid Svenska Konserthyrån. I enlighet med regeringens beslut ankommer det sålunda på Svenska rikskonserter att göra den bedömningen.

Enligt vad jag har erfarit har Svenska rikskonserter under vintern låtit göra en utredning av formerna för fortsatt verksamhet med artistförmedling. Frågan bereds för närvarande inom Svenska rikskonserter.

Anf. 116 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar kulturministern för svaret.

I Sverige har vi ett monopol på arbetsförmedlingens område. Inom kultursektorn fungerar det osedvanligt dåligt. För de seriösa konstnärerna och kulturarbetarna har kulturarbetsförmedlingarna kunnat göra mycket litet. Häromveckan ansåg någon företrädare för dessa det angeläget att föreslå att arbetslösa skådespelare skulle hänvisas till jobb inom vårdsektorn.

På musikområdet har tre artistförmedlingar fått dispens från förbudet mot att förmedla engagemang. Av dessa är två privata – en i Stockholm och en i Göteborg. Den tredje är Svenska Konsertbyrån, som startade häromåret inom ramen för Rikskonserter. Initiativtagare och förste chef har varit Magnus Enhörning.

Nu har Svenska Konsertbyråns organisation och uppgifter utretts. Det förslag som finns innebär att byråns uppgifter reduceras till att gälla lansering av unga, oetablerade artister som sedan lämpas över på de två andra konsertagenturerna.

Detta förslag är helt oacceptabelt. Det behövs *fler* agenturer för de seriösa artisterna, inte färre. Svenska Konsertbyrån måste fungera både nationellt och internationellt. Den måste också kunna arbeta på samma villkor som de kommersiella artistförmedlingarna. Vidare får den inte byråkratiseras, eftersom det behövs snabba beslut och kraftfulla initiativ.

Kulturministern säger att detta är en fråga för Svenska rikskonserter. Låt mig då anföra att jag utgår från att Rikskonserter nu ser till att Svenska Konsertbyrån kan fortsätta att utveckla sin verksamhet. Vi avser att även i fortsättningen bevaka att så sker.

Överläggningen var härmed avslutad.

28 § Svar på fråga 1987/88:493 om ett Peter Weiss-arkiv i Stockholm

Anf. 117 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Bo Hammar har frågat mig om jag är beredd att medverka till att Peter Weiss-arkivet i Västberlin får ett syskonarkiv i Stockholm med kopior av samtligt material.

Enligt vad jag underrättats förklarade sig kungliga biblioteket 1986 berett att ta hand om arkivet och att ordna upp och vårda det. Peter Weiss änka, Gunilla Palmstierna-Weiss, har dock valt att lämna arkivet till Akademie der Künste i Berlin. Jag är inte beredd att beteckna detta som en kulturskandal, bl. a. eftersom Peter Weiss var lika mycket tysk som svensk författare.

Sedan beslut om arkivets hemvist fattats har kungliga biblioteket fört förhandlingar med Akademie der Künste om förutsättningarna för att kopiera materialet. Dessa diskussioner pågår fortfarande. Ett ställningstagande från regeringens sida i ärendet torde därför bli aktuellt först om kungliga biblioteket gör någon särskild framställning.

Anf. 118 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Jag tackar kulturministern för svaret på min fråga.

Peter Weiss var ju en av våra största författare. Det är riktigt att han har tysk bakgrund, men under större delen av sitt verksamma liv som författare levde han i vårt land. Det är sorgligt att hans stora och viktiga arkiv inte har kunnat stanna i Sverige. Nu säger Bengt Göransson att man från kungliga bibliotekets sida hade intresse av att ta hand om arkivet. Men, såvitt jag förstår, var problemet att man inte hade tillräckliga resurser att inom lämplig tid katalogisera och arkivera materialet. Det är bakgrunden till att arkivet så småningom i stället kom att överföras till Västberlin.

Kulturskandal eller inte – det är kanske litet hårt använda det ordet – vad vet jag? Jag tror i varje fall att det skulle vara mycket värdefullt om vi kunde få ett syskonarkiv här i Sverige för framtida forskning på kungliga biblioteket.

Jag noterar att Bengt Göransson tycks vara öppen för att pröva frågan, om en sådan framställan blir aktuell, och det tackar jag för.

Överläggningen var härmed avslutad.

29 § Svar på fråga 1987/88:509 om biblioteksersättningen

Anf. 119 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jan-Erik Wikström har frågat mig när jag räknar med att för riksdagen kunna lägga fram förslag om anslagsberäkning för biblioteksersättningen för budgetåret 1988/89.

Med stöd av regeringens förhandlingsöverenskommelse med berörda upphovsmanorganisationer av den 12 september 1985 inleddes hösten 1987 förhandlingar med organisationerna om biblioteksersättningens grundbelopp för budgetåret 1988/89.

Sedan regeringens förhandlare anmält att han inte bedömt det vara möjligt att i de av honom förda förhandlingarna uppnå godtagbara villkor har jag, efter beslut av regeringen den 29 mars, förklarat förhandlingarna strandade. Som föreskrivs i nämnda förhandlingsöverenskommelse har ett medlingsförfarande nu inletts. Om medlingen inte leder till avtal senast den 30 juni i år, kan regeringen enligt förhandlingsöverenskommelsen ensidigt besluta om vilka förslag till grundbelopp som skall föreläggas riksdagen.

Anf. 120 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar kulturministern för svaret.

Häromdagen skrev Författarförbundets ordförande Peter Curman i en artikel i Expressen beträffande förhandlingarna om biblioteksersättningen: "På vårt minst sagt modesta krav att återställa 1975 års nivå år 1990 – vilket skulle betyda en höjning med 12 öre per boklån under tre år – svarade staten kallsinnigt med att erbjuda 0 öre. Vi fick dessutom i förhandlingarna veta att vi som intressegrupp är 'ojämförliga' och att den av oss påtalade eftersläpningen 'har lika lite med biblioteksersättningen att göra som bayerska höskördar med den svenska nativiteten'."

Herr talman! Förhandlingarna verkar inte från statens sida ha bedrivits i särskilt positiv anda. När förhandlingarna hade pågått i sju månader ombads Ingemar Mundebo att medla. Naturligtvis borde detta ha skett långt tidigare. Nu har regeringen missat chansen att få ett beslut i riksdagen under våren. Nästa tillfälle blir i samband med en tilläggsbudget i höst.

Jag vet inte vad Författarförbundet nu kommer att göra. Jag gissar att man kommer att kräva de olika partierna på besked om vilken nivå man anser vara rimlig.

I denna förtroliga krets vill jag säga att jag i varje fall anser det uteslutet att man på sakliga grunder skulle kunna hävda att bibliotekersättningen skall höjas med 0 öre. Frågan är ju var mellan 0 och 12 öre man hamnar. Genom att förhandlingarna har dragit så långt ut på tiden gissar jag att Författarförbundet till sist kommer att hamna närmare sin egen utgångssiffra än statens utgångsbud.

Anf. 121 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag känner mig förhindrad att föra en detaljdiskussion om dessa förhandlingar med Jan-Erik Wikström vid detta tillfälle. Som den för regeringens del ansvarige när det gäller tillkomsten av förhandlingsordningen har jag nämligen ett behov av att den förhandlingsordning som vi kom överens om faktiskt prövas i praktiken.

Från Författarförbundets sida har man varit angelägen om att få ett förhandlingsförfarande, som inkluderar ett medlingsförfarande. Vi har i stor utsträckning följt den ordning som Författarförbundet redovisade för regeringen när den ordningen en gång föreslogs. Jag tycker alltså att detta måste få prövas. Därför skall den diskussionen inte föras här i kammaren innan förhandlingsordningen följts till slut.

Så bara helt kort några påpekanden. Författarförbundet är icke utan varje ansvar när det gäller det förhållandet att förhandlingarna har dragit ut på tiden. Det har alltså varit en lång process – det medges –, men det är två parter som förhandlar. Jag vill i det stycket bara erinra om den saken.

Dessutom vill jag säga att uppgiften att staten har bjudit 0 öre icke är korrekt. Det som har inträffat är att den förhandlare som har förhandlingsuppdraget har sett att han icke kan nå fram till någon överenskommelse, att förhandlingarna har strandat, och han konstaterar då att han för sitt vidkommande hamnar på ett nollbud för att medlingsprocessen skall kunna komma i gång från den utgångspunkt som gällde innan förhandlingarna påbörjades.

Anf. 122 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har all respekt för förhandlingsordningen, som har varit rimlig, men jag måste beklaga att förhandlingarna har dragit ut så länge på tiden att riksdagen inte kan pröva ett avtal under tiden före det nya budgetårets början. Jag kan inte bedöma vems fel det är, men jag konstaterar att Författarförbundets ordförande har känt sig föranlåten att gå ut offentligt för att vädja om stöd för Författarförbundets krav, naturligtvis i medvetande om att de politiska partierna uppmärksammar att det har dragit ut så långt på tiden och att statens förhandlingar i varje fall inte har bedrivits med sådana

argument att författarna har känt sig särskilt upplytta av förhandlingsmodellen. Vi får alltså anledning att återkomma till detta så småningom.

Anf. 123 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Redan vid diskussionen med Författarförbundet om förhandlingsordningen var jag medveten om att man i den typ av förhandlingar som påminner om löneförhandlingar kan komma i situationer där den ena parten icke uppskattar den andra partens inställning och attityd. Det blir regelmässigt så, med en sådan förhandlingsordning. Trots detta ansåg jag att det var viktigt att tillmötesgå Författarförbundets önskemål om att pröva en sådan förhandlingsordning.

Jag har, trots de besvärligheter jag har mött, inte varit beredd att säga att förhandlingskonstruktionen är olycklig. Jag tror nämligen att den kan ha värden för framtiden, men den behöver prövas, och då får man ha litet förståelse för att den under en första period kan vålla vissa problem.

Anf. 124 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag hoppas att Ingemar Mundebo kan klara av att lösa denna knut. Jag tror nämligen att det är utomordentligt viktigt för alla konstnärskategorier att det visar sig att staten kan föra förhandlingar med de fria konstnärsgenerationerna på ett sådant sätt att en avtalsuppgörelse kan nås.

Överläggningen var härmed avslutad.

30 § Svar på fråga 1987/88:492 om användningen av anslag för underhåll av vägar

Anf. 125 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Bertil Jonasson har frågat mig om jag kan garantera att de investerings- och underhållsanslag för vägar som tilldelas skogslänen ej förs över till andra delar av landet.

Vägplaneringen och vägunderhållet är, som Bertil Jonasson väl vet, decentraliserade. Det betyder att behovet av insatser avgörs där man känner behoven bäst, dvs. på lokal och regional nivå. Om det uppstår stora behov i någon del av landet, kan det hända att omprioriteringar måste göras.

Riksdagen brukar årligen betona värdet och vikten av den decentraliserade ordning som gäller för underhåll och investeringar i vägnätet. Jag tycker det är en bra ordning.

Jag kan garantera Bertil Jonasson att regeringen i direktiv till vägverket – liksom tidigare år – kommer att föra vidare de prioriteringar riksdagen gör. Jag vill därvid påpeka att de av regeringen föreslagna anslagen till vägarna bl. a. innebär att underhållet av vägarna i skogslänen kan förbättras.

Anf. 126 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Frågan är baserad på de stora behov som föreligger beträffande Värmlands vägnät. Tilldelningen av medel till Värmlands vägar har varit svag under

senare år. Bärigheten på vägarna måste förbättras, likaså trafiksäkerhetshöjande åtgärder. Dessa har fått stå tillbaka på grund av brist på medel. Under tidigare år har ca 30 km grusvägar per år kunnat beläggas, men nu endast någon enstaka kilometer per år.

Många vägförbättringar behövs. På väg 62 mellan Karlstad och Långflon är många delsträckor i stort behov av ombyggnad. Många fler sträckor skulle också kunna nämnas.

Skall Värmlands landsbygd och glesbygd kunna fortleva behövs det mera pengar. Regionalpolitiken måste främjas:

Vi arbetar i glesbygdsdelegationen med mottot Hela Sverige skall leva. Och detta bör följas upp från såväl myndigheter som enskilda – det måste bli något mer än en läpparnas bekännelse.

Med hänsyn till det stora vägsplitaget på alla vägar i Sverige i vinter har vissa rykten gått om att pengar eventuellt skall överföras från skogslänen till de större vägarna och deras underhåll – kanske på annat håll i Sverige. Det är från den synpunkten som jag har ställt frågan. Så får inte ske. Det skulle ytterligare snedvrیدا den regionala balansen och vara olyckligt för vårt län.

Nu säger kommunikationsministern att sådana här saker skall ske decentraliserat, och det kan vi vara överens om. Det har gått till så.

Kommunikationsministern svarar sedan:

”Jag kan garantera Bertil Jonasson att regeringen i direktiv till vägverket – liksom tidigare år – kommer att föra vidare de prioriteringar riksdagen gör. Jag vill därvid påpeka att de av regeringen föreslagna anslagen till vägarna bl. a. innebär att underhållet av vägarna i skogslänen kan förbättras.”

Jag tolkar detta så att det inte skall bli fråga om överföringar från skogslänen och de vägar som där har för dålig bärighet och som enligt besked skall få en viss upprustning. Jag vill då fråga om jag har tolkat kommunikationsministern rätt. Han nickar bifall, och det tackar jag för.

Överläggningen var härmed avslutad.

31 § Svar på fråga 1987/88:507 om SJ:s serviceanda

Anf. 127 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Jan Hyttring har frågat mig vilka initiativ jag är beredd att ta för att SJ skall uppträda med en för affärsdrivande företag normal serviceanda.

Enligt Jan Hyttring har SJ visat en anmärkningsvärd nonchalans och bristande serviceanda i sitt bemötande av de önskemål som framförts om att få hyra stationshuset i Molkom.

Inom ramen för den pågående omorganisationen av SJ kommer en särskild fastighetsdivision att bildas inom affärsverket. Detta bör skapa förutsättningar för att ägna denna typ av frågor större uppmärksamhet och därmed även ge en tillfredsställande service.

Enligt vad jag har inhämtat från SJ pågår överväganden angående stationshuset i Molkom. Det finns bl. a. säkerhetsaspekter som särskilt måste beaktas. Förnyade kontakter kommer inom kort att tas med de lokala representanterna.

Mot denna bakgrund finner jag inte anledning att vidta någon åtgärd i denna fråga.

*Om respekten för
hastighetsgränserna
för vägtrafiken*

Anf. 128 JAN HYTTTRING (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret.

Jag skall säga något ytterligare om bakgrunden till detta ärende. I augusti 1987 gjordes en framställan till SJ om stationshuset av en intresserad hyresgäst. Vid kontakter bad hyresgästen SJ att precisera de krav som ställdes på honom som hyresgäst; vad han skulle iaktta, vilken typ av verksamhet som kunde vara lämplig och hur hög hyra SJ ville ha.

Problemet är att det sedan har varit tyst, i drygt åtta månader. SJ har inte gett något bud.

Ärendet har sedan förts vidare. Det gäller nu inte bara en hyresgäst, utan även en företagargrupp med 55 företagare, som alla är kunder hos SJ. De har tillskrivit SJ för att få ett besked, därför att de har engagerat sig för att utveckla företagsamheten i Molkom. Det som har hänt senast är att de i maj har skrivit till den nye generaldirektören, men inget svar har kommit därifrån heller.

Av kommunikationsministerns svar framgår två saker, som jag inte trodde skulle vara behövliga i detta ärende. För det första trodde jag inte att man var tvungen att bilda en fastighetsdivision för att SJ skulle stå för normal service, så till vida att SJ svarar på brev och fullföljer de förhandlingar som man anser sig ha påbörjat. För det andra är det inte korrekt när kommunikationsministern säger att SJ kommer att ta förnyade kontakter. SJ har ju aldrig tagit kontakt. Problemet i denna fråga är alltså att SJ över huvud taget inte tar kontakt.

Överläggningen var härmed avslutad.

32 § Svar på fråga 1987/88:510 om respekten för hastighetsgränserna för vägtrafiken

Anf. 129 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Lars Ernestam har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder med anledning av att trafiksäkerhetsverkets generaldirektör i en TT-intervju skulle ha sagt att fartgränserna i vissa fall bör betraktas som rekommendationer.

Jag och andra företrädare för regeringen har vid ett flertal tillfällen uttalat att de nuvarande hastighetsgränserna inte skall ändras, utan att all kraft skall ägnas åt att få en god efterlevnad.

I 1987 års trafiksäkerhetsprogram – som trafiksäkerhetsrådet inlämnat till regeringen – ingår hastighetsanpassning som ett prioriterat område. I nämnda råd – i vilket TSV:s generaldirektör är ordförande – ingår företrädare för flera myndigheter och organisationer som är engagerade i trafiksäkerhetsarbetet.

*Om respekten för
hastighetsgränserna
för vägtrafiken*

Följande mål har angetts i trafiksäkerhetsprogrammet för att förbättra hastighetsanpassningen:

- Hastigheterna skall successivt sänkas såväl inom som utom tätbebyggt område.
- Hastighetssänkningar skall i första hand åstadkommas för de högsta hastigheterna samt bland de mest extrema hastighetsgränsöverträdarna.
- Frekvensen hastighetsöverträdelser skall successivt minskas.
- Genom forskningsinsatser skall kunskaperna öka inom problemområdet.

Regeringen har i den trafikpolitiska propositionen angett att trafiksäkerhetsrådets program bör utgöra basen i det framtida trafiksäkerhetsarbetet. Trafiksäkerhetsrådets program är således det som gäller rörande hastighetsanpassning.

Anf. 130 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! När jag tackar för svaret vill jag nämna – jag säger det också i min fråga och statsrådet nämner det i sitt svar – att trafiksäkerhetsverkets chef har sagt att fartgränserna i vissa fall skall ses som rekommendationer. Den här intervjun har dementerats, men enligt min uppfattning något halvhjärtat. Jag har då frågat vilka åtgärder statsrådet tänker vidta. Det svar jag har fått i dag är en redovisning av 1987 års trafiksäkerhetsprogram. Det är i och för sig ett ambitiöst program. Men, herr statsråd, oavsett de dementier som har gjorts har det uppstått stora skador.

När man reser runt i landet möter man på olika håll devisen Dämpa farten. Insatser har gjorts, stora kostnader har lagts ned på att ur trafiksäkerhetssynpunkt marknadsföra lägre fart. Nu är skadan skedd, och min fråga är: På vilket sätt kommer statsrådet att medverka till att de informations-skador som har uppstått så långt som möjligt återställs?

Jag skulle också vilja fråga: Hur ser statsrådet över huvud taget på att lagstiftning tolkas som rekommendationer?

Till slut vill jag i samband med en annan viktig frågeställning rikta litet kritik mot statsrådet. Skall inte hastigheten också diskuteras ur miljösynpunkt? Finns det inte ett samband mellan högre hastighet och ökade utsläpp? Vad tänker statsrådet med anledning av det inträffade göra beträffande miljöaspekterna?

Anf. 131 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Med anledning av den sista frågan vill jag säga att jag för egen del inte försummar något tillfälle att framhålla sambandet mellan hastigheten och miljön. Det finns beräkningar som säger att om bilisterna höll de gällande hastighetsgränserna, skulle vi kunna få en 10-procentig minskning av utsläppen. Därför är det viktigt att vi påpekar att det också har en miljöeffekt när hastigheterna hålls. Det finns inget tvivel på den punkten.

Jag skulle vilja säga så här: Om chefen för trafiksäkerhetsverket har velat väcka diskussion genom att formulera sig på det här viset, var det inte något särskilt lyckat sätt att dra i gång en debatt. Jag kan bara gissa, men med hänsyn till den kritik han har fått tycker förmodligen trafiksäkerhetsverkets chef själv i dag att det inte var något särskilt bra sätt att dra i gång diskussionen.

Anf. 132 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Det är bra att kommunikationsministern nu tar upp miljöaspekterna. De fanns inte med i svaret och de har inte funnits med i den diskussion som har förts tidigare omkring denna händelse. Därför måste de in i centrum av debatten nu.

Men jag ställde också andra frågor som jag inte fick svar på. För oss i folkpartiet har det varit viktigt att fartgränserna skall hållas. Vi har sagt att lägre fart behövs, men vi har inte gått med på att sänka hastighetsgränserna generellt. Vi har sagt att det viktigaste är att vi nu håller fartgränserna. I det sammanhanget fick jag inte svar på om kommunikationsministern ser dessa lagregler som rekommendationer eller om vi med skärpa skall hävda att denna lagstiftning skall följas.

Anf. 133 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Jag vet inte hur domstolarna skulle behandla en lagstiftning som betraktas som rekommendationer. Det är naturligtvis de hastighetsgränser som är fastställda som gäller. Det betraktar jag närmast som självklart.

Anf. 134 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Jag tackar för det svaret. Det innebär att diskussionen om rekommendationer kan föras bort helt och hållet ur de resonemang som förs i olika sammanhang. Lagstiftningen skall alltså gälla. Det tycker jag är ett bra svar.

Men det inträffade pekar också på att det finns en del brister när det gäller att få in miljöaspekterna i olika verk. Finns de med i direktiven till trafiksäkerhetsverket, så att det i sitt arbete med de viktiga trafiksäkerhetsfrågorna också kan bevaka de miljöproblem som har samband med trafiken?

Anf. 135 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Jag utgår från att man på trafiksäkerhetsverket läser regeringens trafikpolitiska proposition. Där står det att miljöaspekterna har betydelse även i detta sammanhang.

Anf. 136 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Då tackar jag även för det svaret. Jag tycker att vi i den här diskussionen har fått en del viktiga saker klarlagda: att även miljöfrågorna är viktiga i samband med trafiken och att det är viktigt att den lagstiftning vi har inte skall vara rekommendationer utan en gällande lagstiftning, som skall iaktas.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om planerad rivning
av försvarets hyresbo-
städer i Sätenäs*

*Om åtgärder mot ut-
lämningar som vistas
inom militärt skydds-
område*

Anf. 137 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Sten Svensson har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder så att de boende eller andra intressenter kan få överta småhusfastigheterna i Sätenäs villastad, antingen genom försäljning eller annan överlåtelseform från statens sida.

Det riksdagsbeslut våren 1981 som Sten Svensson hänvisar till innebär att statens bestånd av hyresbostäder i princip skall avvecklas. I den proposition (prop. 1980/81:158) som låg till grund för riksdagsbeslutet anförde föredragande statsrådet bl. a. följande:

”Bostadshus som ligger så nära flygfält, skjutbanor osv. att kommunens bullergränser överskrids bör inte bjudas ut till försäljning. Jag anser att hyresförhållandet i sådana hus så snart som möjligt bör avvecklas. Staten bör inte medverka till ett boende som från miljösynpunkt, t. ex. vad avser buller, inte svarar mot dagens krav.”

Mitt svar på Sten Svenssons fråga är nej

Anf. 138 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, som tyvärr var mycket negativt. Det finns inget försvar för att riva husen. Jag kan förstå att försvaret inte vill vara kvar som ägare, men sälj då husen! Det finns ju köpare, nämligen de som bor där och andra intressenter.

Det står ”bör” i propositionen, inte ”skall”. Det är bara 16 av de berörda villorna som ligger inom ett område där bullret uppmäts till 65 decibel, inte alla 86. I dag bor och trivs ca 40 familjer i villorna. Flygflottiljen, deras arbetsplats, når de på 10 minuter på cykel. Ytterligare 46 familjer skulle kunna få plats. I stället skall hela idyllen jämnas med marken. Detta är skandal och kvalificerad kapitalförstöring, säger flottiljchefen, överste Stig Abrahamsson. Jag anser, herr talman, att han har goda motiv för att uttrycka sig på det sättet.

Vill försvarsministern ändå i detta speciella fall medverka till att rivningen förhindras och att staten i stället går in för en försäljning? Den möjligheten finns ju, om man ser till vad som står i utskottsbetänkandet, dvs. riksdagsbeslutet från år 1981. Det är det som i första hand gäller och inte vad som står i propositionen. Det kostar ca 20 000–30 000 kr. per hus att riva. Skall detta behöva ske i en tid då försvaret har ont om pengar?

Överläggningen var härmed avslutad.

34 § Svar på fråga 1987/88:501 om åtgärder mot utlämningar som vistas
inom militärt skyddsområde

Anf. 139 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Wiggo Komstedt har frågat mig om regeringen avser att vidta några åtgärder med anledning av att utländska medborgare ritar kartor över svenskt territorium.

Bakgrunden till frågan är att två utländska medborgare för någon tid sedan påträffades sysselsatta med att rita orienteringskartor. Enligt Wiggo Komstedt greps de på militärt skyddsområde i Skåne.

Till skydd för anläggningar av betydelse för totalförsvaret finns skyddsområden på vissa ställen i vårt land. I ett skyddsområde får – med vissa begränsade undantag – utlänningar inte uppehålla sig utan tillstånd. Det är också förbjudet för utlänningar att inom skyddsområde genom fotografi, tryck, teckning eller på annat sätt framställa bilder eller beskrivningar. En utlänning som bryter mot dessa bestämmelser kan dömas till böter eller, vid försvårande omständigheter, fängelse.

I det här fallet har det emellertid inte rört sig om skyddsområden utan om skyddsföremål, dvs. anläggningar eller områden som tillhör eller utnyttjas av försvarsmakten och där det är förbjudet för obehöriga att vistas och att ta fotografier eller göra avbildningar eller beskrivningar. Den som bryter mot förbuden kan dömas till böter eller fängelse.

Det finns alltså bestämmelser som innebär att det är förbjudet att göra kartor över militärt känsliga områden. Dessutom finns det bestämmelser som förbjuder försäljning och annan spridning samt utförelse ur riket av vissa kartor utan myndighets godkännande.

För att tillgodose säkerhetsintressena vid framtagning av orienteringskartor har överbefälhavaren träffat en överenskommelse med Svenska orienteringsförbundet om vissa samrådsrutiner. Om utländska medborgare skall engageras vid kartprojekt skall enligt överenskommelsen kontakt tas med försvarsområdesbefälhavaren för kontroll av att förhinder ej föreligger ur säkerhetssynpunkt.

Avslutningsvis kan jag nämna att utredningen om tillträdeskydd har lagt fram förslag om nya regler om militära skyddsområden och skyddsföremål. Dessa förslag bereds för närvarande i regeringskansliet. Utredningen fick också för ett år sedan i uppdrag att utreda frågor om sekretessgranskning av landskapsinformation, dvs. bl. a. kartor.

Anf. 140 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Många människor i vårt land känner stark irritation över alla de överträdelser som företrädesvis östeuropeiska medborgare gör sig skyldiga till när de ständigt förirrar sig in på militära skyddsområden under sin vistelse i vårt land. Det gäller ibland lastbilschaufförer, det gäller tavelförsäljare och orienterare. Det är märkligt hur personer från just östeuropeiska länder under sin vistelse här har så svårt att hålla ordning på var man får vistas och på vilka områden det inte är tillåtet.

Min fråga föranleddes mycket riktigt av en händelse i mitt eget län för en tid sedan, men frågan har naturligtvis rent principiell betydelse. Sverige är ett demokratiskt land, vi har stor frihet, och andra medborgare får också vistas hos oss. Frågan är hur långt man får gå när det gäller utländska medborgares rätt att vistas i full frihet på alla områden i vårt land.

Det är inte utan att man funderar över vad som skulle hända om jag eller någon annan svensk medborgare skulle vilja rita kartor i exempelvis Baltikum, Sovjetunionen eller Polen. Skulle det gå att få tillåtelse till det så snabbt och så fritt som det tydligen gör i vårt land?

Om åtgärder mot utlänningar som vistas inom militärt skyddsområde

I svaret säger ministern ingenting. Det är bara en uppräknning av vad som gäller. Det sägs ingenting om det jag frågade om, nämligen lämpligheten av att utländska medborgare får rita kartor på svenskt territorium. I svaret sägs att det är försvarsområdesbefälhavaren som skall ge tillstånd. Jag vill då fråga: Hade försvarsområdesbefälhavaren gett tillstånd? Hade överbefälhavaren vetskap om vad som hände? Kände försvarsdepartementet till vad som pågick? Tar man hänsyn till vilka personer det gäller, deras utbildning och bakgrund, när man ger tillstånd? Det skulle vara ytterst intressant att höra vad försvarsministern har att säga om detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

35 § Svar på fråga 1987/88:483 om servicebostäder åt handikappade och gamla

Anf. 141 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Elisabeth Fleetwood har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att inom kort lägga fram förslag om åtgärder som ger handikappade och gamla rätt till servicebostad i annan kommun än den där de är mantalsskrivna.

Regeringen har vid sammanträde den 11 maj 1988 beslutat att förelägga riksdagen en proposition om äldreomsorgen inför 90-talet. I denna proposition behandlas även den fråga som Elisabeth Fleetwood tar upp. Samma dag har regeringen bemyndigat mig att tillkalla en delegation som bl. a. fått i uppdrag att utreda möjligheterna att genom överenskommelser mellan huvudmännen skapa möjlighet för den enskilde att flytta till särskilda boende- och vårdformer i annan kommun eller annat landsting än det egna. Delegationen skall redovisa sitt arbete senast den 31 december 1988.

Anf. 142 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lindqvist för svaret. Jag är glad för det – till största delen.

Jag väckte en enskild motion i januari 1987 och fick ett mycket positivt bifall från ett enigt utskott och sedan från en enig riksdag. I utskottets betänkande stod att arbetet måste genomföras skyndsamt, eftersom det brådskar med förslag till lösning av frågan. Nu har det gått ett halvår, och bara för någon timme sedan fick jag veta att man i dag haft en presskonferens om äldreomsorgspropositionen. Det gläder jag mig mycket åt.

Jag har ett par följdfrågor till Bengt Lindqvists svar. I äldreomsorgspropositionen står nämligen att man i första hand skall försöka åstadkomma överenskommelser mellan huvudmännen. Då är min fråga: Vad händer om det inte fungerar "i första hand"? Vad händer i andra hand?

Det finns många människor som bor i servicebostad och som efterlyst möjligheten att flytta över till en annan kommun för att yngre släktingar och anhöriga kanske har flyttat eller för att man själv av någon anledning vill flytta. För mig är det absolut självklart att man skall ha rätt att flytta även om man är beroende av att bo i servicebostad eller liknande. Det var den ena tillägsfrågan.

Om det nu skall tillsättas en delegation som får i uppdrag att utreda möjligheterna att genom överenskommelser mellan huvudmännen skapa möjlighet för den enskilde att flytta till särskilda boende- och vårdformer i annan kommun, hur lång tid kan det dröja innan vi äntligen får till stånd ett beslut? Delegationen skall visserligen lägga fram sitt arbete senast den 31 december 1988, men hur länge kan det sedan dröja? Jag kan tala om för Bengt Lindqvist att det ganska ofta ringer människor till mig och säger: Snälla, ring upp oss när du har fått svar från Bengt Lindqvist och tala om när vi äntligen får börja med detta, som vi har kämpat för så länge.

Anf. 143 Statrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag är väl medveten om att riksdagen har lagt mycket stor vikt vid att regeringen nu löser detta problem. Uttrycket "i första hand" betyder i detta sammanhang att vi bör ge huvudmännen en möjlighet att komma överens om detta på frivillig grund. Frågan är så viktig, att om detta inte går, måste riksdagen överväga att lagstifta om denna rätt att flytta mellan kommuner också för människor som är beroende av dessa särskilda boendeformer. Det är innebörden.

Elisabeth Fleetwood frågade hur snabbt ett beslut kan komma till stånd. Delegationen skall arbeta mycket skyndsamt. Den får bara hösten på sig. Om vi går efter hypotesen att man klarar av att träffa en överenskommelse, vilket jag hoppas, skulle det kunna ske redan under hösten, under arbetets gång. Därmed skulle rätten för människor att flytta mellan kommunerna i dessa speciella fall kunna komma redan under 1989.

Anf. 144 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Jag vill instämma med Bengt Lindqvist när han säger att man i första hand skall träffa frivilliga överenskommelser. Det är självklart. Frivilligheten är mycket viktig. Men jag vill också instämma i det han sade om att det är nödvändigt att riksdagen tar sitt ansvar, om det inte går att få en överenskommelse mellan kommuner eller landsting. Jag ber än en gång att få tacka för svaret. Jag kommer att med stort intresse följa arbetet.

Överläggningen var härmed avslutad.

36 § Svar på fråga 1987/88:506 om tillvaratagande av de utvecklingsstördas rättigheter enligt omsorgslagen

Anf. 145 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Margareta Mörck har frågat socialministern vilka åtgärder hon ämnar vidta för att de utvecklingsstörda skall få sina rättigheter tillgodosedda. Frågan har överlämnats till mig.

Som jag framhöll när jag för ett år sedan i denna kammare besvarade en liknande fråga av Margareta Mörck innebär lagen (1985:568) om särskilda omsorger för psykiskt utvecklingsstörda m. fl. som trädde i kraft den 1 juli 1986 en avsevärd förstärkning av den enskildes rättssäkerhet.

Av stor betydelse är att lagen tydligt anger de särskilda omsorger som den

psykiskt utvecklingsstörde har rätt att erhålla. Under den tid som gått sedan lagens ikraftträdande har ett flertal domar avkunnats rörande utvecklingsstördas rätt till särskilda omsorger. Av särskilt intresse är att regeringsrätten i två domar i mars i år slagit fast att det "åligger landstingskommunen att vidta erforderliga åtgärder för att utan dröjsmål uppfylla den förpliktelse som sålunda åvilar kommunen ...", dvs. i de aktuella fallen att ordna boende i gruppbostad.

De flesta landsting prioriterar numera omsorgsverksamheten i sin budgetplanering. Trots detta finns det i dag ett stort antal psykiskt utvecklingsstörda som inte får den eller de särskilda omsorger som de enligt lag har rätt till. Detta är givetvis inte tillfredsställande.

Jag vet att socialstyrelsen som tillsynsmyndighet mycket ingående följer utvecklingen av omsorgslagens tillämpning. Visserligen är det landstingen som nu i första hand skall dra sina slutsatser av domarna. Men det är viktigt att socialstyrelsen fullgör sina tillsynsuppgifter genom bl. a. överläggningar med huvudmännen och allmänna råd till ledning för huvudmännen.

Anf. 146 MARGARETA MÖRCK (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Bengt Lindqvist för svaret, som ju visar att vi är överens om det oroande i att vissa landsting inte följer omsorgslagen.

Jag ställde en liknande fråga för ett år sedan med anledning av ett antal domar i länsrätterna. Statsrådet Lindqvist betonade då bl. a. det betydelsefulla i att man nu kan överklaga landstingens beslut i domstol. Statsrådet menade vid det tillfället att lagen var relativt ny och att landstingen nog skulle bättra sig, om de fick litet tid på sig.

Nu har det gått ett år, och antalet klagomål över utebliven omsorg har ökat kraftigt. De senaste uppgifterna talar om ca 800 sådana fall. De flesta av de beslut som överklagats i domstol har bifallits. Men landstinget verkställer inte alltid domarna.

De utvecklingsstörda och deras talesmän frågar därför – med all rätt – vad det är för mening med en lag som inte följs ens när flera rättsinstanser har dömt till den klagandes förmån. Kan det möjligen bero på att de människor som lagen skall värna om tillhör den kanske svagaste gruppen i samhället och att de har svårt att göra sina röster hörda? Att landstingen inte förmår ge de omsorger som dessa människor har rätt till kan inte enbart skyllas på brist på resurser. Bristande planering måste också vara en viktig orsak.

Förhoppningsvis kan de överläggningar som statsrådet Lindqvist nu talar om ge resultat. Är det då inte möjligt för regeringen eller socialstyrelsen att avkräva de aktuella landstingen en tidsplan för hur problemen skall lösas, t. ex. när det gäller den uppenbara bristen på gruppbostäder? Inte skall det behöva dröja fem år, innan man får en sådan bostad, som i ett av de i pressen relaterade fallen.

Anf. 147 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Får jag först uttrycka min stora uppskattning för det engagemang som Margareta Mörck visar för denna utsatta och politiskt svaga grupp i vårt samhälle. På den punkten är vi helt överens. Denna typ av frågestunder och opinionsyttringar tror jag också kan bidra till att understry-

ka behovet av att landstingen verkligen rättar sig efter den iag riksdagen, med bredaste tänkbara majoritet, har beslutat om. De juridiska rättsutslagen visar nu tydligt att de utvecklingsstördas rättigheter går längre än vad landstingen hittills har planerat för.

Jag har för min del sagt i olika sammanhang att jag tycker att det är rimligt att ge landstingen tid. Men jag håller också med om att denna skall ses som en kort tid, en tid då man planerar och inrättar sig för att kunna möta de behov av särskild omsorg som utvecklingsstörda har. Det är olika hur landstingen har lyckats när det gäller att tillgodose rättigheter för utvecklingsstörda.

Om regeringen skulle gå in och kräva en tidsplan, skulle det i så fall, såvitt jag kan förstå, innebära att riksdagen måste besluta om en lagändring. Låt oss först, när vi har regeringsrättsutslag av stor principiell betydelse, se till att de ute i landstingen får genomslag. Sedan får vi, litet längre fram, diskutera hur vi skall förfara, om vi verkligen från riksdagens sida skall behöva ta ytterligare ett steg för att skärpa lagstiftningen.

Anf. 148 MARGARETA MÖRCK (fp):

Herr talman! Jag vill återigen betona hur viktigt det är att någonting händer. Först och främst sviktar allmänhetens tilltro till myndigheterna om man har en lag som inte följs. De utvecklingsstörda har väntat mycket länge på den nya omsorgslagen, samtidigt som de har ställt stora förhoppningar till den. Det måste åligga regeringen att se till att lagar och förordningar följs. Inte heller handlar det om så mycket pengar, som man från landstingens sida vill göra gällande. Delar man upp kostnaderna på resp. landsting är beloppen inte särskilt stora.

Landstingen har länge känt till att den nya omsorgslagen skulle införas, och de landsting som varit förutseende har planerat för denna. De vet mycket väl vad lagen innebär just för deras ansvarsområde. Trots allt är det inte så många utvecklingsstörda i landet som det hela gäller.

Anf. 149 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag tror att det är viktigt att vi inte sprider uppfattningen att det rör sig om en lagstiftning som inte alls följs av huvudmännen. Den nya omsorgslagen har i landstingen drivit fram en planering som är både bred och omfattande. Ändå är den i en rad fall inte tillräcklig, vilket vi också har rättsutslag på. Margareta Mörck och jag är överens om att situationen inte är tillfredsställande. Men lagen har drivit fram en process, där landstingen nu prioriterar och planerar för att tillgodose de utvecklingsstördas behov.

Om vi anser att det inte går fort nog, måste man bedriva opinionsbildning – inte minst inom våra egna partier, Margareta Mörck – i syfte att förmå dem att genomföra den politik som samma partier har beslutat om i riksdagen.

Jag vill än en gång påminna om att dessa principiellt mycket viktiga domar i regeringsrätten om gruppboheter bara är ett par månader gamla. För min del tror jag att de kommer att få en mycket stor prejudicerande – och därmed också en opinionsbildande – effekt på landstingens planering.

Anf. 150 MARGARETA MÖRCK (fp):

Herr talman! Det är självklart att regeringsrättens domar är viktiga ur opinionsbildande synpunkt. Vi är överens om detta, och vi hoppas att det skall hända någonting. Man måste också tänka på att det kanske ännu inte är så många som har klagat, och inte heller så många som har överklagat landstingens avslag till länsrätterna.

Det finns säkert många flera som upplever brister i sin situation och som skulle behöva bättre omsorg. Men det är inte alla som har någon som talar för sig. De anhöriga kan känna sig mycket vanmäktiga i sin kamp. De är så upptagna av vardagen och av de tunga krav som åvilar dem när det gäller vårdinsatser. Man orkar inte med så mycket mera. Därför är det verkligen viktigt att vi är överens om detta och tillsammans fortsätter att bilda opinion för denna viktiga grupp.

Överläggningen var härmed avslutad.

37 § Svar på fråga 1987/88:497 om arbetsmarknadsläget i Valdemarsviks kommun

Anf. 151 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Christer Nilsson har frågat mig vilka åtgärder jag överväger för att förbättra arbetsmarknadsläget i Valdemarsviks kommun. I frågan hänvisas till avvecklingen av Gusum Blixtlås AB i Valdemarsvik i anslutning till Samhalls köp av företaget.

Enligt vad som framkommit bl. a. i massmedia har Samhall WMP i Västmanland i dagarna överlåtit Gusum Blixtlås AB till ny ägare. Denne har för avsikt att fortsätta produktionen i Valdemarsvik med begränsat antal anställda. Samtidigt avser Samhall WMP att starta blixtlåstillverkning i Sala som komplement till Samhallskoncernens tekoproduktion. Den träffade överenskommelsen, som är preliminär, förutsätter konkursförvaltarens medgivande.

När det gäller arbetsmarknadsläget i Valdemarsvik är det riktigt som Christer Nilsson säger att kommunen har en relativt sett svag arbetsmarknad jämförd med arbetsmarknaden i övriga delar av länet. Arbetslösheten var under år 1987 i genomsnitt 2,4 % i kommunen, jämfört med 2,1 % i hela länet och 1,9 % i riket.

På grund av den svaga arbetskraftsefterfrågan i kommunen har länsarbetsnämnden satsat extra resurser på arbetsmarknadspolitiska åtgärder i Valdemarsvik, främst avseende arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete. En särskild Valdemarsviksgrupp med representanter från länsarbetsnämnden, länsstyrelsen och utvecklingsfonden har också bildats för att befrämja näringslivets utveckling i kommunen.

I andra delar av länet och i omkringliggande län är efterfrågan på arbetskraft hög, och många företag har stora svårigheter att klara sin rekrytering av arbetskraft. En aktiv näringspolitik från kommunens sida för att locka företag till Valdemarsvik är en avgörande förutsättning för att trygga sysselsättningen i kommunen.

Herr talman! Några ytterligare särskilda arbetsmarknadspolitiska insatser, utöver dem som länsarbetsnämnden och arbetsförmedlingen vidtar, är för närvarande inte aktuella.

Anf. 152 CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Ingela Thalén för svaret på min fråga.

Det är naturligtvis bra att en viss tillverkning blir kvar – efter kraftfulla initiativ från regeringens sida – vid Gusum Blixtlås i Valdemarsvik. Den borgerliga experimentverkstaden i Valdemarsviks kommun kan inte lösa några näringspolitiska problem. Förbättringar där – om det finns några sådana – är i stort sett ett resultat av finansministerns ekonomiska politik. Jag kan inte helt dela kritiken från centern mot Samhall.

Alldeles nöjd med problemets lösning är jag självfallet inte. Man får en splittrad produktion av blixtlås i landet, och det är svårt att se vad som händer på sikt.

Det finns problem även i ett relativt rikt och framgångsrikt län som Östergötland. Statsrådet borde kanske litet mera noggrant ha övervägt insatser på de lokaliseringpolitiska och näringspolitiska områdena. Framgångar i länet i stort löser inte problemet i en utsatt kommun.

Jag inser självfallet att statsrådet har en positiv syn när det gäller att förbättra den del av arbetsmarknaden som finns i vår del av Östergötland.

Överläggningen var härmed avslutad.

38 § Svar på fråga 1987/88:500 om kompensation åt vissa friställda gruvarbetare i Grängesberg och Dannemora

Anf. 153 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om staten som arbetsgivare kommer att ta sitt sociala ansvar genom att kompensera vissa gruvarbetare vid nedläggningen av gruvorna i Grängesberg och Dannemora.

Frågan är ställd mot bakgrund av att de gruvarbetare som inte uppnått kvalificerad tid för pensionering vid 60 år går miste om denna förmån när de inte längre kan sysselsättas i underjordsarbete.

Samhällets primära uppgift vid industrins omstrukturering måste vara att se till att den sker under socialt acceptabla former. De anställda måste få möjlighet till ny sysselsättning. I de fall där den lokala arbetsmarknaden är svag eller ensidig måste denna stärkas och breddas. I de fall där de anställda inte direkt kan gå över till nya arbetsplatser måste de få del av arbetsmarknadspolitiska åtgärder som stärker deras ställning på arbetsmarknaden. Detta är också vad som sker i Bergslagen och beträffande Grängesberg och Dannemora. Som ett led i att underlätta de anställdas möjligheter på arbetsmarknaden har avvecklingen lagts ut över en flerårsperiod.

Den övervägande delen av de anställda kommer genom dessa insatser att få ny sysselsättning. De gruvarbetare som därvid byter yrkesområde kommer att omfattas av andra kollektivavtal och därmed andra förmåner än de som

gäller för gruvnäringen. I de fall där arbetstagaren av olika skäl är förhindrad att övergå till ny sysselsättning och inte fullt ut kvalificerat sig för pension vid 60 år förutsätter jag att parterna kan lösa dessa frågor på ett rimligt sätt från fall till fall.

Tredje vice talmannen konstaterade att frågeställaren ej var närvarande i kammaren och förklarade överläggningen avslutad.

39 § Svar på fråga 1987/88:503 om rätten till arbetslöshetsersättning

Anf. 154 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Ingrid Hemmingsson har frågat mig vilka åtgärder jag tänker vidta med anledning av att arbetsmarknadsstyrelsen, AMS, enligt henne har skärpt bestämmelserna för att åkare samt schakt- och grävmaskinsägare skall få arbetslöshetsersättning.

I en gemensam skrivelse till mig har ett antal företag inom främst schaktbranschen tagit upp i stort sett samma frågor som Ingrid Hemmingsson har ställt. Ärendet bereds för närvarande inom regeringskansliet. Bl. a. har AMS yttrat sig över skrivelsen. Vi avvaktar nu ett svar från berörda företag med anledning av AMS yttrande.

Med hänsyn till att ärendet inte är färdigberett, är jag nu inte beredd att uttala mig om problemen i fråga.

Anf. 155 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret. Jag får åtminstone känna mig tillfredsställd med att ärendet bereds i regeringskansliet, och jag hoppas att arbetsmarknadsministern kan medverka till att det sker snabbt. En hel del små företag inom denna bransch har det mycket besvärligt på grund av att AMS i sina muntliga direktiv har skärpt kraven för att arbetslöshetsersättning skall utgå under uppehåll.

Detta drabbar egentligen mest företag i Norrlandslänet. De skärpta kraven innebär att man inte får arbetslöshetsersättning, om man äger en fastighet på över 10 ha skog. Många av de småföretagare som har en lastbil eller en maskin kan samtidigt vara delägare i en skogsfastighet tillsammans med 20–30 andra personer. Det händer ofta. De små företagen är dessutom mycket sårbara. Tillfälliga uppehåll inträffar i Norrlandslänet oftare än i de södra delarna av landet.

Det förefaller litet egendomligt att en myndighet såsom AMS skall kunna skärpa tolkningen av lagen på det sätt som har skett. Det krävs en mycket snabb lösning, och jag hoppas att den verkligen kommer. De skärpta bestämmelserna har medfört att en hel del av dessa företag under året har lagt ner sin verksamhet och haft det bekymmersamt. I ett glesbygdslän blir det många stopp. Marknaden är för liten.

Överläggningen var härmed avslutad.

40 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1987/88:176 om äldreomsorgen inför 90-talet

41 § Anmäldes och bordlades

Motion

med anledning av prop. 1987/88:175 om godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Sovjetunionen om avgränsningen av kontinentalsockeln samt av den svenska fiskezonen och den sovjetiska ekonomiska zonen i Östersjön m. m.

1987/88:U15 av Jens Eriksson och Hans Dau (m)

42 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1987/88:33 om ändringar i regeringsformen och tryckfrihetsförordningen (prop. 1987/88:32)

Skatteutskottets betänkanden

1987/88:36 om ändring i lagen om allmän energiskatt, m. m. (prop. 1987/88:163)

1987/88:38 om ny vägtrafikskattelagstiftning (prop. 1987/88:159)

1987/88:41 om vissa frågor inför allmän fastighetstaxering år 1990, m. m. (prop. 1987/88:164)

Justitieutskottets betänkanden

1987/88:33 om målsägandebiträde (prop. 1987/88:107)

1987/88:39 om anslag till brottsförebyggande rådet (prop. 1987/88:100 bil. 4)

1987/88:42 om besöksförbud (prop. 1987/88:137)

Lagutskottets betänkande

1987/88:32 om höjning av vissa ansvarsbelopp vid atom- och trafikskador (prop. 1987/88:139)

Socialutskottets betänkande

1987/88:15 om bidrag till social hemhjälp m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 7)

Kulturutskottets betänkande

1987/88:16 om anslag till film och kulturtidskrifter, m. m. (prop. 1987/88:100 bil. 10)

Utbildningsutskottets betänkande

1987/88:33 om kompetensriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särsvux (prop. 1987/88:113)

Trafikutskottets betänkande

1987/88:23 om miljö och energi (prop. 1987/88:50 bil. 1)

Prot. 1987/88:124 Jordbruksutskottets betänkande
20 maj 1988 1987/88:22 om djurskyddslag, m. m. (prop. 1987/88:93)

Meddelande om frågor

Näringsutskottets betänkande
1987/88:33 om handelslager av värdepapper i fondkommissionsrörelse
(prop. 1987/88:123)

Bostadsutskottets betänkande
1987/88:12 om bostadslån till byggande av ålderdomshem

43 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 20 maj

1987/88:514 av *Gullan Lindblad* (m) till socialministern om identifieringen av patienter inom sjukvården:

I ett nyligen behandlat ärende i hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd framkom att det saknas egentliga bestämmelser om vem som bär det slutliga ansvaret för en persons identifikation när en person införs till sjukhus av polis. I det aktuella fallet litade sjukhuspersonalen på polisen, medan polisen ansåg att identifikationen var sjukhuspersonalens uppgift.

Rådande förhållande är naturligtvis inte tillfredsställande. I socialstyrelsens föreskrifter finns bestämmelser om åtgärder för att förhindra förväxling inom sjukvården. I polislagen finns bestämmelser, som säger att polisen skall identifiera en person om det finns anledning anta att han är efterspanad eller efterlyst. För övrigt finns inga klara bestämmelser.

Jag vill fråga socialministern:

Är socialministern beredd att vidta åtgärder för att skapa klara bestämmelser om vem som är ansvarig för en persons identifikation om vederbörande förs till sjukhus av polis?

1987/88:515 av *Agne Hansson* (c) till justitieministern om en fastighetsrättslig reform:

Det är nu två år sedan fastighetsbildningsutredningen avslutade sitt arbete.

Det föreligger ett stort behov av reformering inom det fastighetsrättsliga området. Många väntar på förslag till förändringar och rationaliseringar. Inte minst är det angeläget att ersättningsreglerna reformeras.

Men fortfarande två år efter det att utredningen lagt fram sina förslag har inte regeringen presenterat några förslag till reformering på det aktuella området.

Mot bakgrund härav vill jag fråga justitieministern:

Vilka ambitioner har regeringen att reformera det fastighetsrättsliga området, och när kan en proposition förväntas med anledning av fastighetsbildningsutredningens arbete?

1987/88:516 av *Agne Hansson* (c) till bostadsministern om konkurrensbegränsningen inom byggbranschen:

Prot. 1987/88:124
20 maj 1988

Meddelande om frågor

Tredje vägens politik har lett till en rad stora företagsfusioner på senare tid.

Inte minst påtagligt har detta varit inom byggbranschen. Koncentrations-tendenserna är starka inom både bygg- och byggmaterialindustrin. Exempel på detta är sammanslagningarna mellan JCC och ABV, Skanskas förvärv av John Mattsson och Storas förvärv av Swedish Match. Utslagning av småföretag och tendensen till monopolisering är påtaglig.

Mot bakgrund härav vill jag fråga bostadsministern:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att förhindra den koncentration och konkurrensbegränsning som nu håller på att ske inom den svenska byggbranschen?

1987/88:517 av *Karl Erik Olsson* (c) till socialministern om åtgärder mot hälsoskador på grund av mögel:

Allt fler personer drabbas av hälsoskador på grund av mögelangrepp. Bl. a. har det framkommit att personer som hanterar spannmål som infekterats av mögel drabbats av svårartade, t. o. m. livshotande angrepp på hälsan. Att många lantbrukare drabbas aktualiserades i dagens Morgoneko med hänvisning till en ny doktorsavhandling.

Vad ämnar regeringen vidta för åtgärder med anledning av de upprepade fall av dramatisk karaktär som inträffat och uppdagats under senare tid vad gäller möglets allvarliga inverkan på människohälsan?

1987/88:518 av *Göran Ericsson* (m) till statsrådet Bengt Lindqvist om bakgrunden till bidrag ur allmänna arvsfonden åt Föreningen Rädta individen:

Föreningen Rädta individen (FRI) är den svenska kopian av bl. a. i USA rikligt förekommande s. k. avprogrammerare, dvs. människor som mot skyhögt betalning åtar sig att "avprogrammera" människor som gått in i religiösa sekter.

FRI har i Sverige misstänkts varit inblandade i sådana handlingar som i den svenska lagstiftningen är straffbara jämlikt BrB 4:1 under brottsrubriceringen människorov. Denna organisation har av regeringen beviljats medel (250 000 kr.) för sin verksamhet i ett regeringsbeslut den 21 april 1988.

Mot den bakgrunden vill jag ställa följande fråga till statsrådet:

Vilka motiv har väglett regeringen när den beviljar anslag ur allmänna medel till en organisation som dels på sitt program har verksamhet som innebär grovt mentalt övergrepp, dels på mycket starka skäl misstänks ha iscensatt ett människorov i vårt land?

Prot. 1987/88:124 1987/88:519 av *Ingvar Eriksson* (m) till jordbruksministern om hästaveln,
20 maj 1988 m. m.:

Meddelande om frågor

I enlighet med jordbruksutskottets betänkanden JoU 1987/88:7 och 17 uttalade riksdagen att en utvärdering borde göras av vissa frågor rörande hästaveln och utbildningen inom hästområdet.

Hur långt har utvärderingen kommit?

44 § Kammaren åtskildes kl. 16.53.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Olof Marcusson

Fredagen den 20 maj

Andersson, Elving (c) 65, 66
Andersson, Lennart (s) 43, 47, 48
Andersson, Marianne (c) 77, 78
Andersson, Sten, i Malmö (m) 67, 71, 72
Andréasson, Owe (s) 53, 55, 56
Carlsson, Roine, försvarsminister 102
Claesson, Viola (vpk) 80, 81, 82
Dahl, Birgitta, miljö- och energiminister 79, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 89, 90, 91
De Geer, Lars (fp) 60
Ernestam, Lars (fp) 100, 101
Fiskesjö, Bertil, tredje vice talman (c) 80, 81, 82
Fleetwood, Elisabeth (m) 104, 105
Furustrand, Reynoldh (s) 61
Gard, Margareta (m) 86, 88, 89, 90
Göransson, Bengt, statsråd 93, 94, 95, 96, 97
Hagberg, Lars-Ove (vpk) 88, 90, 91
Hammar, Bo (vpk) 68, 69, 95
Hegeland, Hugo (m) 63, 64, 65
Hemmingsson, Ingrid (m) 110
Hulterström, Sven, kommunikationsminister 97, 98, 99, 100, 101
Hyttring, Jan (c) 99
Israelsson, Karin (c) 74, 75
Johansson, Inga-Britt (s) 21, 27, 30, 33, 34
Jonasson, Bertil (c) 97
Karlsson, Marianne (c) 39
Komstedt, Wiggo (m) 103
Lantz, Inga (vpk) 19, 25, 29, 32
Larsson, Kaj (s) 49
Leijon, Anna-Greta, justitieminister 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70
Lindqvist, Bengt, statsråd 104, 105, 106, 107
Möller, Ewy (m) 9, 24, 29
Mörck, Margareta (fp) 106, 107, 108
Nilsson, Christer (s) 109
Olson, Bengt Harding (fp) 41, 46, 48, 50, 54, 55, 56
Olsson, Martin (c) 16, 26, 28
Orring, Ulla (fp) 11, 24, 28, 33
Persson, Margareta (s) 35, 38
Pettersson, Hans, i Hallstahammar (vpk) 60
Ronne-Björkqvist, Ingrid (fp) 76
Segerstedt, Martin (s) 83, 85
Sigurdson, Gertrud, socialminister 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78
Sundberg, Ingrid (m) 30, 33, 34, 37, 39
Svensson, Alf (c) 73
Svensson, Jörn (vpk) 70

Prot.

1987/88:124

Svensson, Sten (m) 59, 102

Tahlén, Ingela, arbetsmarknadsminister 108, 109, 110

Tillander, Ulla (c) 92

Wikström, Jan-Erik (fp) 94, 95, 96, 97